

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Oğuz GÜRBÜZTÜRK

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SİSTEMİNİN
ANALİZİ ve ALTERNATİF MODELLER

89878

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. REMZİ Y. KINCAL

ERZURUM- 1999

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalının Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalında jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman/Jüri

Prof.Dr. Remzi Y. Kınca

Jüri

Doç.Dr. H. İbrahim Yalın

Jüri

Prof.Dr. Hayati Doğanay

Jüri

Yrd.Doç.Dr. Selami Sönmez

Jüri

Yrd.Doç.Dr. H.Ömer Beydoğan

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. .... / .... / .....

Prof.Dr. Bilge SEYİDOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖZET**DOKTORA TEZİ****TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SİSTEMİNİN****ANALİZİ ve ALTERNATİF MODELLER****Oğuz GÜRBÜZTÜRK****Danışman: Prof. Dr. Remzi Y. KINCAL****1999 – SAYFA: 130****Jüri : Prof. Dr. Remzi Y. KINCAL**.....
.....

Bu araştırma, Türkiye'de yükseköğretime giriş sisteminin analizini yapmak ve alternatif modeller sunmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavları ve ülkemizde yükseköğretime geçişle ilgili uygulamalara; araştırmanın yöntemi ile ilgili ikinci bölümde çeşitli ülkelerdeki yükseköğretime geçişle ilgili uygulamalar ve konuyla ilgili yapılmış araştırma ve çalışmaların temel bulgularına; üçüncü bölümde yükseköğretime giriş sorunlarına; dördüncü bölümde yükseköğretime giriş ile ilgili çeşitli uygulamalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda ülkemizde uygulanma olasılığı olan alternatif modellere yer verilmiştir. Araştırmanın temel bulgularını oluşturan bu modeller dört ana kategoride belirtilmiştir: a) Yükseköğretim kurumlarının fiziki ve beşeri kapasitelerini rasyonel kullanma amacıyla uygulanabilecek model, b) Merkezi bir sınavla öğrencilerin gidebilecekleri yükseköğretim programları belirlendikten sonra, aynı adı taşıyan yükseköğretim kurumlarınca yapılacak esas giriş sınavlarına dayalı model c) İlköğretimle başlayan rehberlik ile öğrencilerin gidebilecekleri yükseköğretim programlarının belirlenmesine dayalı model, d) Ortaöğretimde çok amaçlı programları içeren köklü değişikliklerle öğrencilerin gidebilecekleri yükseköğretim programlarının belirlenmesine dayalı model. Beşinci bölümde ise araştırmadan elde edilen sonuçlar maddeler halinde verilmiş ve bundan sonra yapılacak çalışmalarla ilgili öneriler sıralanmıştır.

ABSTRACT

Ph. D. THESIS

**THE ANALYSIS OF ACCESS SYSTEM TO HIGHER EDUCATION IN TURKEY
AND ALTERNATIVE MODELS**

Oğuz GÜRBÜZTÜRK

Supervisor: Prof.Dr. Remzi Y. KINCAL

1999 – PAGE: 130

Jury : Prof.Dr. Remzi Y. KINCAL

.....
.....

This research is prepared to analyze the access system to higher education in Turkey and to offer alternative models. The research consists of five sections. The first section contains the development & state of the university entrance exams and different practices throughout the years in our country. The second section about the methodology contains the university entrance exams in various countries and the basic findings of the studies that made on the subject. The third section includes the problems relating to the access to higher education. In the fourth section, some alternatives to the applications in view of the obtained data from a variety of the available sources is offered, and the possibility of the application of such alternatives in the conditions of our country is presented. The basic findings are grouped into four categories : a) a model for utilizing the physical and manpower capacity to be found in higher educational institutes; b), after determining the higher educational programs which students may enter by succeeding a centralized exam, the model based on the main entrance exams to be given by the higher educational institutes with the same name, c) model based on the determination of the higher educational programs that the students will prefer by a guidance which has began from the primary education , d) a model based on the determination of the higher educational programs that the students will prefer by radical modifications which contains comprehensive programs in the secondary education. Section five reveals the results obtained from the study and some suggestions are made on studies that will be done after this.

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız çağa damgasını vuran ve gelecekte de etkisini arttırarak devam edeceğine inanılan bilgi çağıyla ortaya çıkan bilgi patlaması, bu bilgilerin eğitim yoluyla genç nesillere kazandırılmasını tesadüflere bırakılmayacak kadar önemli hale getirmiştir.

Gerekli bilgi ve becerileri kazandırma yoluyla bireylerde davranış değişikliğini hedefleyen eğitimin tesadüflere bırakılmaması için, bir eğitim sistemi içerisinde farklı öğretim kademeleri –ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim- yer almaktadır. Amaçları ve yürüttükleri faaliyetlere göre aralarında organik bir ilişki olan bu kademelerin temel işlevleri, bireyleri geliştirmek suretiyle ülke kalkınmasına destek olmaktır. Kalkınma, tüm dünya ülkeleri yönünden ortak bir slogandır. Çok yönlü ve hızlı bir kalkınma çabası olan ülkemizde de bunu sağlayacak insan gücüne şiddetle ihtiyaç duyulurken, bu ihtiyacı gidermek üzere, örgün eğitim süreci içinde yükseköğretim önemli bir kademe olarak yerini almıştır. İnsanlığın varoluşuyla birlikte etkisini kuvvetle hissettiren eğitim ihtiyacı, özellikle 2. Dünya Savaşından sonra, kalkınma çabalarına paralel olarak yoğunlaşmış ve yükseköğretime girme önemli bir hedef haline gelmiştir. Ülkemizde de yükseköğretim kademesi, hem bir meslek sahibi olmanın ve hem de sosyo-ekonomik prestijin anahtarı olarak kabul edildiğinden, arz-talep dengesizliğinin de etkisiyle, yükseköğretim önünde yığılmalar ortaya çıkmıştır.

Bu araştırma, söz konusu yığılmalara çözüm bulmaya yardımcı olması yönünden, hem ülkemizde yükseköğretime giriş sisteminin analizini yapmak ve hem de alternatif modelleri belirlemek için yapılmıştır. Araştırmanın I. Bölümünde, yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavları gerekçesi ile ele alınmış ve ülkemizde yükseköğretime geçişle ilgili uygulamalar tarihsel açıdan belirlenmeye çalışılmıştır. II. Bölümünde, araştırmanın yöntemi ile ilgili olarak çeşitli ülkelerdeki yükseköğretime geçiş uygulamaları ve araştırma konusu ile ilgili araştırmalara; III. Bölümünde, yükseköğretime giriş sorunlarına; IV. Bölümünde, yükseköğretime giriş için kullanılabilecek alternatif modellere; V. Bölümünde ise araştırmadan elde edilen Sonuçlar ile Önerilere yer verilmiştir.

Ülkemiz eğitim sistemi içerisinde yükseköğretime geçiş sürecine katkıda bulunması beklenen bu araştırmanın başlangıcından sonuna kadar her aşamasında ilgi ve yardımlarını esirgemeyen Danışmanım Prof. Dr. Sayın Remzi Y. Kıncal'a teşekkürü bir borç bilirim. Araştırmayla ilgili dökümanların sağlanması için katkıda bulunan A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesinden arkadaşım Y. Doç. Dr. Cem Babadoğan'a ; görüşlerinden yararlandığım K. K. Eğitim Fakültesi'ndeki ve burada adını anmadığım tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim. Yine, yoğun çalışma dönemlerimde kendilerini zaman zaman ihmal etmeme rağmen anlayış ve sabırla bana destek olan eşim ve çocuklarıma teşekkür ederim. Ayrıca, akademik çalışma hayatına A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde başladığım ilk günlerden itibaren sıcak ilgi, yardım ve yapıcı eleştirileriyle yol gösteren her zaman saygıyla andığım Hocam Prof. Dr. Fatma Varış'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Araştırmanın, ilgili konuda çalışma yapacaklara ışık tutması en büyük dileğimdir.

Erzurum, 1999

Oğuz GÜRBÜZTÜRK

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar DİZİNİ	VIII
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1. 1. Problem	1
1. 2. Yükseköğretime Geçiş Aşamasında Giriş Sınavları	5
1. 3. Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Süreci ve Uygulamalar	8
1.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yükseköğretime Öğrenci Alımı	10
1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretime Öğrenci Alımı.....	12
BÖLÜM II	33
YÖNTEM	33
2. 1. Araştırmanın Amacı	33
2. 2. Araştırmanın Modeli	33
2. 3. Çeşitli Ülkelerde Yükseköğretime Geçiş Sürecindeki Uygulamalar.....	34
2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	34
2.3.2. İngiltere	38
2.3.3. Fransa	40
2.3.4. Federal Almanya.....	43
2.3.5. Rusya	45
2.3.6. Japonya	47
2.3.7. Güney Kore	49
2.3.8. İsveç	50
2.3.9. İspanya	52

2.3.10. Hollanda	53
2.3.11. Mısır	55
2. 4. İlgili Araştırmalar	57
2. 5. Araştırmanın Önemi	66
2. 6. Tanımlar	66
BÖLÜM III	69
YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SORUNLARI	69
3. 1. Yükseköğretime Giriş Sorunlarının Dayandığı Temel Boyutlar.....	69
3.1.1. Sayısal Sorunlar ve Planlama Eksikliği.....	69
3.1.2. Ortaöğretim-Yükseköğretim ilişkisi	74
3.1.3. Öğrenci Yetenekleri ve Tercih Kademeleri.....	78
3.1.4. Tekrarlanan Başvurular Sorunu	80
3. 2. Diğer Sorunlar	84
BÖLÜM IV	86
BULGULAR ve YORUMLAR	86
4. 1. Yükseköğretime Giriş Sorunlarına Çözüm Olabilecek Alternatif Modeller.....	86
4.1.1. Yükseköğretim Kurumlarının Fiziki ve Beşeri Kapasitelerini Rasyonel Kullanma Amacıyla Uygulanabilecek Model.....	86
4.1.2. Merkezi Bir Sınavla Öğrencilerin Gidebilecekleri Yükseköğretim Programları Belirlendikten Sonra, Aynı Adı Taşıyan Yükseköğretim Kurumlarınca Yapılacak Esas Giriş Sınavlarına Dayalı Model.....	90
4.1.3. İlköğretimle Başlayan Rehberlik ile Öğrencilerin Gidebilecekleri Yükseköğretim Programlarının Belirlenmesine Dayalı Model	94
4.1.4. Ortaöğretimde Çok amaçlı Programları İçeren Köklü Değişikliklerle, Öğrencilerin Gidebilecekleri Yükseköğretim Programlarının Belirlenmesine Dayalı Model.....	96

BÖLÜM V	101
SONUÇLAR ve ÖNERİLER	101
5. 1. Sonuçlar.....	101
5.1.1 Türkiye’de Yükseköğretime Giriş Sisteminin Analizinden Ortaya Çıkan Sonuçlar	101
5.1.2. Yükseköğretime Geçişte Alternatif Modellerle İlgili Sonuçlar...	103
5. 2. Öneriler.....	104
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ	121

TABLOLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
TABLO 1.1. 1960-1973 Yılları Arasında Türkiye'de Lise ve Dengi Okulları Bitirenlerin ve Yükseköğretim Kurumlarına Kaydolanların Sayısı	18
TABLO 1.2. Yerleştirmede Kullanılan ÖYS Puanları ve Hesaplanmasında Uygulanacak Katsayılar	24
TABLO 1.3. Adayların ÖSS ve ÖYS Puanlarının Hesaplanmasında Ortaöğretim Başarı Puanlarının Çarpıldığı Katsayılar	25
TABLO 1.4. Meslek Lisesi Çıkışlı Adayların Yerleştirilmelerinde Kullanılan Ek Puanlar İçin Ortaöğretim Başarı Puanlarının Çarpıldığı Katsayılar	25
TABLO 1.5. 1999 ÖSS Sonuçlarına Göre Hesaplanacak ÖSS Puanları ve Bu Puanların Hesaplanmasında Test Standart Puanlarının Çarpılacağı Katsayılar.....	27
TABLO 1.6. 1999 ÖSS'de Yerleştirmede Kullanılacak Y-ÖSS Puanlarının Hesaplanmasında AOBP'nin Çarpılacağı Katsayılar.....	29
TABLO 1.7. 1999 ÖSS'de Bir Mesleğe Yönelik Lise Mezunlarına Verilecek Ek Puanların Hesaplanmasındaki AOBP ve Bu Puanların Çarpılacağı Katsayılar.....	30
TABLO 3.1. Yükseköğretimde Çağ Nüfusu ve Okullaşma Oranlarının Yıllara Göre Değışimi	72
TABLO 3.2. Yıllara Göre Yükseköğretime Başvuranların Sayısı.....	73

TABLO 3.3. 1998-ÖSS Sonuçlarına Göre Çeşitli Grupların Başarı Yüzdeleri.....	76
TABLO 3.4. 1980-1999 Yılları Arasında ÖSYS'ye Başvuran ve Yerleşenlerin Sayısı	81

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi ele alınmış; bu çerçevede yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavlarının gerekçesi belirtilip, ülkemizde yükseköğretime geçiş sürecinin ayrıntılı analizi ve yükseköğretime öğrenci seçimi ile ilgili uygulamalara yer verilmiştir.

1. 1. Problem

Hemen her ülkede kalkınmanın anahtarı olarak eğitimin ve bununla ilgili yapılan uygulamaların önemli bir yeri vardır. Çok yönlü kalkınma çabası içinde olan ülkeler, eğitilmiş insan gücüne sahip olabilmek için değişik alanlarda yatırımlar yapmalarına rağmen, üzerinde önemle durdukları yatırım alanı eğitimidir. Zira eğitim, bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde, toplumun kalkınmasını ve sürekli ilerlemesini sağlayacak bir özelliğe sahiptir. Öte yandan toplumların yapısında meydana gelen köklü değişmelerin, söz konusu yapılar arasındaki geçişlerde yaratacağı sorunları ortadan kaldırma ya da en aza indirmeye konusunda yine eğitimin önemli bir yeri vardır. Günümüzde meydana gelen değişme ve gelişmeler, toplumları bir anda bilgi toplumu olma yolunda atılacak adımlarla karşı karşıya bırakmıştır. Böyle bir gelişme, sağlıklı bir toplum yaratma açısından olumsuz bir görünüme sahiptir. Zira söz konusu değişme ve gelişmeler, bir toplumu aşamalı bir biçimde ileriye götürecektir olmasına rağmen, gelişmiş ülkeler hariç, hemen her ülkede ortadan kaldırılması yoğun çabaları gerektiren sorunlara neden olmuştur. Pek çok ülke, sırasıyla tarım toplumu-sanayi toplumu-bilgi toplumu olma özelliğini sergilemesi gerekirken, özellikle ilk iki yapıda yeterli duruma gelip gelmediğine bakılmaksızın bilgi toplumunun gereklerini yerine getirme çabalarına yönelmişlerdir. Öte yandan, bilgi

toplumunun mevcut bilgiyi tarım ve sanayinin gelişmesinde de kullanması hemen her toplumda değişik sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu yüzden her türlü toplum yapısında ortaya çıkan sorunları giderme ve yapılar arasındaki geçişlerin sağlıklı olması, eğitim ve eğitilmiş insan gücüyle doğru orantılıdır.

İnsanlığın varoluşuyla birlikte eğitim ve eğitilme ihtiyacı ortaya çıkmış ve değişik biçimlerde de olsa bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır. Günümüzde de uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda süregelmektedir. İnsanoğlu bir taraftan hayatını kolaylaştırma yönünde çabalar sarfederken, öte yandan da toplumdaki çocuk, genç ve yetişkinleri eğitmeye çalışmıştır. Böyle bir toplumda birey, çevresiyle etkileşimi sonucu kendisine gerekli olabilecekleri öğrenmiş ve hâlâ da öğrenmektedir. O halde öğrenmenin olduğu her durumda insan davranışlarını değiştiren bir eğitim sürecinden söz etmek mümkündür(Variş,1998,s.6). Bu yönüyle eğitimi, kapsamı oldukça geniş bir kavram olarak görmek gereklidir. Hatta hemen herkesin üzerinde birleştiği şekliyle hayat boyu devam eden bir süreç olarak ele almak gerekir. Tarih boyunca, toplumlar ile eğitim uygulamaları arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Eğitimi bireye özgü olarak düşündüğümüzde, toplumla birey arasındaki hak ve görevlerin tanımlanması, paylaşılması ve yerine getirilmesi, eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak bilgi ve becerilerin hayata geçirilmesiyle paralellik gösterir. Bu yönüyle eğitim, bir toplumun üyesi olan bireylere kültür kazandıran süreç olarak da tanımlanabilir. Ulusal varlığın temeli olan kültür, eğitimle kazanılır veya kazandırılır. Bu yüzden eğitimin kapsamı hayatta bireylere gerekli olabilecek her tür bilgi ve becerilerden oluşur. Bu bilgi ve becerileri hayata geçiren birey, hem toplum içinde belli bir yere sahip olur ve hem de toplumun devamlılığına katkıda bulunur. Sonuçta eğitilmiş bireylerden oluşan bir toplum, eğitimli toplum konumuna bürünür. Bu nedenle toplumun gelişmesi, ilerlemesi ve diğer toplumlarla yarışabilmesi, eğitime verdiği önemle doğru orantılıdır. Böyle bir gerçeği, pek çok düşünür, bilim adamı ve devletin ileri gelenleri her fırsatta dile getirmektedirler. Türk Devletinin kurucusu Atatürk de bu gerçeği eğitime ilişkin görüşlerinden birinde **“Bir milleti şanlı, bağımsız ve özgür yapan da;**

köleliğe, yoksulluğa mahkûm eden de eğitimidir” sözleriyle açık bir biçimde vurgulamıştır.

Bir toplumda çeşitli sistemler yer almakta ve her biri topluma değişik yönlerden katkıda bulunmaktadır. Diğerlerinin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, eğitimle ilgili olarak kurulmuş sistemlerin, öteki sistemlere temel oluşturduğu için, ayrı bir önemi vardır. Zira diğer sistemlerin kurulmasında öncülük eden insan gücünü oluşturacak süreç eğitimden geçer. Öte yandan eğitim, günlük hayatta hemen her kesimden insanın sıkça kullandığı; farkında olsun veya olmasın davranışlarındaki küçük değişikliklerde bile ortaya çıkan bir kavramdır.

Hayat boyu devam eden davranış değiştirme süreci olarak ele alınıp analiz edildiğinde, eğitimin en belirgin özellikleri şöyledir: zaman ve mekan yönünden kapsamlı, sürekli ve çok boyutlu olması, bilgi dahil her türlü yaşantı üzerinde durulması ve bu yaşantıların tesadüfi olması veya olmamasıdır (Varış, 1998, s.10). Bir ülkede oluşturulan eğitim sistemi ve buna paralel yapılan uygulamalarda kazandırılacak bilgi ve becerilerin tesadüflere bırakılmaması için belirli bir plan dahilinde hareket edilir. Bu noktada uygar toplumlar, sosyal hayatını sürdürebilmek için çeşitli kurumlar oluşturmuşlar; eğitimin kurumsallaşması için de “okul”lar kurulmuştur. Böyle bir gelişme, eğitim kavramını okulla sınırlandırmak anlamına gelmemektedir. Çünkü birey okul dışında da sosyal ve doğal çevreyle etkileşim halindedir. Bu noktada ideal olan okul içi ve dışı eğitimin birbiriyle tutarlı olması ve birbirini tamamlamasıdır. Okul kavramından hareketle, eğitimin planlı, programlı ve belirli bir süre devam eden kısmı olan öğretim kavramı ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar öğretim süreci okulla ilgili olarak kullanılsa da, okul bireyin okul dışı yaşamını sağlıklı bir biçimde sürdürebilme çabalarıyla eğitime de hizmet eder.

Eğitimi, örgün ve yaygın olmak üzere iki ana bölüme ayırdığımızda, okul kavramı daha çok örgün eğitim kapsamına girmektedir. Bu nedenle okullar, örgün eğitim kademelerinde eğitim-öğretim hizmetlerini veren kurumlardır. Örgün eğitim, Milli eğitimin amaçları doğrultusunda bireylere belli bir süre içinde planlı, programlı olarak gerekli bilgi ve becerileri kazandırma yönündeki

çabaların tümüdür ve tüm ülkelerde ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim adı verilen öğretim kademelerinden oluşur. İlköğretim , zorunlu ve temel eğitim adı altında bireylere toplumda gerekli olabilecek temel bilgi ve becerileri verme amacından hareketle, hem ortaöğretime ve hem de hayata hazırlayan kademedir. Hemen her ülkede zorunlu olmasından dolayı, bu kademedeki okullaşma oranları oldukça yüksektir. İlköğretime izleyen ortaöğretim kademesi, ortaöğretim düzeyinde gerekli olabilecek bilgi ve becerileri veren ve uyguladığı programlar yoluyla bireyleri bir yandan yükseköğretime diğer yandan da eğer yükseköğretime devam etmeyecekse hayata ve iş alanlarına hazırlayan bir kademedir. Bu kademeye devam zorunlu olmamakla birlikte, nüfus artışı ve diğer sosyo-kültürel faktörlerin etkisiyle okullaşma oranlarında ilköğretim kadar olmasa da bir yoğunluk görülmektedir. Yükseköğretim , bir ülkede örgün eğitimin son halkasını oluşturmakta ve uyguladığı programlar yoluyla nitelikli insan gücünün elde edilmesi yönündeki çalışmaları içeren bir kademedir. Bu yönüyle yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayınların yapıldığı kurumlar, bu kademe içinde yer alırlar.

Araştırmanın çerçevesi açısından, yalnızca genel özellikleriyle ele alınan öğretim kademeleri arasında, hiyerarşik anlamda organik bir bağ kurulmaktadır. Eğitim sisteminin bir parçası olarak kendilerine özgü amaçlar doğrultusunda hizmet vermelerine rağmen üzerinde birleştikleri temel nokta, kalkınmanın odak noktasını oluşturan bireyleri gerekli bilgi ve becerilerle donatmaktır. Zira, kalkınmanın gerektirdiği insan gücünün nicelik ve nitelik yönlerinden karşılanması bu kademelerin ayrı ayrı değil, bir sistem bütünlüğü içinde ele alınmasına bağlıdır.

Temel amaçlarındaki ortak nokta doğrultusunda birbirlerinden ayrılmaz olan bu kademelerden ilk ve ortaöğretimin önemini gözardı etmemekle birlikte, yükseköğretime kendisine olan yoğun talepten dolayı ayrıca ele almak gereklidir. Çünkü yükseköğretim kademesinde bir eğitimden geçmek, daha önce de değinildiği gibi, diğer kademelere oranla toplumda sosyo-ekonomik prestij bir göstergesi durumundadır. Hızlı bir nüfus artışı ve özellikle yükseköğretim çağına gelmiş bu tür bir eğitimden yararlanma isteğinde olanların da artmasıyla,

yükseköğretim pek çok eğitim sorunundan biri olmanın boyutlarını aşarak, toplumun önemli bir sorunu haline gelmiştir. Bu noktada yükseköğretime geçiş, hem birey ve hem de toplum açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü, bir yanda yeteneklerinin elverdiği ölçüde eğitim imkanlarından yararlanma hakkı anayasa ile güvence altına alınmış ancak sayıları gittikçe artan bireylerin oluşturduğu kitle; diğer yanda yükseköğretim kurumlarının kapasiteleri bulunmaktadır.

Ülkemiz açısından ele alındığında, yükseköğretime geçiş süreci ile ilgili olarak geçmişten günümüze birtakım uygulamalara gidilmekle birlikte, yukarıda belirtilen sorunu ortadan kaldırmak üzere arayışlara devam edilmektedir. Yükseköğretime geçiş sorunu hâlâ güncelliğini koruduğu için, ülkemizde yükseköğretime geçiş sürecinin analizi ve bu doğrultuda alternatif modelleri zenginleştirme çabaları, araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Problemi daha somut bir biçimde görebilmek için, yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavlarının gerekçesi ile ülkemizde yükseköğretime öğrenci alımı uygulamalarını ele almak gereklidir.

1. 2. Yükseköğretime Geçiş Aşamasında Giriş Sınavları

Bir eğitim sistemi içinde yer alan örgün eğitim kademeleri arasında organik bağlar kurulduğu için, bu kademelerde bireylere ilgi ve yeteneklerinin elverdiği ölçüde bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. Bu amaçla, bir ülkede eğitimden sorumlu kurum ve kuruluşlar geçişlerin sağlıklı olabilmesi için çaba harcamaktadırlar. Ancak, toplumu çok yönlü etkileyen sorunlar eğitimi de aynı oranda etkilemektedirler. Bu etkiye paralel olarak sorunların en aza indirgenmesi ya da ortadan kaldırılması için örgün eğitim kapsamında yer alan kademelere önemli görevler düşmektedir. Varlıklarının nedeni bu görevleri en iyi biçimde yerine getirmek olan ilköğretim ve ortaöğretim kurumları, genellikle merkezi kuruluşlar ve milli eğitim bakanlıklarının yönetim ve denetimleri altında çalıştıkları için ilköğretimden ortaöğretime geçişte çok büyük sorunlarla karşılaşmamaktadır. Oysa, ortaöğretimden yükseköğretime geçiş aşamasında

seçme ve yerleştirme ile ilgili uygulamalar, dünyadaki hemen her ülkede önemli problemlere ve tartışmalara neden olmaktadır. Seçme ve yerleştirme söz konusu olduğunda akla gelen ilk uygulama giriş sınavlarıdır. Eğitim sisteminin genel yapısı içerisinde ilköğretimden ortaöğretime geçiş genellikle sınavsızdır. Ortaöğretim düzeyinde bazı okulların, yürüttükleri programların niteliğine uygun kişileri seçme amacıyla giriş sınavlarına başvurmaları, çağ nüfusunun ortaöğretim kademesine geçme ve bu düzeyde bir eğitim alma isteğini engellemektedir. Zira, çoğu ülkelerde ilköğretimdeki okullaşma oranlarının küçük kayıplarla ortaöğretime yansması, böyle bir gerçeğin en önemli göstergesidir. Ortaöğretimden yükseköğretime geçişte yapılan giriş sınavlarının durumu ise oldukça farklıdır. Yükseköğretimin konumu, arz-talep dengesizliği, yükseköğretime en yetenekliler ile bu kademedeki bir eğitimden geçmesi gerekenleri seçme, eğitimde fırsat eşitliğini sağlama gibi gerekçelerle yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavlarına başvurulmaktadır.

Yükseköğretimin konumu açısından giriş sınavlarının gerekçesi, öncelikle bu tür öğrenimden geçenlerin toplumda kazandıkları sosyo-ekonomik statü ile açıklanabilir. Toplum kalkınmasına çok yönlü hizmet edebilecek nitelikteki insanların bu tür bir statüye yükseköğretim ile sahip olabilecekleri düşüncesi, yükseköğretimi çekici hale getirmiştir. Bireylerin sosyo-ekonomik statü kazanma yönündeki beklentileri, yükseköğretim kapısında yığılmalara sebep olmuş ve bu durum giriş sınavlarını ortaya çıkarmıştır. Öte yandan, yükseköğretimden yararlanmanın sınavlardaki başarıya bağlı olması yönündeki bu yaklaşım, yükseköğretim imkanlarını sınırlamayı ve giriş sınavlarını kapsam itibarıyla zorlaştırmayı gerektirmiştir. Böyle bir uygulama ise, toplumda nitelikli bir konuma gelme amacıyla olan bireyleri yükseköğretime girmek için bir yarış içine itmiştir. Bu yarışta yapılması ilk akla gelen giriş sınavlarıdır.

Yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavlarının diğer bir gerekçesi, arz-talep dengesizliğidir. Ortaöğretimde görülen hızlı öğrenci artışına rağmen yükseköğretim kurumlarındaki kontenjanların kısıtlı olması, yükseköğretim önünde yığılmalara neden olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu yönde önemli sorunları vardır. Bu sorunların en önemli çıkış kaynağı ortaöğretim

ile yükseköğretimde görülen okullaşma oranları arasındaki dengesizliktir. Örneğin, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ülkemizde 1995-1996 öğretim yılı istatistiklerine göre ortaöğretimde okullaşma oranı % 53 iken, bu oran yükseköğretimde yaklaşık % 27'dir(Varış,1998,s.35). Ortaöğretimden mezun olmuş geniş bir kitlenin yükseköğretimdeki sınırlı kontenjanlara girmek istemesi, bu amaçla yapılması gereken giriş sınavlarına zemin hazırlamıştır. Zira, ülkemizde de olduğu gibi, ortaöğretimden mezun olanların yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarına eşit ya da bu kontenjanların altında olduğu dönemlerde yapılan giriş sınavları ile arz-talep dengesizliğinin yarattığı giriş sınavları arasında amaç ve uygulama yönünden önemli farklılıklar vardır.

Yükseköğretime en yetenekliler ile bu kademedeki bir eğitimden geçmesi gerekenleri seçme amacıyla da giriş sınavları yapılmaktadır. Böyle bir uygulamanın temelinde "kapı açık ama eşik yüksek" politikası yatmaktadır. Ortaöğretimden mezun olmakla hemen herkesin yükseköğretime geçme şansı vardır. Ancak yapılacak bir giriş sınavıyla yükseköğretimden yararlanması gerekenleri belirleme, bu şansı sınırlandırmaktadır. Dünyadaki bir kısım yükseköğretim kurumlarının yapmış oldukları giriş sınavları, en yeteneklileri seçme uygulamasının tipik örnekleridir. Bunun tersi düşünülerek, yükseköğretim aşamasına gelen bütün adaylar ve yükseköğretim kurumlarının geneli açısından söz konusu gerekçe ele alındığında, yine giriş sınavlarının gereklerini yerine getirebilenlerin yükseköğretimden yararlanmaları beklenmektedir. Ancak, bu yönde yapılan uygulamaların "sosyal adalet ve eşitlik" ilkelerine uygun olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusudur.

Yükseköğretime geçiş aşamasında giriş sınavlarının diğer bir gerekçesi de, eğitimde fırsat eşitliğini sağlama yönündedir. Bu yolla, yükseköğretim aşamasına gelen tüm bireylerin ilgi ve yetenekleri ölçüsünde yükseköğretimden yararlanması söz konusudur. Yükseköğretime girişte "Açık kapı" politikası da denilebilecek bu yaklaşımla, toplumdaki bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerini azami düzeyde geliştirebilme amacı güdülmekte ve üniversite kapılarının, ortaöğretimden sonra yükseköğretim görmek isteyen herkese açık tutulması istenmektedir. Yükseköğretim kapısının herkese açık tutulması, "giriş sınavlarına

gerek olmadığı" düşüncesine yol açmamalıdır. Yükseköğretim kurumlarının kapasiteleri ortaöğretimden mezun olup yükseköğretim görmek isteyenleri karşılasa bile, herkesin yetenekleri ölçüsünde bu imkandan yararlanabilmesi için giriş sınavlarına başvurulması gerekir. Giriş sınavları ile, adayların yetenekleri doğrultusunda yükseköğretim kurumlarına dağılımı yapılacak ve böylelikle eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış olacaktır.

Yukarıda sıralanan temel gerekçelerle yükseköğretim için yapılan giriş sınavlarının ülkemizde değişik uygulamaları vardır. Bu uygulamaları belirlemek, hem temel gerekçelerin daha somut bir biçimde görülmesini ve hem de çeşitlenmesini sağlayacaktır. Bu amaçla, öncelikle ülkemizde yükseköğretime geçiş sürecini ve uygulamaları tanıtmak gerekmektedir.

1. 3. Türkiye'de Yükseköğretime Geçiş Süreci ve Uygulamalar

Ülkemizde yükseköğretime geçiş sürecini ve uygulamaları ele almadan önce, Türk eğitim sisteminin genel yapısını kısaca tanıtmakta yarar vardır.

Türk eğitim sistemi, Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda çok yönlü reform çalışmalarının sonucunda ortaya konulan temel yasa ve yönetmeliklerle yapılandırılmaya başlamış, 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile son şeklini almıştır. Bu kanuna göre Türk Milli Eğitim Sistemi, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmuştur. Örgün eğitim, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerini; yaygın eğitim ise, örgün eğitimin yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır.

Okulöncesi eğitim, zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların her yönden gelişimini sağlayan ve onları ilköğretime hazırlayan bir eğitim kademesidir. Ülkemizde okulöncesi eğitim kurumları hizmet verdikleri yaş(0-6) gruplarına göre anaokulu, anasınıfı, kreş gibi adlarla anılmaktadırlar. Zorunlu olmamakla birlikte, ülkemizin sosyo-kültürel ve ekonomik şartları karşısında, hizmetleri bakımından son yıllarda kapsamı oldukça genişleyen bir kademedir.

İlköğretim, 6-14 yaş grubundaki bireylere temel bilgi ve becerileri kazandıran bir kademedir. Ülkemizde önceleri beş yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan oluşan, ancak ilk beş yılı zorunlu temel eğitim kapsamında olan bu kademe, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer almasına rağmen, reform denebilecek bir düzenlemeyle 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim kademesi haline gelmiştir.

Ortaöğretim, 15-17 yaş grubundaki bireylere bu düzeydeki bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan; uyguladıkları programların niteliğine göre bir meslek kazandıran ya da yükseköğretime hazırlayan kurumlardan oluşan bir kademedir. Ülkemizde ilköğretime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren liseler, ortaöğretim çatısı altında Akademik lise, Teknik lise, Meslek lisesi gibi adlarla hizmet veren kurumlardır. Ortaöğretim, özel okullar hariç, parasız ancak zorunlu değildir.

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az dört yarıyıl ya da iki yıldan oluşan her kademedeki eğitim-öğretim ile kurumları kapsamaktadır. Yükseköğretim kurumları, 2547 sayılı yasa ile kurulmuş Yükseköğretim Kuruluna bağlı Üniversiteler ile bu şemsiye altında örgütlenmiş fakülteler, enstitüler, yüksekokullar(4 yıllık), konservatuvarlar, meslek yüksekokulları(2 yıllık), uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır. Yükseköğretimin temel amacı, bu kademe de uygulanan programlar yoluyla bireylere ülke kalkınmasına destek olacak bir mesleğin temel bilgi ve becerilerini kazandırmak ve yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmaktır.

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, çeşitli nedenlerle yarıda bırakmış ya da örgün eğitime paralel olarak çeşitli bilgi ve becerileri- çoğunlukla becerileri- kazandırmayı amaçlayan bir eğitim türüdür. Ülkemiz açısından ele alındığında, özellikle örgün eğitim kademeleri arasındaki dışa akışlar ile örgün eğitimin kimi bireylerin beklentilerine cevap verememesi karşısında yaygın eğitim ve bu yönde hizmet veren kurum ve kuruluşlar bir hayli önem kazanmaktadır.

Yukarıda kısaca çerçevesi çizilen Türk Milli Eğitim sistemi içinde özellikle örgün eğitim kademeleri arasında birbirlerini izleyen bir geçiş olmakla birlikte,

yükseköğretime geçiş sürecinin ayrı bir yeri olduğu için geçmişten günümüze ülkemizde yükseköğretime geçiş süreci ve bununla ilgili uygulamaları ele almak gerekir.

Hemen her ülkede olduğu gibi, ülkemizde de yükseköğretime geçiş sürecinin tarihsel bir gelişimi söz konusudur. Bu gelişim, artan eğitim ihtiyacının bir sonucu olarak Cumhuriyet sonrası dönemde yoğunlaşmasına rağmen yükseköğretime öğrenci alımı ile ilgili uygulamalara Cumhuriyet öncesi dönemde de rastlanılmaktadır. Bu nedenle ülkemizde yükseköğretime geçiş süreci ve uygulamaları, Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet dönemi olarak iki ana kategoride ele almak gerekir.

1. 3. 1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yükseköğretime Öğrenci Alımı

Cumhuriyet öncesi dönemde yükseköğretim kurumu olarak nitelenebilecek kurumlardan ilk akla gelenler Enderun Mektebi ve Medreselerdir. Enderun Mektebi, Osmanlılarda saray ve çevresinin takdiri ile belirlenen, devlet hizmetinde görev alacak kimselerin yetiştirildiği sarayda kurulu bir okuldu. Kaynağı II.Murat'a kadar çıkarsa da düzenleme ve geliştirilmesi Fatih Sultan Mehmet dönemindedir (Akyüz, 1999, s.79). Ancak, kendisine hazırlayan alt kademe okullar olmadığı için, yalnızca işlevi yönünden bir yükseköğretim kurumu olarak kabul edilmesi gereken bu okulu bitirenlerin devlet hizmeti söz konusu olduğu için bu kuruma öğrenci seçme işlemine büyük önem verilirdi. Çeşitli bilim, sanat alanlarında yüksek başarı elde edebilecek kişiler seçilmeye ve yetiştirilmeye çalışılırdı. Enderun'a kimlerin seçileceği konusunda dış görünüşe her zaman önem verilmiştir. Zira, o dönemlerde "sureti güzel olanın, sireti de güzel olur (görünüşü güzel olanın huyu da güzel olur)" kanısı oldukça yaygındı.

Enderun'a öğrenci seçiminde dış görünüş yanında çeşitli pratik testlerin de uygulandığı görülmektedir. Bu testlerde, adayların verilen bir problemi en pratik yolla çözmeleri istenmekteydi.

Medreseler, ağırlıklı olarak dini eğitimin halka açık olarak verildiği kurumlardır. Camiler içinde mescit ve han olarak konuşlandırılan bu kurumlara, alt kademedeki hazırlayıcı okulları(sıbyan mekteplerini) bitirenler sınavsız alınırdı. Kontenjanlar esnek olduğu için sınıfların kalabalık olması pek fazla sorun olmazdı. Bu kurumlara öğrenci seçme işlemine, genellikle yatacak oda sayısı yeterli olmadığı durumlarda başvurulurdu. Bu yüzden, çeşitli düzeylerde farklı adlarla(Haşiye-i Tecrid, Miftah) anılmalarına rağmen, medreseler için günümüzdeki anlamıyla bir seçme ve yerleştirmeden söz edilememekte, ancak başarılı öğrencilerin daha üst düzeylerdeki medreselere devam ettikleri görülmektedir.

Tanzimat öncesi dönemde Hendesehane(1734), Mühendishane-i Bahri Hümayûn(1776), Mühendishane-i Berri Hümayûn(1795), Tıphane-i Amire(1827), Mekteb-i Harbiye(1834) ve Mızika-ı Hümayûn(1834) nizami anlamda ilk yükseköğretim kurumları olarak ortaya çıkmışlardır. Hemen hepsi askeri nitelikli olan bu kurumlar o yıllarda imparatorluğun özellikle Avrupadaki cephelerde yenilmesi sonucunda, verilecek hizmetin gerekleri doğrultusunda nitelikli eleman yetiştirmek üzere öğrencilerini seçme sınavı ile almışlardır.

Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde batılılaşma hareketlerinin sonucu yeni bir yükseköğretim kurumu olarak ortaya çıkan Mekteb-i Muallimin-i Ali(1848) ile devlet adamı yetiştirmek üzere kurulan Mekteb-i Mülkiye(1859), kuruluşlarından itibaren, idadi ve sultanileri bitirenleri seçme sınavıyla almışlardır. Ayrıca, yine bu dönemlerde kurulan ve bugünkü İstanbul Üniversitesinin temelini oluşturan Darülfünun ise yükseköğretime hazırlayan okulları(idadi ve sultaniler) bitirenleri sınavsız kabul etmiştir. Fakat bir süre sonra Darülfünun'un öğretim kadrosu tarafından bu mezunların yükseköğretim için yeterli görülmemesi sonucu, zamanın Milli Eğitim Bakanlığı söz konusu ortaöğretim kurumlarını bitirenler için bir yeterlik sınavı uygulamaya başlamış ve bu sınavı başaranlar yükseköğretim kurumlarına alınmışlardır. Bu uygulamanın en önemli yönü, yükseköğretime seçme sınavı ile öğrenci alım isteğinin yükseköğretim kurumundan gelmesi fakat ortaöğretim kurumları düzeyinde önlem alınmış olmasıdır.

Lise düzeyindeki ortaöğretim kurumlarını bitirenler için uygulanan ilk yeterlik sınavına "Bakalorya" adı verilmiş ve ilk Bakalorya, Galatasaray Lisesinde uygulanmıştır. 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile, yükseköğretim kurumlarına girmek için Bakalorya sınavından geçme öngörülmüştür. Tanzimat döneminde başlayan Bakalorya sınavı, Cumhuriyet döneminde de farklı isim ve uygulamalarla (bu uygulamalar cumhuriyet döneminde yükseköğretime öğrenci alımı ile ilgili aşağıdaki bölümde ele alınmıştır) devam etmiş ve 1968 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

1. 3. 2. Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretime Öğrenci Alımı

Cumhuriyet döneminde, yükseköğretime öğrenci alımı ile ilgili uygulamalar seçme işlemlerinin niteliği açısından ikiye ayrılır. İlki, 1923-1974 yıllarını kapsayan dönemde Milli Eğitim Bakanlığının yapmış olduğu uygulamalar ile yükseköğretim kurumlarının bağımsız olarak öğrenci seçimiyle ilgili uygulamalarını içermektedir. İkincisi ise, 1975'ten günümüze yükseköğretime öğrenci seçimiyle ilgili sınavların merkezi olması ve tüm işlemlerin ilk adıyla ÜSYM –daha sonra ÖSYM adını almıştır- tarafından organize edilmesidir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, yükseköğretime öğrenci seçiminde izlenen yollar birdenbire değişmemiş; değişiklik zamanla ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni, hem yükseköğretim kurumlarının ve hem de bu kurumlarda öğrenim görmek isteyenlerin sayısının az olmasıdır. Bu yüzden, siyasal bilgiler fakültesi ve silahlı kuvvetler bünyesindeki yükseköğretim kurumları ile yatılı olan yükseköğretim kurumlarına kademeli sınavlarla öğrenci alımı dışında, çoğu yükseköğretim kurumları öğrencilerini sınavsız alabiliyorlardı. Zamanla, ortaöğretime bitirenlerin ve bunlardan yükseköğretime girmek isteyenlerin sayıca artışı, yükseköğretim kurumlarının sınırlı kapasitelerini zorlamaya başlamıştır. Yeni fakülteler kurulmasına rağmen, bu fakültelerin kapasiteleri ortaöğretim kurumlarını bitiren öğrencilerin sayısını karşılayamadığı için yükseköğretim kurumları seçme sınavı yapmak zorunda kalmışlardır.

Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçimi, 1960'a kadar Milli Eğitim Bakanlığınca gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde lise son sınıflar için yapılan Bakalorya sınavları değişik ad ve farklı uygulamalarla bu dönemde de yapılmıştır. Ancak, çoğu yükseköğretim kurumları öğrencilerini sınavsız kabul ettiği için Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan Bakalorya sonuçları 1960'a kadar, bu sınavı başaran öğrencilerin yükseköğretime geçişinde kullanılmış; yürürlükten kalktığı 1968 yılına kadar geçen sekiz yıllık sürede bir tür lise bitirme sınavı olarak uygulanmıştır. Yükseköğretim kurumlarına başvuran öğrencilerin sayısının bu kurumların kontenjanlarının altında olduğu ilk yıllarda fakülte ya da üniversiteler seçme sınavı yapmadıkları için, öğrenciler istedikleri herhangi bir yükseköğretim kurumuna girebilmekteydiler. Yükseköğretime geçiş sürecinin oldukça kolay olduğu bu dönemde ortaöğretime önem veriliyor; Milli Eğitim Bakanlığı ise, kaliteli lise mezunları olması için yapmış olduğu sınavlarda yükseköğretim kurumlarının kapasitelerini dikkate almıyordu.

1926-1935 yılları arasında, lisedeki tüm derslerden sözlü olarak yapılan sınavı başaranlar hem lise mezunu sayılıyor ve hem de istediği yükseköğretim kurumuna başvuru hakkını kazanıyordu. 1936-1954 yılları arasında "Lise Bitirme Sınavı" ve "Devlet Olgunluk Sınavı" adlarını taşıyan ikili bir sınav uygulanmıştır. Lise Bitirme Sınavına katılıp başarılı olan öğrenciler lise mezunu oluyor; ancak yükseköğretime geçmek isteyenlerin Devlet Olgunluk Sınavına da girmeleri gerekiyordu. Bu nedenle Lise bitirme sınavı bir tür "eleme" ; Devlet olgunluk sınavı ise "üniversiteye giriş" niteliği taşıyordu. Yükseköğretime geçmek için girilmesi zorunlu olan Devlet olgunluk sınavı yılda iki defa Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen klasik türde yazılı bir sınavdı. 1955 yılında iki sınav birleştirilerek tek bir sınav haline getirilmiş ve "Devlet Lise Sınavı" adı altında 1968'e kadar sürdürülmüştür. (Dökmen, 1995, s.9).

1955 yılında başlayan Devlet Lise Sınavı, ilk üç yıl Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu süre içindeki uygulamalarda, 1953 yılında Amerikalı eğitim uzmanlarından Prof. Kvaraceus ve Dr. Prescott'un girişimi ile eğitimde kullanılacak ölçme araçlarını geliştirmek üzere Talim ve Terbiye Dairesine bağlı olarak kurulan "Test ve Araştırma Bürosu"nun önemli katkıları

olmuştur. İlk üç yıldan sonra merkezi uygulamaya son verilmiş, her lise bu sınavı kendisi yapmaya başlamıştır.

1960'lı yıllara dek, daha önce de belirtildiği gibi, yükseköğretim kurumları öğrencileri sınavsız kabul etmiş; ancak bazıları(Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, ODTÜ) kuruluşundan itibaren ayrı bir seçme sınavı yapmışlardır. Sınavsız öğrenci alan kurumlar, başvuru sayısının kontenjanı aştığı durumlarda değişik ölçütleri dikkate almışlardır. Bu ölçütlerle ilgili olarak, bir kısmı öğrencilerin başvuru sırasını; bir kısmı verdikleri eğitimin niteliğine uygun lise mezunlarını seçmeyi; bir kısmı ise lise bitirme derecelerini temel almışlardır.

Özetle, kimlerin yükseköğretim kurumlarına kabul edileceğini, başlangıçta Milli Eğitim Bakanlığı liseler bünyesinde yaptığı sınavlarla belirlerken, zamanla yükseköğretim kurumları öğrenci seçme işleminde daha aktif rol oynamaya başlamışlardır.

Zamanla lise mezunlarının sayıca artması buna karşın yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarındaki kısmi artışlara rağmen yine de ihtiyacı karşılayamaması sonucu, pek çok yükseköğretim kurumu, öğrencilerini sınavla almaya başlamıştır. Başlangıçta, seçme amacını taşıyan sınavlarda çoğunlukla yazılı ya da sözlü olarak yapılan kompozisyon türü sınavların uygulanması ve değerlendirilmesi, yükseköğretim kurumlarına başvuranların az olduğu yıllarda fazla sorun yaratmıyordu. Ancak, aday sayısındaki büyük artışla birlikte, öğrenci seçimi ile ilgili olarak yükseköğretim kurumlarında oluşturulan sınav komisyonlarının yükü de artmıştır. Bu çerçevede sınav komisyonları, bir yandan giriş sınavlarını yapmak, bir yandan da binlerce sınav kağıdını puanlamak ve değerlendirmek gibi oldukça yoğun bir iş hacmiyle karşı karşıya kalmışlardır. Ayrıca bir kısım yükseköğretim kurumlarının birden fazla sınav komisyonu kurarak görev paylaşımına gitmesi de puanlama ve değerlendirmedeki birlikteliği bozabilecek nitelikteydi. Aday sayısındaki artış, bunların sınav kağıtlarını belirli bir sürede inceleme ve değerlendirmeyi de güçleştirmekteydi. Bu özelliklerinden dolayı yazılı ya da sözlü –çoğunlukla yazılı- olarak uygulanan kompozisyon türündeki sınavların yetersiz kalması sonucunda yükseköğretim kurumları daha

objektif seçme yöntemleri arayışına girmişler ve sonuçta objektif testleri kullanmaya başlamışlardır.

Ülkemizde ilk objektif test uygulaması, 1951-1953 yılları arasında İstanbul Üniversitesince gerçekleştirilmiş, bunu 1959 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi; 1961-1962 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve ardından 1963-1964 öğretim yılında Ankara Üniversitesinin genelinde yapılan uygulamalar izlemiştir.

Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçimi ile ilgili olarak objektif testler kullanılmakla birlikte, yükseköğretim kurumlarının hem öğrenci seçimini koordine etmek ve hem de objektif testleri kullanma yönündeki bağımsız uygulamalarından dolayı yükseköğretim programlarına eşit ölçütlerle girebilme hedefine ulaşamamıştır. Bu bağımsız uygulamalarla ilgili ortaya çıkan bazı sorunlar, adayların üniversitelerin bulunduğu kentlere gidişleri, sınavların yapıldığı yerlerde adayların barınması, sınav tarihlerinin çakışması nedeniyle adayların istekli oldukları yükseköğretim programlarına başvuramamaları, soruların saklanması, değerlendirmenin hem farklı kişilerden oluşan komisyonlarca yapılması ve hem de uzun süre alması, giriş amacıyla ayrı ayrı yapılan kayıt işlemlerinin yoğun bir kırtasiyeciliğe neden olması şeklinde sıralanabilir.

Yukarıda sıralanan sorunları çözmek amacıyla yükseköğretime girişte yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı ortaya çıkmış ve merkezi sisteme geçme uygulaması benimsenmiştir. Ülkemizde merkezi sistem iki aşamada gerçekleşmiştir. İlki, her bir üniversitenin kendi içinde merkezi seçme sistemi oluşturması, ikincisi ise tüm üniversitelerin bir araya gelip tek bir seçme sistemi oluşturmalarıdır. Kendi içinde merkezi seçme sınavı uygulamasına bazı üniversiteler 1960 öncesinde başlamışlardır. Bunlar arasında İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi sayılabilir. Ankara Üniversitesinde merkezi sisteme geçiş 1960'dan sonra başlamış ve bu çerçevede Üniversite Senatosu 21.11.1961 tarihli kararıyla, üniversitenin bütün fakültelerini içine alacak bir merkezi sistemle ilgili önerilerde bulunmak üzere bir komisyon kurmuştur. Komisyonun hazırladığı raporda hem Ankara

Üniversitesinin bütün fakültelerini kapsayacak ve hem de başka yükseköğretim kurumlarının katılımlarına açık tutulacak bir merkezi sistem önerilmiştir. Bu sistemde: başvuruların üniversitenin kayıt merkezine yapılması, adayların hangi fakültenin hangi bölümünü tercih ettiklerini belirtmeleri, objektif test tekniği ile tek bir sınav yapılması, sınavdan alınan puanlar ile tercihlerin birlikte değerlendirilip yerleştirme işlemlerinin üniversite bünyesinde merkezi olarak gerçekleştirilmesi gibi esaslara yer verilmiş ve bu çerçevede 1962-1963 ve 1963-1964 öğretim yıllarındaki uygulamalardan önemli başarılar elde edilmiştir. (Dökmen,1992, s. 13).

Özellikle Ankara Üniversitesince gerçekleştirilen yukarıdaki uygulama, yükseköğretime geçişte ikinci aşamayı oluşturan " tüm üniversitelerin bir araya geldiği tek bir seçme sisteminin" temellerini atmıştır. Zira, Üniversitelerarası Kurul tarafından 26.4.1963 tarihinde oluşturulan "Üniversitelerarası Giriş Sınavı Komisyonu", Ankara Üniversitesi tarafından yürütülen öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminin bütün üniversiteleri kapsayacak biçimde genişletilmesinin yollarını araştırmakla görevlendirilmiştir. Bu komisyon, 24.5.1963 tarihli toplantısında merkezi sisteme geçilmesi konusunda tavsiye kararı almış ve bu doğrultuda hazırlanan "Üniversitelerarası Kayıt ve Giriş Sınavı Yönetmeliği", 26.12.1963'de Üniversitelerarası Kurulca kabul edilip 5.2.1964 gün ve 11625 sayılı Resmi Gazetede yayımlandıktan sonra "Merkezi Sistem" kurulmuştur. Bu yüzden, yükseköğretim kurumlarına merkezi sistemle öğrenci alınmasının başladığı 1964 yılı, yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme işlemlerinin dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

Üniversitelerarası giriş sınavının merkezi sistemle hangi üniversite tarafından yapılacağı, Üniversitelerarası Kurul tarafından iki yılda bir karara bağlanmış ve bu doğrultuda 1964'ten başlayarak ilk iki yıl Ankara Üniversitesi; 1966-1973 yılları arasında İstanbul Üniversitesi; 1974'ten itibaren Hacettepe Üniversitesince hazırlanıp uygulanmıştır. 1964-1974 yılları arasında uygulanan merkezi sistem, günün şartlarında üniversitelere giriş sorununa etkili bir çözüm olmuş, fakat gerçek anlamda merkezilik özelliği taşımadığı için söz konusu yıllar arasındaki uygulamaları "kısmi merkezi" sınav olarak değerlendirmenin daha

doğru olacağı; zira uygulanan sınav sisteminde, merkezi bir sistemde bulunması gereken özelliklerin yeterince temsil edilmediği ileri sürülmüştür. Merkezi bir sınav sisteminde bulunması gereken temel özellikler şunlardır:

- Başvurular, kayıtlar, sınav sorularının hazırlanması, sınavın uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi, kısaca seçme işleminin gerçekleştirilmesi tek bir merkez tarafından yapılmalıdır.
- Yerleştirme işleminin de yine aynı merkez tarafından yapılması gerekir; bunun için başvuru sırasında adaylar okumak istedikleri yükseköğretim programları ile ilgili tercihler yapmalı, bu tercihleri ile sınavdan aldıkları puanlar ve yükseköğretim kurumlarının kontenjanları birlikte değerlendirilip yerleştirme işlemi gerçekleştirilmelidir.
- Bir ülkede üniversitelerarası merkezi sınav sisteminin bulunduğunu düşünebilmek için o ülkedeki yükseköğretim kurumlarının tümünün ya da pek çoğunun bu sisteme katılıyor olması gerekmektedir. (Dökmen,1992,s.15)

Yukarıda sıralanan özellikler yönünden incelendiğinde, 1964-1974 yılları arasındaki uygulamalarda başvurular değişik yıllarda değişik üniversitelere yapılmış; tercihler sınavdan sonra oluşturulmuş ya da alınan puana göre birden fazla yükseköğretim kurumuna ön kayıt yaptırılarak yerleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Kısacası söz konusu yıllar arasındaki sınav sisteminin, yukarıdaki özelliklerden birincisine kısmen uygun, ancak son ikisine yeterince uygun olmadığı görülmektedir. Çünkü, merkezi sistem 1964-1966 yılları arasında Ankara Üniversitesinin sorumluluğunda iken başvurularla birlikte adayların tercihleri de alınmış, ancak bu uygulamaya daha sonra yer verilmemiştir. Öte yandan, yine bu dönemde bazı yükseköğretim kurumlarının- Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi gibi- merkezi sisteme katılmadığı; bunun da sistemin gerçek anlamda merkezi nitelik taşımasını engellediği görülmektedir.

Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçimi ile ilgili olarak 1964-1974 yılları arasındaki uygulamaların “eksik” ya da “yanlış” olduğunu düşünmemek gerekir. Zira, birtakım olumsuzluklara rağmen söz konusu uygulamalar çeşitli aksaklıkların görülmesiyle daha iyiyi bulma yönünde atılacak adımların temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan sorunlar ile birtakım gelişmeler ülkemizde merkezi sistemin tam olarak kurulması gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu yönüyle, 1960’lı yıllardan itibaren lise ve dengi okullardan mezun olanların ve yükseköğretim kurumlarına başvuranların sayısında hızlı bir artış görülmüştür. Bu artış Tablo 1.1.de yıllara göre verilmiştir.

TABLO 1.1
1960-1973 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE LİSE ve DENGİ OKULLARI
BİTİRENLERİN ve YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINA KAYDOLANLARIN SAYISI*

Yıllar	Lise ve dengi okulları Bitirenlerin Sayısı	Yükseköğretim Kurumlarına Kaydolanların Sayısı
1960	23535	19197
1961	28626	16506
1962	32091	20481
1963	36539	21919
1964	40535	23031
1965	44926	28083
1966	44846	30497
1967	54292	35168
1968	67812	42172
1969	71125	38662
1970	79458	40847
1971	86468	31922
1972	95476	33660
1973	89359	41789

(*) Tablodaki veriler Payaslıoğlu(1985-b)’den alınmıştır.

Tablo 1.1.de de görüldüğü üzere, gerek lise ve dengi okullardan mezun olanların ve gerekse yükseköğretime başvuranların sayısındaki hızlı artışın üniversitelerde işlemlerin artmasına neden olması ve sınav hizmetlerinin belli bir merkezde konunun uzmanları tarafından yürütülmemesinin yarattığı sorunlar,

yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme ve yerleştirme işlemlerinin tek bir merkezde yürütülmesi ve bu yönde yapılacak düzenlemeleri zorunlu hale getirmiştir.

Yukarıdaki gerekçeler ile yılların birikimi sonucu, yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme ve yerleştirme işlemlerini yürütmek üzere bir merkez kurulması çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmalar o günkü adıyla ÜSYM (Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi)'nin temellerini oluşturmuş ve bu amaçla Üniversitelerarası Kurul 1974 yılında üç önemli karar almıştır. Bunlardan ilki Ocak 1974'te; ikisi ise Mart 1974'te alınmıştır. 18-19 Ocak 1974'te alınan kararda "Üniversitelerarası Kurula bağlı, merkezi ve sürekli bir örgütün kurulması ve bu örgütün araştırma, seçme ve yerleştirme ile ilgili çalışmalar yapması" öngörülmüştür. Merkezi bir örgütün kurulması bu kararlar ortaya çıkmış, fakat resmen kurulması 1974 sonlarında gerçekleşmiştir. Bu durum, geçen süre içindeki gelişmelerin doğal bir sonucudur. Zira, 22-23 Mart 1974'te alınan ikinci kararda "bütün üniversitelerin aynı seçme sistemine başvurmaları, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin de merkezi sisteme bağlanması öngörülmüştür. Üçüncü karar, Temmuz 1974'te yapılacak üniversiteye giriş sınavını gerçekleştirme sorumluluğunun Hacettepe Üniversitesine verilmesidir. Bu kararla Hacettepe Üniversitesinin üstlendiği sorumluluğu yürütme görevi , daha sonra ÜSYM'nin başkanlığına getirilecek olan Prof. Dr. Altan Günalp'e verilmiş ve tam bir ekip anlayışıyla ve o günün koşullarında merkezi sınavın gereklerini azami düzeyde karşılama çabasıyla üniversitelere öğrenci seçme sınavı gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak ve 18-19 Ocak 1974'te alınan karar gereğince hazırlanan ÜSYM Yönetmeliğinin 19 Kasım 1974 tarih ve 15067 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmasıyla ÜSYM resmen kurulmuştur. 1981 yılına kadar ÜSYM adıyla çalışmalarını sürdüren bu kurum, bu yılda yürürlüğe giren Yükseköğretim Kanunu ile ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi) adını almış ve halen bu adla anılmaktadır.

Üniversitelerarası giriş sınavı 1975'ten itibaren ÜSYM / ÖSYM tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu merkez tarafından gerçekleştirilen sınavlar günümüze kadar üç farklı ad ve şekilde uygulanmıştır. 1975-1980 yılları arasında ÜSS

(Üniversitelerarası Seçme Sınavı) adıyla tek aşamalı olarak yapılan giriş sınavlarında, Genel Yetenek, Matematik ve Fen Bilimleri, Türk Dili ve Edebiyatı ile Sosyal Bilimler, Yabancı Dil olmak üzere dört test uygulanmıştır. Sınavlar – 1975'teki, aynı gün ama iki oturumlu hariç- tek oturumda yapılmış, adaylara önce 30, 1976'da 20, 1977-1980 arasında 18 yükseköğretim programını tercih etme hakkı verilmiş ve yapılan sınav sonucunda fen bilimleri, sosyal bilimler, yabancı dil, fen ve sosyal bilimler olmak üzere 4 çeşit ağırlıklı puan hesaplanmıştır. Adaylar, tercihlerine, sınavdan aldıkları puanlarına ve yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarına göre yükseköğretim programlarına yerleştirilmişlerdir. Özel yeteneklere dayalı yükseköğretim kurumları ise halen günümüzde de devam ettiği şekliyle ÜSS'ye ek olarak, özel yetenek sınavlarıyla öğrenci almışlardır.

1981'de yükseköğretime öğrenci seçimi, ÜSYS (Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınavı) adıyla iki aşamalı hale getirilip, birinci basamağına ÜSS (Üniversitelerarası Seçme Sınavı) ; ikinci basamağına ise ÜYS (Üniversitelerarası Yerleştirme Sınavı) adı verilmiştir. 1982 yılında ÜSYM'nin ÖSYM adıyla Yükseköğretim Kurulu'na bağlanmasıyla birlikte, ÖSYS (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı) adını alan sınavın birinci basamağına ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı) ; ikinci basamağına ise ÖYS (Öğrenci Yerleştirme Sınavı) adı verilmiştir. Birinci basamağın amacı, ikinci basamak sınavına girebilecekleri belirlemek; ikinci basamağın amacı ise, sınav sonuçlarına göre öğrencileri yükseköğretim programlarına seçmek ve yerleştirmektir. Ancak, yükseköğretim programlarına yerleştirme açısından düşünüldüğünde 6 yıl süren bu uygulamayı tam anlamıyla iki aşamalı olarak nitelendirmek yetersiz kalır. Zira, birinci aşamada yeterli puanı (105 ve üzeri) alamayan adaylar o yıl için özel yetenek sınavıyla alanlar da dahil herhangi bir yükseköğretim kurumuna girme şansını tamamen yitirmektedirler. Ancak, farklı bir yaklaşımla "bu puanı alamayan adaylar zaten yükseköğretim için gerekli potansiyelden yoksundur" düşüncesinden hareket edilirse, 1981-1986 yılları arasındaki uygulama iki aşamalı olarak nitelendirilebilir.

Birinci basamağı oluşturan ÜSS /ÖSS Sözel ve Sayısal olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Sözel bölüm, Türkçeyi kullanma gücü ve Sosyal bilimlerdeki temel kavram ve ilkeler ışığında düşünmeyi ölçen sorulardan; Sayısal bölüm ise Matematiksel ilişkilerden yararlanma gücü ve Fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkeler ışığında düşünmeyi ölçen sorulardan oluşturulmuştur. ÜYS /ÖYS adıyla anılan ikinci basamak sınavında Fen Bilimleri(fizik, kimya, biyoloji), Matematik, Türkçe, Sosyal Bilimler(tarih, coğrafya, felsefe grubu), Yabancı dil olmak üzere beş test uygulanmıştır. Bu temel özelliğine paralel olarak iki aşamalı sınav sistemine geçilmesinin nedenleri şöyle sıralanabilir (ÜSYM,1980): a) Kullanılan testlerin,adayların gerçek güçlerini göstermesine daha elverişli olması, b) Kaygı, yorgunluk vb.faktörlerin genel sınav sonucuna yansımalarını iki aşamalı sınavla bir dereceye kadar önleme, c) İkinci basamakta beş çeşit testten yedi çeşit ağırlıklı puan elde edilmesiyle yükseköğretim programlarının kendi ihtiyaçlarına uygun öğrencileri seçme şansının artması, d) Daha az sayıda yerleşim yerinde yapılacağı için ikinci basamak sınavlarında etkili bir denetim yapılabilmesi, e) Adayların birinci basamak sınavında yeteneklerini daha iyi tanıma fırsatı bulup, buna uygun tercihler yapabilmeleridir.

Özetle, 1981-1986 yılları arasındaki iki aşamalı sınav sisteminin birinci basamağında belirli bir puanı alanlar ikinci basamağa alınmışlar; ikinci basamakta elde ettikleri puan ve tercihlerine göre yükseköğretim programlarına yerleştirilmişlerdir. Bu nedenle, sınavın ilk basamağı "seçme" ; ikinci basamağı ise "seçme ve yerleştirme" amacını taşıyordu.

1987 yılından başlayarak ÖSS ve ÖYS iki ayrı sınav haline getirilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, birinci basamağı oluşturan ÖSS sonucunda bir yükseköğretim programına yerleştirme söz konusu değilken 1987'deki bu değişiklikle ÖSS sonuçları yalnızca seçme amacıyla değil , aynı zamanda bir kısım yükseköğretim programlarına yerleştirme amacıyla da kullanılmıştır. Bu değişikliğin doğal bir sonucu olarak, yükseköğretim programları öğrenci alımı yönünden ikiye ayrılmış; birinci grupta yer alanlar ÖSS sonuçlarına göre, ikinci grupta yer alanlar ise ÖYS sonuçlarına göre almışlardır. Her iki sınavın da yerleştirme amacıyla kullanılmasından dolayı, adaylar iki grup programın

birisinden en fazla 18 tercih yaptıktan sonra, diğer programdan da 6 tercih yaparak toplam tercih sayısı 24 ile sınırlandırılmıştır.

ÖSS sonucunda, ÖSS-SÖZ(sözel ağırlıklı ÖSS puanı), ÖSS-SAY(sayısal ağırlıklı ÖSS puanı) ve ÖSS-EA(eşit ağırlıklı ÖSS puanı) olmak üzere 3 tür puan hesaplanmıştır. Ancak, ÖSS'yi kazanmak için bu puanların herhangi birinden 105 ve üzeri almak yeterli görülmüştür. ÖYS ile ilgili olarak 1987'de yapılan en önemli değişiklik, bu sınavın farklı yükseköğretim programlarına göre yeniden düzenlenmesidir. Bu değişiklik, özellikle yerleştirileceği yükseköğretim programında başarılı olma olasılığı yüksek olan adayları seçme ve yerleştirme çabalarının bir ürünüdür. Bu amaçla, ÖYS sonuçlarına göre öğrenci alan yükseköğretim programları yerleştirmede kullanılan puanlar ile bunların hesaplanmasına yarayacak testlere göre 3 grupta toplanmıştır. ÖYS'ye giren bir adayın tercih listesinde bulunan yükseköğretim programları hangi grupta bulunuyorsa, sadece o grup için gerekli olan testleri cevaplaması gerekmekte ve böylelikle, hesaplanacak olan ağırlıklı puanlar da söz konusu tercihlerle ilgili olmaktadır. Böylesi bir uygulamanın adaylara sağlayacağı en önemli katkı, gireceği sınavda verilen süreyi yalnızca tercihleri ile ilgili testlerde yer alan sorulara ayırması ve eğer yapabildiyse daha fazla başarı elde etmesidir. Tercihlerin ve bunlarla ilgili cevaplandırılması gereken testlerin yer aldığı 3 grup şöyledir (ÖSYM, 1998-a, s.2):

1. Fen ve Mühendislik Bilimleri
  - a) Fen Bilimleri Testi
  - b) Matematik Testi
  - c) Türkçe Testi
2. İktisadi ve Sosyal Bilimler
  - a) Matematik Testi
  - b) Türkçe Testi
  - c) Sosyal Bilimler Testi
3. Yabancı Diller

- a) Türkçe Testi
- b) Sosyal Bilimler Testi
- c) Yabancı Dil Testi

ÖSYS'ye başvuran öğrencilerin testlere verdikleri cevaplara göre puanlarının hesaplanmasında önemli bir katkı da Ortaöğretim Başarı Ortalamasıyla sağlanmıştır. Ancak Ortaöğretim Başarı puanı uygulaması 1982 yılından itibaren başlamıştır. Bu uygulamada adayların mezun oldukları okullardaki öğrencilerin başarı ortalamaları ve standart sapmaları göz önüne alınmıştır. Sonuçta elde edilen herhangi bir adaya ait Ortaöğretim başarı puanı belli bir katsayı ile çarpıldıktan sonra yerleştirilme durumuna göre ÖSS veya ÖYS puanlarına eklenmiştir. 1983-1986 yılları arasında daha önceki herhangi bir yılda; 1987'den itibaren ise yalnızca bir önceki yıl yükseköğretim programına yerleştirilenlere ait ortaöğretim başarı puanının çarpıldığı katsayı, bunların dışındaki adaylar için geçerli olan katsayıdan düşük tutulmuş; ayrıca 1984 yılından itibaren bir mesleğe yönelik program uygulayan ortaöğretim kurumlarından mezun olup alanında bir yükseköğretim programını tercih edenlerin ortaöğretim başarı puanları ek bir katsayı ile çarpılarak elde edilmiştir. Bu uygulamalarla ilgili olarak, ÖYS puanları ve bunların hesaplanmasında uygulanacak katsayılar Tablo 1.2.de; ÖSS veya ÖYS sonucu kullanılma durumuna göre eklenecek ortaöğretim başarı puanlarının çarpıldığı, yıllara göre belirli oranlarda artma veya azalma gösteren katsayılar Tablo 1.3 ve 1.4.de verilmiştir.

TABLO 1.2.
YERLEŞTİRMEDE KULLANILAN ÖYS PUANLARI ve HESAPLANMASINDA
UYGULANACAK KATSAYILAR

Adayın Tercih Alanı		ÖSS Puanları	Fen Bil. Stand. Puanı	Mat. Stand. Puanı	Türkçe Stand. Puanı	Sos. Bil.St. Puanı	Y. Dil Stand. Puanı	ÖSS Puanları			Ortaöğrt Başarı Puanı*
Ana Grup	Alt Grup							SÖZ	SAY	EA	
FEN VE MÜH. BİLİMLERİ	1.Fen Bilimleri	1.Fen Bilimleri Ağırlıklı ÖYS Puanı (F)	2,7	1,7	1,1	-	-	-	0,5	-	0,6
	2.Müh. Bilimleri	2.Matematik Ağırlıklı ÖYS Puanı (M)	1,7	2,7	1,1	-	-	-	0,5	-	0,6
İKTİSADI VE SOSYAL BİLİMLER	1.İktisadi Bilimler	3.Türkçe ve Matematik Ağırlıklı ÖYS Puanı (TM)	-	2,2	2,2	1,1	-	-	-	0,5	0,6
	2.Sosyal Bilimler	4. Sosyal Bilimler Ağırlıklı ÖYS Puanı (S)	-	1,1	1,7	2,7	-	0,5	-	-	0,6
	3.Dil ve Tarih	5. Türkçe ve Sosyal Bilimler Ağırlıklı ÖYS Puanı (TS)	-	0,5	2,5	2,5	-	0,5	-	-	0,6
YABANCI DİLLER		6.Yabancı Dil Ağırlıklı ÖYS Puanı (D)	-	-	1,1	1,1	3,3	0,5	-	-	0,6

(ÖSYM, 1998-a, s. 13)

* Bu katsayı 1997-ÖSS sonucuna göre yerleştirilmiş adaylar için 0,3; diğerleri için 0,6 olacaktır. Bir mesleğe yönelik lise çıkışlıların alanındaki bir programa yerleştirilmesinde kullanılacak ÖYS puanlarına, ortaöğretim başarı puanınının, 1997 ÖSYS sonuçlarına göre yerleştirilmiş adaylar için 0,2 ; diğerleri için 0,4 katsayısı ile çarpımı eklenecektir.

Tablo 1.2.de görüldüğü gibi, yerleştirmede kullanılan ÖYS puanlarının hesaplanmasında uygulanacak katsayılar, yerleştirmeye esas olacak alanlar için sınavda yöneltilen sorulara verilecek doğru cevaplar sonucunda elde edilen standart puanlar yönünden ele alınmış ve yerleştirilecek alanlar açısından yüksek tutulmuştur. Diğer bir deyişle, örneğin Fen ve Mühendislik ana grubundan Fen bilimleri alt grubuyla ilgili yükseköğretim programlarına girmek isteyen bir aday için, Fen bilimleri ağırlıklı ÖYS puanı(F) hesaplanırken, fen bilimleri standart puanına uygulanacak katsayı yüksek tutulmuş, bunun yanında matematik ve türkçe alanlarında elde ettiği standart puana ayrı bir ama daha düşük bir katsayının uygulanmasıyla ilgili alandaki tercihlerine daha kolay yerleşebilme imkanı tanınmıştır.

TABLO 1.3.
ADAYLARIN ÖSS ve ÖYS PUANLARININ HESAPLANMASINDA ORTAÖĞRETİM
BAŞARI PUANLARININ ÇARPILDIĞI KATSAYILAR*

Sınav Türü	ÖĞRENİM DURUMU	1982	1983	1984	1985	1989	1997	1998
ÖSS	Daha önceki yıllarda bir yükseköğretim programına yerleşmemiş adaylar	0,20	0,25	0,25	0,25	0,30	0,2	0,2
ÖSS	Bir yükseköğretim programına yerleşmiş adaylar	0,20	0,05	0,125	0,125	0,15	0,1	0,1
ÖYS	Daha önceki yıllarda bir yükseköğretim programına yerleşmemiş adaylar	0,08	0,09	0,10	0,70	0,80	0,6	0,6
ÖYS	Bir yükseköğretim programına yerleşmiş adaylar	0,08	0,01	0,05	0,35	0,40	0,3	0,3

* Dökmen, 1992, s.61; ÖSYM, 1997-a, s.3; ÖSYM, 1998-a, s.3'ten derlenmiştir.

Tablo 1.3.de görüldüğü gibi, ÖSS ve ÖYS Puanlarının hesaplanmasında mezun olduğu ortaöğretim programının türüne bakılmaksızın bu sınavlara girmiş olanların ortaöğretim başarı puanlarının çarpıldığı katsayıların dağılımı, küçük değişikliklerle 1998-ÖSYS sonuna dek uygulanmıştır. Öte yandan, daha önce bir yükseköğretim programına yerleşmemiş adaylara uygulanan katsayılar, daha önce yerleştirilmiş adaylarınkine göre yüksek tutulup, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına girdiği yılda bir yükseköğretim kurumuna yerleşmesi kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

TABLO 1.4.
MESLEK LİSESİ ÇIKIŞLI ADAYLARIN YERLEŞTİRİLMELERİNDE KULLANILAN EK
PUANLAR İÇİN ORTAÖĞRETİM BAŞARI PUANLARININ ÇARPILDIĞI KATSAYILAR*

Sınav Türü	ÖĞRENİM DURUMU	1984	1985	1986	1987	1997	1998
ÖSS	Daha önceki yıllarda bir yükseköğretim programına yerleşmemiş adaylar	--	--	--	0,35	0,25	0,25
ÖSS	Bir yükseköğretim programına yerleşmiş adaylar	--	--	--	0,175	0,125	0,125
ÖYS	Daha önceki yıllarda bir yükseköğretim programına yerleşmemiş adaylar	0,03	0,20	0,50	0,50	0,4	0,4
ÖYS	Bir yükseköğretim programına yerleşmiş adaylar	0,015	0,10	0,25	0,25	0,2	0,2

* Dökmen, 1992, s.62; ÖSYM, 1997-a, s.3; ÖSYM, 1998-a, s.3'ten derlenmiştir.

Tablo 1.4.de görüldüğü gibi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 2880 sayılı kanunla değişik 45. Maddesinin (a) fıkrası ile 2547 sayılı kanunun Ek 21.maddesine göre, bir mesleğe yönelik program uygulayan liselerden mezun olan adaylara alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarına yerleştirme yapılırken ek puan verilmesi yoluna gidilmiştir. Bu amaçla Tablo 1.3'te belirtilen katsayılara ek olarak ortaöğretim başarı puanlarının ikinci defa çarpıldığı katsayıların dağılımı, yerleştirmeye temel oluşturan sınavlar (ÖSS veya ÖYS) için küçük değişikliklerle 1998 ÖSYS sonuna dek uygulanmış ve böylelikle bu adayların tercih etmeleri durumunda, alanlarıyla ilgili yükseköğretim programlarına girmeleri kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1.2., 1.3.ve 1.4.de görülen katsayıların kullanılmasıyla elde edilmiş puanlara göre yükseköğretim programlarına öğrenci alımı Merkezi Yerleştirme Sistemi ile gerçekleştirilmektedir. Bu amaçla yerleştirme, iki basamaktan birini (ÖSS ya da ÖYS) içerecek şekilde adayların aldıkları puanlar, ortaöğretim başarı puanları ile tercihleri ve yükseköğretim kurumlarının kontenjan ve şartları dikkate alınarak ÖSYM tarafından bilgisayarla gerçekleştirilmiştir.

Yükseköğretime geçiş süreci ile ilgili olarak 1999'da önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan birincisi, merkezi sistemle yapılan sınav tek basamak haline getirilmiş ve Yükseköğretime Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) adı verilmiştir. Bu amaçla, öncelikli olarak seçme ve yerleştirme için tek basamaklı bir sınavla adayların yükseköğretim için gerekli potansiyele sahip olup olmadıklarına ilişkin soruların yöneltmesi kararlaştırılmıştır. Bu sınavın **Sözel Bölüm** olarak adlandırılan birinci bölümünde, Türkçeyi kullanma gücü ile Sosyal bilimlerdeki temel kavram ve ilkeler ışığında düşünme becerilerini ; **Sayısal bölüm** olarak adlandırılan ikinci bölümünde ise Matematiksel ilişkilerden yararlanma gücü ile Fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkeler ışığında düşünme becerilerini yoklayan sorular yer almaktadır. Önceki yıllarda iki basamaklı olarak yapılan öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının ikinci basamağı içinde yer alan Yabancı dil ile ilgili bölüm,1999 yılından itibaren Yabancı Dil Sınavı (YDS) adıyla ÖSS'den ayrı yapılacak bağımsız bir sınav haline getirilmiştir. Ancak, yabancı

diller, bu dillerin edebiyatları ve öğretimi ile ilgili yükseköğretim programlarına girmek isteyen adayların 1999-ÖSS'ye başvurmaları ve bu sınava girdikten sonra ayrıca Yabancı dil sınavlarına da girmeleri zorunlu hale getirilmiştir.

1999-ÖSS'ye girmiş adaylar için altı ayrı standart puan ; ayrıca yabancı dil sınavına girenler için bu puanların yanında dil standart puanı da hesaplanmıştır. Bu uygulama ile ilgili olarak 1999 ÖSS sonuçlarına göre hesaplanacak ÖSS Puanları ve bu puanların hesaplanmasında test standart puanlarının çarpılacağı katsayılar Tablo 1.5.de gösterilmiştir.

TABLO 1.5.
1999 ÖSS SONUÇLARINA GÖRE HESAPLANACAK ÖSS PUANLARI ve BU
PUANLARIN HESAPLANMASINDA TEST STANDART PUANLARININ ÇARPILACAĞI
KATSAYILAR

ÖSS PUANLARI	ÖSS TEST PUANLARI						
	Sözel Standart Puanı	Türkçeyi Kullanma Gücü Standart Puanı	Sosyal Bilimlerdeki Temel Kavram ve İlkelerle Düşünme Gücü Standart Puanı	Sayısal Standart Puanı	Matematiksel ilişkilerden Yararlanma Gücü Standart Puanı	Fen Bilim-lerinde Temel Kavram ve İlkelerle Düşünme Standart Puanı	Dil Stand. Puanı
SÖZEL AĞIRLIKLI ÖSS PUANI (ÖSS-SÖZ)	1,8	--	--	0,4	--	--	--
SAYISAL AĞIRLIKLI ÖSS PUANI (ÖSS-SAY)	0,4	--	--	1,8	--	--	--
EŞİT AĞIRLIKLI ÖSS PUANI (ÖSS-EA)	--	0,8	0,3	--	0,8	0,3	--
YABANCI DİL AĞIRLIKLI ÖSS PUANI (ÖSS-DİL)	0,4	--	--	--	--	--	1,8

(ÖSYM, 1998-b, s. 29)

Tablo 1.5.de görüldüğü gibi, ÖSS sonucunda ağırlıklı puanı hesaplanacak alanlarda yer alan standart puanların çarpılacağı katsayılar yüksek tutulup, adayların bu alanda doğru cevapladıkları sorulara göre alacakları puanlar arttırılmaya çalışılmıştır. Diğer bir deyişle, örneğin ÖSS-SÖZ

hesaplanırken sözel standart puan 1,8 ile, sayısal standart puan ise 0,4 ile çarpılıp toplanmıştır.

1999-ÖSS'de yapılan ikinci değişiklik, Ortaöğretim başarı puanına ek olarak hesaplanacak Ağırlıklı ortaöğretim başarı puanının(AOBP) kullanılmasıdır. Bu yöntemle ilgili olarak, herhangi bir aday için hesaplanmış ortaöğretim başarı puanı ortaöğretim kurumlarının ilgili yıldaki ÖSS puan ortalamalarına göre ağırlıklandırılmıştır. Bu işlemi gerçekleştirmede, bir okula ait ÖSS puan ortalaması, okuldaki en büyük ve en küçük ortaöğretim başarı puanı (OBP) kullanılmıştır. Bir okulun ÖSS puan ortalaması oldukça düşük olsa bile asgari 80 olarak alınmış ve ağırlıklandırma sonunda her aday için ilgili ÖSS puan ortalamaları kullanılarak AOBP-SÖZ, AOBP-SAY ve AOBP-EA olmak üzere üç tür ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı hesaplanmıştır. Bu değişiklikte dikkati çeken en önemli nokta okuldaki en büyük ve en küçük OBP ile okulun ÖSS puan ortalamasının, bir adayın diploma notu ve buna bağlı olarak hesaplanan ortaöğretim başarı puanını doğrudan etkilemesidir. Çünkü, önceki yıllarda uygulanan sistemle 1999-ÖSS sonuçlarına göre yükseköğretim programlarına yerleşmeyi bekleyenlerin açıkta kalmaları sonucu, sisteme yapılan eleştirilerin çoğunluğu bu değişiklik üzerinde yoğunlaşmıştır. Zira, 1999-ÖSS sonucunda liselerden birçoğunun ÖSS puan ortalamalarının düşük olması, özellikle başarılı öğrencileri doğrudan etkilemiştir.

1999-ÖSS'de yapılan üçüncü değişiklik, yerleştirmede kullanılacak Y-ÖSS puanları hesaplanırken, AOBP'nin çarpılacağı katsayılarla ilgilidir. Bu katsayılar, ÖSS'de yer alan sorulara verilen doğru cevap oranında yerleştirmeye temel oluşturacak puan türlerine göre dağılmaktadır. Söz konusu dağılım, Tablo 1.6.da verilmiştir.

TABLO 1.6.
1999-ÖSS'DE YERLEŞTİRMEDE KULLANILACAK Y-ÖSS PUANLARININ
HESAPLANMASINDA AOBP'NİN ÇARPILACAĞI KATSAYILAR*

ÖSS PUANLARI	AĞIRLIKLI ORTAÖĞRETİM BAŞARI PUANLARI					
	AOBP-SÖZ		AOBP-SAY		AOBP-EA	
	Alanında YerleŐirken	Diğer Programlara YerleŐirken	Alanında YerleŐirken	Diğer Programlara YerleŐirken	Alanında YerleŐirken	Diğer Programlara YerleŐirken
Y-ÖSS-SÖZ	0,5	0,2	-	-	-	-
Y-ÖSS-SAY	-	-	0,5	0,2	-	-
Y-ÖSS-EA	-	-	-	-	0,5	0,2
Y-ÖSS-DİL	0,5	0,2	-	-	-	-

(ÖSYM, 1999-a, s.12)

* 1998 ÖSYS'de bir yükseköğretim programına (açıköğretim hariç) yerleştirilenler için bu katsayıların yarısı alınacaktır.

Tablo 1.6.da görüldüğü gibi, Y-ÖSS puanlarının hesaplanmasında ağırlıklı ortaöğretim başarı puanının çarpılacağı katsayılar, bir adayı alanında veya diğer programlara yerleştirme durumuna göre farklılık göstermektedir. Örneğin, eğer sözel alanda tercihler yapılmışsa Y-ÖSS-SÖZ puanına eklenecek puan için ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı 0,5 katsayı ile; diğer alanlardaki tercihler için 0,2 katsayı ile çarpılmıŐtır. Böyle bir değişiklik, önceki yıllara nazaran bir adaya farklı alanlardaki yükseköğretim programını tercih etme fırsatını vermiŐtir. Ancak, bir yükseköğretim programına girme Şansını azaltmamak için ağırlıklı ortaöğretim başarı puanının çarpıldığı katsayısının yüksek olduğu alanda tercihler yapmanın önemini göz ardı etmemek gerekir.

Önceki yıllarda yapıldığı gibi, 1999-ÖSS'de de bir mesleğe yönelik program uygulayan lise mezunlarına ek puan verilmesi uygulaması sürmüŐtür. Bu amaçla, ilgili mezunlara verilecek ek puanlar için ağırlıklı ortaöğretim başarı puanlarının çarpılacağı katsayılar Tablo 1.7.de verilmiştir.

TABLO 1.7.
1999-ÖSS'DE BİR MESLEĞE YÖNELİK LİSE MEZUNLARINA VERİLECEK EK
PUANLARIN HESAPLANMASINDAKİ AOBP ve BU PUANLARIN ÇARPILACAĞI
KATSAYILAR*

ÖSS EK PUANLARI	AĞIRLIKLI ORTAÖĞRETİM BAŞARI PUANLARI		
	AOBP-SÖZ	AOBP-SAY	AOBP-EA
ÖSS-SÖZ Ek Puan	0,15	--	--
ÖSS-SAY Ek Puan	--	0,15	--
ÖSS-EA Ek Puan	--	--	0,15
ÖSS-DİL Ek Puan	0,15	--	--

(ÖSYM, 1999-a, s. 12)

* 1998 ÖSYS'de bir yükseköğretim programına(açıköğretim hariç) yerleştirilenler için bu katsayıların yarısı alınacaktır.

Tablo 1.7.de görüldüğü gibi, bir mesleğe yönelik lise mezunlarına, alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarını tercih etmeleri durumunda ek puan verilebilmesi için, Tablo 6'daki katsayılara ek katsayılar uygulanmıştır. Önceki yıllarda bununla ilgili uygulamalarda da belirtildiği gibi, ağırlıklı ortaöğretim başarı puanlarının ek katsayı adı altında ikinci bir katsayı ile çarpılıp ÖSS puanlarına eklenmesiyle, bir mesleğe yönelik lise mezunlarının hem alanlarıyla ilgili yükseköğretim programlarını tercih etmelerini özendirme ve hem de bu tercihlerine daha kolay yerleşip nitelikli bir eleman olmalarını sağlama yönünden uygun olacağı düşünülmüştür.

Yükseköğretime öğrenci seçme işlemiyle ilgili olarak yapılan sınavların süreç ve faktörlerinde değişme olsa da, bu dönemde yerleştirme açısından fazla bir değişiklik olmamış; ÖSYM tarafından merkezi yerleştirme işlemleri geliştirilerek devam etmiştir. Ancak, seçme amacıyla yapılan sınav tek basamağa indirildiği için, bu sınavda en az 105 olması kaydıyla 120'nin altında puan alanların önlisans ve açıköğretim programlarından 18; 120'nin üstünde puan alanların ise önlisans veya lisans programlarının herhangi birinden 18'i

geçmemek üzere toplam 24 tercih yapmaları kararlaştırılmıştır. Bu amaçla, yükseköğretim programlarına merkezi yerleştirme, adayların ÖSS puanları, tercihleri ve yüksek öğretim kurumlarının kontenjanları dikkate alınarak bilgisayarla yapılmıştır.

Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçimi, merkezi yerleştirmeye ek olarak, başlangıcı 1975 yılına dayanan Özel Yetenek sınavları ile de yapılmaktadır. Beden eğitimi, resim, müzik gibi alanlarda özel yeteneği olanları belirleyip yükseköğretim kurumlarına seçme amacını taşıyan bu sınavlar ÖSYM koordinatörlüğünde merkezi olarak yapılabildiği gibi, çoğunlukla, 105'ten az olmamak kaydıyla ÖSS'den alınacak taban puanı belirleme yetkisine sahip ve bünyesinde bu tür programların olduğu yükseköğretim kurumlarınca da yapılabilmektedir. Merkezi yerleştirme ile bir yükseköğretim programını kazanan adaylar da bu sınavlara girebilmektedirler.

Yükseköğretime öğrenci seçimi ile ilgili olarak, yukarıdakilerin dışında büyük bölümü 1980'li yıllara dayanan uygulamalar da bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı, yükseköğretim programlarında Lise ve dengi okul birincilerine özel kontenjan ayrılması; bilim, sanat ve sporda üstün başarı gösterenlere avantaj sağlanması; 1975-1981 yılları arasında uygulanmış ancak 1982'den itibaren kaldırılmış "lise ve meslek okulu çıkışlı adaylar için yükseköğretim programlarında ayrı ayrı kontenjan gösterilmesidir. Bunlardan ilk ikisi halen uygulamadadır.

Ülkemizde yükseköğretime geçiş süreci ile ilgili uygulamalardan ortaya çıkan sonuç, başlangıcından bugüne daha iyiyi arama çalışmalarına yer verilmesidir. Bu çalışmalarda dikkati çeken en önemli nokta, yükseköğretim programlarına öğrenci seçme ve yerleştirme işlemleri ile ilgili olarak ÖSYM (başlangıçta ÜSYM) adıyla bir merkezin kurulması ve yaptığı çalışmalarla en azından çifte standardı önlemek üzere merkezi sistem düşüncesini ülkemiz kamuoyuna geniş oranda kabul ettirmesidir. Seçme ve yerleştirme amacıyla yapılan uygulamalar açısından ele alındığında vurgulanması gereken nokta, sınavların başlangıçta tek, daha sonra iki basamaklı hale getirilmesi ve 1999 yılı itibarıyla yine tek basamağa indirilmesidir. Tüm bunlara ek olarak, 1997-ÖSS'de

her üç puan türünde(Sözel,sayısal,eşit ağırlıklı) 105'ten daha az puan alanların daha önceki yıllarda yapılmış sınavlardan herhangi ikisinde de aynı duruma düşmüşlerse izleyen yıllarda yapılacak olan öğrenci seçme ve yerleştirme sınavlarına katılmalarının önlenmesi, yerleştirmeye esas olacak tercih sayılarında değişiklikler yapılması, önceleri ortaöğretim başarı puanlarının daha sonra ağırlıklı ortaöğretim başarı puanlarının kullanılması, özellikle meslek lisesi mezunlarına alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim programları için ek puan verilmesi, seçme ve yerleştirme amacıyla yapılan uygulamaların birer parçasıdır.

Özetle, tüm ülkelerin eğitim sistemleri içinde önemli bir konumu olan yükseköğretime öğrenci seçimi bir sorun olarak ortaya çıkmakta ve bu seçimi daha nitelikli hale getirecek arayışlara paralel olarak yapılan uygulamalara yer verilmektedir. Bu nedenle araştırmanın bu bölümünde ülkemizde yükseköğretime geçiş sürecinin cumhuriyet öncesindeki uygulamaları üzerinde durulmuş; cumhuriyet döneminde ise artan eğitim ihtiyacı ve mesleklere bağlanan değerlerdeki değişim ile birlikte yükseköğretim görmeyen önemli bir hedef haline gelmesiyle, başlangıcından günümüze değin yükseköğretime öğrenci seçimi ile ilgili uygulamalar ayrıntılı bir biçimde analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu analizde dikkati çeken en önemli nokta, seçme ve yerleştirme sınavlarının merkezi olarak gerçekleştirilmesidir. Ancak, gerek hazırlıkları ve gerekse uygulamaları yönünden en iyiyi gerçekleştirme çabaları görülse de, kalıcı çözümler bulabilmek için yükseköğretime öğrenci seçimine dönük arayışlar güncelliğini korumaktadır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın amacı ve modeli belirtilmiş; çeşitli ülkelerde yükseköğretime geçiş sürecindeki uygulamalar ve ilgili araştırmaların temel bulguları ile araştırmanın önemine ve tanımlar başlığı altında çeşitli kavramların açıklamalarına yer verilmiştir.

2. 1. Araştırmanın Amacı :

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'de yükseköğretime giriş sisteminin çok yönlü bir analizini yapmak ve yükseköğretime giriş ile ilgili olarak ülkemiz eğitim sistemi içerisinde uygulama alanı bulabilecek alternatif modeller sunmaktır.

Bu temel amaç çerçevesinde, ülkemizde başlangıcından günümüze kadar uygulanan ve halen uygulanmakta olan yükseköğretime giriş sistemini ayrıntılı bir şekilde değerlendirmek suretiyle analiz etmek ve gerek ülkemizde uygulanan sistemlerden, gerekse ülkemiz dışındaki uygulamalarla ilgili kaynaklardan sentez yoluyla belirlenecek alternatif modeller ortaya koymak, araştırmanın ayrıntılı amaçlarıdır.

2. 2. Araştırmanın Modeli:

Araştırma, betimsel nitelikte ve tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, öncelikle Türkiye'de yükseköğretime giriş sisteminin analizi yapılmış, çeşitli ülkelerde yükseköğretime geçiş sürecindeki uygulamalar ve ilgili kaynaklar ile araştırmalar incelenmiş, ortak uygulamalar saptanmış, ülkemizdeki koşullar ve gelişmeler gözönünde bulundurularak modeller önerilmiştir.

Araştırmanın ayrıntılı amaçlarının birinci boyutunu oluşturan, ülkemizde yükseköğretime giriş ile ilgili uygulamalar birinci bölümde ele alındığı için ikinci boyutunu oluşturan, çeşitli ülkelerin yükseköğretime öğrenci seçiminde izledikleri yollar aşağıda belirlenmeye çalışılmıştır.

2. 3. Çeşitli Ülkelerde Yükseköğretime Geçiş Sürecindeki Uygulamalar

Bu bölümde, ülkemiz dışındaki çeşitli ülkelerin yükseköğretime geçiş ile ilgili uygulamalarına yer verilmektedir. Burada başlıca amaç, bir yandan söz konusu ülkelerin yükseköğretime geçiş uygulamalarını kısaca tanıtmak; öte yandan da bu uygulamalarda ortak noktaları açığa çıkarıp ülkemiz eğitim sisteminde uygulanabilecek yükseköğretime geçiş ile ilgili alternatif modellerin belirlenmesine ışık tutmaktır. Zira önceki bölümde, yükseköğretime geçiş sürecinin analizi yapılırken de belirlendiği gibi, yükseköğretim önündeki yığılmalara günlük değil kalıcı ve gerçekçi çözümler bulabilmek için gerekli yollardan biri de farklı uygulamalardan elde edilecek bilgi ve deneyimlerden yararlanmaktır. Bu amaçla incelenen ülkeler: Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Federal Almanya, Rusya, Japonya, Güney Kore, İsveç, İspanya, Hollanda ve Mısır'dır. Bu ülkelerin eğitim sistemleri kısaca tanıtıldıktan sonra, yükseköğretime geçiş ile ilgili uygulamaları açıklanmaya çalışılmıştır.

2. 3. 1. Amerika Birleşik Devletleri

Bu ülkede, zorunlu ve parasız eğitim ilk ve ortaöğretimi, diğer bir deyişle 6-18 yaşlarını kapsar. Nüfusun % 20'si ilk ve ortaöğretim kademesinde bulunmaktadır. Bunlardan % 99'unun ortaöğretime devam ettiği görülmektedir.

Okulların büyük bir kısmı çok amaçlı kamu okuludur. Bu okullar ile, öğrencilerin yetenek, ilgi ve hazırbulunuşluklarına göre farklılaşan programlar ve seçmeli dersler yoluyla, hem iş yaşamına hem de yükseköğretime hazırlanmaları sağlanmaktadır. Sosyal bilgiler ve Fen bilgisi alanlarından birer ders ile

Matematik, İngilizce ve Beden eğitimi, tüm programlarda yer alması zorunlu olan çekirdek dersleri oluşturmaktadır. Ortaöğretim kurumlarının büyük bir kısmında değişen düzey ve işlevlere sahip rehberlik ve danışma servisleri bulunmaktadır. Burada, dersler, iş imkanları ve ileri öğretimle ilgili yönlendirmenin yanı sıra, gerekli durumlarda psikolojik danışmaya yer verilmektedir. (Akarsu,1986,s.28)

Yükseköğretim kurumlarının % 52'si kamu kuruluşlarıdır. Eyaletlerce kurulan ve önceliği yöre halkına eğitim ve hizmet vermeye ayıran bu kurumlarda yükseköğretime kayıtlı toplam öğrencilerin % 80'i öğretim görmektedir. Özel kurumlar ise,masrafları daha yüksek olan ve çoğunlukla ülkenin doğu kıyısında yer alan üniversite ve kolejlerdir.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime giriş, her yükseköğretim kurumunun kendi belirlediği kural ve şartlara bağlıdır. Her bir kurum tarafından tamamı,biri ya da birkaçı alınabilen şartlar şöyledir: (Bredeson ve Willower, 1992,s.862)

- 1 . Ortaöğretimin başarı ile tamamlanması
- 2 . Ortaöğretim başarı notu ve sınıfta başarı sırası
- 3 . En az kaç matematik, ingilizce ve fen dersi alındığı
- 4 . Standart test sonuçları (SAT:Scholastic Aptitude Test; ACT: American College Test gibi başarı testleri).

Yapılan bir araştırmada, dokuz eyalette yukarıdaki şartlardan hangilerinin alındığı incelenmiş ve bunlarda ortaöğretim diplomasının gerekli olduğu ; sekizinde ise, ayrıca uygulanan testlerde başarılı olunması gerektiği belirtilmiştir(Pugh,1986).

Amerika'da çok farklı düzey,standart ve nitelikte okullar olmasının doğal bir sonucu olarak, yükseköğretime geçişte de farklı uygulamalar vardır. Yükseköğretime giriş yolları, Serbest,Seçici ve Yarışmalı olmak üzere üç grupta incelenebilir.(Akarsu,1986, s.32)

Serbest Giriş

Bu uygulama, herkesin yükseköğretimden yararlanmasına hak tanıyan bir yaklaşımın ürünüdür. Genellikle, lise diploması kabul için yeterli görülür ve vergilerle finanse edilen kamu kuruluşlarında uygulanmakta olan bir giriş modelidir. Buna göre, her lise mezununun lise başarısına göre eyalet okullar sistemi içinde bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilmesi öngörülmüştür. Sınıflarında başarı sıralamasında ilk yüzde sekize girenler California Üniversitesinin bazı bölümlerine; ilk üçte bire girenler eyalet kolej ve üniversitelerine; geri kalanlar ise yöre kolejlerine girmeye hak kazanmışlardır. Serbest giriş uygulamasının kazanılmış hak olmasının ötesinde gerçekleştirilebilir bir fırsat olmasının bir önkoşulu da, mali engellerin ortadan kaldırılarak öğrencinin okul harçları ile öğrenim masraflarını ödeyebilecek durumda olmasıdır.

Seçici Giriş

Bu uygulama, belli bir kurum ya da programda başarılı olabilecek öğrencileri seçebilmeye yöneliktir ve kurumun amaç ve özelliklerine uygun düşen öğrencinin seçilmesi öngörülmektedir. Daha çok belli teknik uzmanlık alanlarında ya da benzeşik(homojen) öğrenci gruplarının arandığı kurumlarda geçerlidir. Az sayıda ve öğrenci kapasitesi yüksek olmayan ileri düzeyde teknik öğretim veren kurumlar tarafından tercih edilmektedir. Bu uygulamaya dönük seçme ölçütleri: ortaöğretim başarı kayıtları, test puanları, öğrencinin okulda katıldığı etkinlikler, tavsiye mektupları, yazılı sınav ve görüşme sonuçlarıdır.

Yarışmalı Giriş

Bu uygulamanın temel amacı, yeterliliği olan adaylar arasından en yetenekli olanları seçmektir. Genellikle saygınlığı yüksek olan ve başvurunun

çok olduğu kurumlar tarafından, kurumun “seçkin olma” özelliğini korumaya yönelik bir uygulamadır. Ancak, bu uygulamaya göre öğrenci seçiminde dahi , örneğin Harvard Üniversitesinde olduğu gibi, “kapının her kesimden herkese açık olmasına” özen gösterilmekte, öğrencilerin % 60'dan fazlasına burs verilerek cinsiyet, ırk,sosyal sınıf farkları göz önüne alınıp denge sağlanmaya çalışılmaktadır. (Rosovski, 1983,s.143)

Amerika'da yükseköğretime girişin genel yapısı ele alındığında,günümüzde gerek yöntem ve gerekse standartları değişkenlik göstermektedir. Bazı yükseköğretim kurumları oldukça katı ve birkaç ölçüte göre ağır yarışma koşulları ileri sürerken, bazıları lise diplomasını yeterli görmektedir. Bu farklılıkların nedeni, yükseköğretim kurumlarının farklı işlevleri olarak açıklanabilir. Amaç, işleyiş, görev ve sorumluluk, söz konusu farklılığın göstergeleridir. Seçici ve yarışmalı yöntem uygulayan kurumlar lise diploması,lise notları,Akademik Yetenek Testi(SAT),Amerikan Kolej Giriş Testi(ACT),referans mektupları,sporda başarı durumu gibi koşullardan bir ya da birkaçını ölçüt alarak öğrencileri kabul ya da reddetmektedirler. Notlar incelenirken,kolay derslerden alınan yüksek notlarla zor derslerden alınan notlar birbirine eşit tutulmayıp,derslerin güçlük derecesi de değerlendirilmektedir.

Yükseköğretime girişte kullanılan SAT, Yükseköğretim kurulu(College Board) tarafından kullanılmaktadır. İlk SAT, yazılı sınav biçiminde 1926'da ; çoktan seçmeli sınav biçiminde ise 1936'da uygulanmıştır. (Jones ve Valentine, 1984,s.369-370) Lise mezunlarının % 40'ının girdiği bu test,sözel ve sayısal yeteneği değerlendirmektedir. Testten alınan sonuçlar,herhangi bir adayın ülke genelinde yükseköğretim kurumuna başvuran adaylar arasındaki sıralamasını göstermektedir.

Yükseköğretime girişte kullanılan diğer bir test olan ACT, bazı yükseköğretim kurumları için girilmesi zorunlu; bazılarında ise girilmesi önerilen bir sınavdır. Bu testle adayların İngilizce, Matematik,Sosyal bilimler ve doğa bilimlerinde düzeyleri belirlenmektedir. Lise mezunlarının yaklaşık % 30'unun

aldığı bu testin yanı sıra, öğrencinin not, başarı, ilgi ve yükseköğretim kurumunu tercih etme nedenleri ile ilgili soruların bulunduğu bir anket uygulanmaktadır.

Yukarıdaki testlere ek olarak, College Board Fizik başarı testi, Fizik ileri yerleştirme B testi, Fizik ileri yerleştirme C testi gibi alana özgü testler de uygulamaktadır. B ve C testleri, ortaöğretimde yükseköğretime eşdeğer fizik dersleri alan adayları fizikle ilgili yükseköğretim programlarına yerleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. (Jossem, 1992. Bulunduğu kaynak: Karagül, 1996, s.66)

Özetle, Amerika Birleşik Devletleri'nde yükseköğretime girmek isteyen her adayın bireysel farklılıklarına ve uygulanan giriş yöntemlerine rağmen, kendilerine uygun bir yer buldukları söylenebilir. Uzmanlar, genel olarak yükseköğretimde çağ nüfusunun azalması ve yükseköğretim kurumlarında bina, araç-gereç ve öğretim elemanını kullanmada verimliliğin artması vb. nedenlerle, başvurudan çok kontenjan olduğunu belirtmektedirler. Eskiden seçme-eleme aracı olarak kullanılan SAT, ACT gibi standart testler, notlar, başarı durumu ve tavsiye mektuplarının artık yerleştirme amacına hizmet etmede kullanıldıkları görülmektedir.

2. 3. 2. İngiltere

Bu ülkenin eğitim sistemi, tıpkı toplumsal sistemleri gibi farklılıklar gösterir. Bir yandan geleneksel öğelerin korunmasına özen gösterilirken, öte yandan devrim sayılabilecek köktenci yeniliklere yer verilir. Ancak, hizmetlerin yerel birimlerce planlanıp yürütülmesi ile merkezi yönlendirme ve ulusal standartların korunması birlikte sağlanmaktadır.

Ülkede, iki aşamalı olan ilköğretimin ilk aşamasında 5-7 yaş, ikinci aşamasında ise 8-11 yaş arası çocuklar eğitim görmektedir. Ortaöğretime de kapsayacak şekilde 5-16 yaş arasında eğitim zorunludur. Ortaöğretim, 11-14 ve 14-16 yaşlarını kapsayan iki basamaktan oluşur. Ortaöğretimde "özel bağımsız okullar" ile kamu okulları başta olmak üzere iki sektör vardır. Özel bağımsız okullar, toplam öğrencilerin yaklaşık % 10'una eğitim vermektedir. Yerel yönetim

ve denetim altındaki kamu okulları içinde akademik yönü ağır basan “Gramer” okulları, her nitelikte öğrenciye açık “Çok amaçlı okullar” ve teknik ya da teknik olmayan programlar sunan okullar bulunmaktadır. (Akarsu,1986,s.65)

16 yaşında zorunlu eğitimini tamamlayan öğrenciler, bir iş bularak hayata atılabilecekleri gibi,öğrenimlerini sürdürmek üzere yükseköğretim kurumlarına başvurabilirler. Yükseköğretime devam etmek isteyenler, “Normal Düzeyde Genel Eğitim Sertifikası”(General Certificate of Education at Ordinary Level) sınavına girdikten sonra “Altıncı sınıf” denilen üniversiteye hazırlık sınıfına giderler. 16-18 yaş grubuna açık olan bu sınıflarda öğrenciler, genel eğitim dersleri ile yükseköğretimde seçmeyi planladıkları alana göre “ matematik-fizik-kimya; kimya-fizik-biyoloji; ingilizce-tarih-yabancı dil” ders gruplarından birinde derinleşmeye dönük dersler almaktadırlar. İki yıllık “Altıncı sınıfı” başarı ile tamamlayan ve ardından “İleri düzeyde Genel Eğitim Sertifikasını” (General Certificate of Education Advance Level) alan öğrenciler üniversitelere,politekniklere ve yükseköğretim okullarına girebilirler.

Yükseköğretime Geçiş

Yükseköğretime devam etmek isteyen öğrenciler, İleri düzeyde Genel Eğitim Sertifikası ya da Endüstriyel ve Teknik Eğitim Konseyi Diploması almak zorundadır.

Her yükseköğretim kurumu, seçme yöntem ve ölçütlerini kendisi belirlemektedir. Yükseköğretim kurumlarına girişte -Açık üniversite hariç- adayların akademik nitelikleri ve İleri Düzeyde Genel Eğitim Sertifikasına sahip olmak oldukça önemlidir. Üniversiteye giriş için genellikle beş normal düzey sertifika ile üç ya da ender durumlarda iki dersten A(İleri) düzeyde geçer not almış olmak gerekir. Normal düzey dersler arasında İngilizce ve matematik mutlaka aranırken, ileri düzeyde hangi derslerin girişte temel olacağına ilgili fakülte karar verir. (Akarsu,1986,s.72)

Üniversiteye giriş başvuruları için Merkezi Yerleştirme Bürosu(Central Clearing House) kurulmasına ve işini verimli bir biçimde sürdürmesine rağmen,

herhangi bir karar almaya yetkisi yoktur. Üniversiteler, Politeknik, Sanat ve Tasarım, Öğretmen eğitimi programları, Fizyoterapi kurslarının her biri için ayrı yerleştirme büroları vardır. Tam zamanlı programlar ve sandviç kursları veren programlara başvuru işlemleri bu bürolardan yapılır. Öğrenciler beş üniversite ve istedikleri sayıda politekniklere başvurabilirler. (Donald,1990, Bulunduğu kaynak : Karagül, 1996, s.79)

Bir kısım yükseköğretim kurumlarına girişte, görüşme yöntemi kullanılmaktadır. Yapılan görüşmede öğrencilerin programla ilgili özelliklerinin yanısıra , kişilerarası iletişim becerileri, değişik fikirlerden senteze gitme ve eleştirilere karşı kendini savunma gibi nitelikleri değerlendirilmektedir. Ancak bu görüşmelerde, ülke genelinde standart ölçütler kullanıldığını söylemek güçtür.

Yükseköğretime geçişte, yukarıda özetlenen şartların yanında, özel uzmanlık alanı olarak nitelenebilecek alanlarda (güzel sanatlar,beden eğitimi) özel giriş şartları vardır. Başka ülkelerde nesnellik özelliğini korumaması yüzünden başvurulmayan görüşme yöntemi, İngiltere’de oldukça belirleyici bir rol üstlenmektedir. Görüşmenin yanısıra bazı üniversiteler, kendi giriş sınavlarını kendileri uygulamaktadır. Görüşme kadar etkili bir ölçüt de, öğrencinin önceki öğrenim yaşamına ait kayıtlar, tavsiye mektupları ve öğretmen kayıtlarıdır. “Akademik Yetenek Testi” gibi bazı ölçme araçları da bir kısım okullarda seçme amacı ile kullanılmaktadır.

2. 3. 3. Fransa

Bu ülkede,ücretsiz ve zorunlu temel eğitim yüzyılı aşkın bir süredir uygulanmaktadır. 6-16 yaşlarını kapsayan zorunlu eğitim, dört ana evreden oluşur. İlköğrenme adı verilen ilk evre, anaokulundaki alt,orta ve yüksek olarak nitelenen üç bölüme karşılık gelmektedir. Temel öğrenme evresi, anaokulunun son yılı ve ilköğretimin ilk iki yılını; Gelişim evresi ilköğretimin izleyen üç yılını; gözlem, yöneltme ve uyum evresi ise son dört yılını kapsamaktadır (OECD, 1995, s.116). Zorunlu eğitimin kolejlerde devam eden son dört yıllık süresinin iki yılı

gözlem, son iki yılı ise uyum evresidir. Bu evrede amaç, önceki evrelerde edinilen bilgi ve becerilerin pekiştirilmesini sağlamaktır.

Bu evrede üç tür uygulama vardır. İlki, dördüncü evre olan kolejin son iki yılını kapsayan genel sınıflardır. (quatrieme ve troisieme). İkincisi, kolejin son iki yılını kapsayan teknoloji sınıflarıdır. Başlangıçta meslek liselerinde yer alan bu sınıflar, son yıllarda kolejlerde öğrencilere daha fazla seçenek sunmak amacıyla uygulanmaya başlamıştır. Üçüncüsü, tamamlayıcı ve işe dönük sınıflardır. Burada amaç, öğrencilerin temel eksiklerini gidermektir. İlk iki uygulamadan yararlanma fırsatını bulamayan öğrenciler işe dönük sınıflara yerleştirilmektedir.

Fransız eğitim sisteminde 6-16 yaşlar arasında uygulanan zorunlu eğitim süresince çocuğun gelişim özellik ve ihtiyaçlarına göre programlar geliştirilmektedir.

Ortaöğretimde, akademik eğitim ile mesleki eğitim veren ve yerel yönetimlerce yönetilen iki tip lise vardır.

Akademik eğitim veren liselerin amacı, genel kültürde bir alt yapı oluşturmak ve yükseköğretime hazırlamak; mesleki eğitim veren liselerin amacı ise ara kademe insan gücünü yetiştirmektir. 1981-1982 ders yılından bu yana lise birinci sınıf "yönlendirme sınıfı" olarak düzenlenmiştir. Burada amaç, üniversite önündeki yığılmayı önlemek ve daha kısa yoldan mesleğe atılmayı sağlamaktır. Fransızca, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, bir yabancı dil, matematik, fen bilimleri ve beden eğitimi zorunlu dersler olup; ilerde teknisyen bakaloryası ya da genel bakaloryaya yönelmeyi sağlamak üzere, iki seçmeli ders grubu da vardır.

Hemen hemen Fransa ile özdeşleşmiş olan Bakalorya ,hem lise bitirme sınavı hem de yükseköğretime geçişi sağlayan bir nitelik taşır. Bu sınavların yedisi genel, onaltısı teknoloji alanındadır. Bu sınavları Eğitim Bakanlığı düzenlemektedir ve sorular lise öğretmenleri ve üniversite öğretim elemanlarından oluşan bir kurul tarafından hazırlanmaktadır.

Yükseköğretim kurumları, kısa ve uzun süreli olmak üzere ikiye ayrılır. Kısa süreli olanlar, teknoloji alanında iki yıllık IUT; ileri teknisyen sertifikası

veren iki yıllık STS ve çeşitli mesleklere hazırlayan üç yıllık yükseköğretim kurumlarıdır. Uzun süreli olanlar, üniversiteler ve Grandes Ecoles'lerdir.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkenin eğitim sistemi, yükseköğretime en iyi öğrencileri seçmek üzere yapılandırılmıştır. Öğrenciler bakaloryayı alabilmek için sürekli bir seçim süzgecinden geçmektedirler. Bu yüzden, yükseköğretime girişte de seçici-eleyici bir sistemle öğrenciler yetenek ve ilgilerine uygun bir alana yerleştirilmektedirler.

Bu ülkede,bakalorya ve seçme sınavı ile öteki geçiş uygulamaları şöyle özetlenebilir. (Akarsu,1986,s.59)

1 . Bakalorya ve Seçme sınavı uygulaması:

Bakalorya sahibi öğrenciler, başvurdukları üniversitenin özel gereklerini karşılayıp giriş sınavında başarılı olurlarsa kayıtlarını yaptırabilirler. Öğrenci seçimi ilgili üniversite tarafından yapılmaktadır. Üniversite dışındaki yükseköğretim kurumlarının çoğu seçme sınavında başarılı olmayı öngörmektedirler.

2 . Üniversite ikinci sınıfa geçişte eleme sınavı:

Temel bilimlerle ilgili başvurunun fazla, kontenjanın sınırlı olduğu durumlarda uygulanmaktadır. Bakalorya sahibi olanlar, iki yıllık temel bilimler devresine kaydolar. Birinci yılın sonunda oldukça eleyici bir seçme sınavına katılıp başarılı olanlar ikinci yıla devam ederler. Başarılı olamayanlar birinci sınıfı tekrar eder ve ikinci defa başarısız olurlarsa üniversite ile ilişkileri kesilir.

3 . Bakaloryayı izleyen iki yıllık hazırlık okulundan sonra seçme sınavı:

Bu uygulama, yüksek bir eğitim-öğretim düzeyi ile tanınan geleneksel "grandes ecoles" ile mühendislik eğitimi veren kurumlarda görülmektedir. Seçici bir sınavla, başvuranlardan en başarılı olanların kabul edildiği bu okullara girebilmek için öğrenciler, bir ya da iki yıllık "Hazırlık sınıflarında" öğretim görmektedir. Öğrenciler matematik,fizik ya da doğa bilimleri ağırlıklı programlara katılarak seçme sınavlarına hazırlanmaktadırlar.

4 . Bakalorya ya da lise notlarına göre öğrenci seçimi:

Teknik eleman yetiştiren bazı kurumlar, herhangi bir seçme sınavı olmadan daha önceki öğretimde elde edilen notlara bakarak öğrenci almaktadır.

5 . Herhangi bir önkoşul olmaksızın özel ilgi,yeteneklere göre öğrenci seçimi:

Bu uygulama, genellikle güzel sanatlar bölümleri, konservatuvar gibi okullarda geçerlidir.

Yukarıda özetlenen genel kategorilere girmeyen uygulamalar da vardır. Alanların özellikleri, arz-talep dengesi,kalkınma planlarındaki öncelikler yükseköğretime geçişi yönlendiren sınavlara da yansımaktadır. Ayrıca, yükseköğretim kurumları kendi giriş sınavlarını hazırlamakta,uygulamakta ve değerlendirmektedir.

2. 3. 4. Federal Almanya

Bu ülkede, oldukça köklü geleneklere bağlı bir eğitim sistemi hakimdir. Ancak, Alman Anayasasının eyaletlere kültürel özerklik tanınmasından dolayı, onbir eyaletin(bölgenin) her birinin kendine özgü eğitim sistemi vardır. Ancak bunlar birbirlerine benzemektedir.

Okulöncesi eğitimle ilgili olarak çeşitli yaş gruplarına göre isimler alan kurumlar bulunmaktadır.

4 yıllık ilköğretimi(**Grundschule**) tamamlayan öğrenciler, dört tür okuldan birine geçiş yapabilmektedir. Bunlardan ilki, doğrudan bir mesleğe yönelik 5 yıllık **Hauptschule**'dir. Dokuzuncu sınıf sonunda alınan bitirme belgesi mesleki okullara girmeye,onuncu yıla, Realschule'ye ya da tam zamanlı meslek eğitimine devam etmeye yardımcı olur. Bu belgeyi alamayan öğrencilere niteliksiz eleman belgesi verilmektedir. İkincisi, ara düzeyde mesleki-teknik eğitimin verildiği 6 yıllık **Realschule**'dir. Üçüncüsü, 9 yıllık **Gymnasium**'dur. Burada öğrenci iki ana alan seçip bunların her birinde haftada beş-altı saat ders; ayrıca bir yan alanda temel dersleri almaktadır. Gymnasium'un son sınıfında girilen **Abitur**(Lise bitirme sınavı), yükseköğretime girme hakkı vermektedir. Bu

sınavda,iki ana alan ve bir yan alandan essey(yazmalı) tipte sorular sorulmaktadır. Dördüncü tür olarak, yukarıdaki üç okul türünü de kapsayan 6-9 yıl süreli çok amaçlı okullar(**Gesamtschule**) vardır.

Yükseköğretim kademesindeki kurumlar ise, Üniversiteler, Gesamthochschulen (üniversitelerin bazı programları ve Fachhochschulen'in bazı programlarının uygulandığı kurum), öğretmen eğitimi kolejleri, Sanat akademileri, Fachhochschulen (mühendislik,işletme,sosyal çalışma alanlarıyla ilgili kurum) adıyla hizmet vermektedirler.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime geçişte Abitur ön koşuldur. Ayrıca Gymnasium'da uzmanlaşılın alan da önemli gerekliliklerden biridir. Başvuru sayısının kapasiteyi aştığı durumlarda yerleştirme işlemleri, Öğrenci yerleştirme merkezi olan ZVS (Zentralstelle für die Vergabe von Studien-Plätzen) tarafından yapılmaktadır.

ZVS, yerleştirme işlemlerinde üç yönteme başvurmaktadır. Bunlardan Dağıtım Yönteminde, başvuran herkesin bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilmesi yanında ,adayın tercihleri dışında bir yükseköğretim kurumuna da yerleştirilmesi söz konusudur.

Genel Seçme Yöntemi, başvurunun kapasiteyi aştığı durumlarda kullanılmaktadır. Bu yöntemde mevcut kontenjanın bir bölümü(%25'i) güç koşullarda bulunanlara,yabancı uyruklu öğrencilere ve özel durumda bulunanlara ayrılmakta; geriye kalan kontenjanın %60'ı Abitur not ortalamasına , %40'ı ise ortaöğretimden mezun olduktan sonraki bekleme süresine bakılarak doldurulmaktadır.

Özel Seçme Yöntemi, tıp,dişçilik,veterinerlik gibi başvurunun oldukça yoğun olduğu alanlar için kullanılmaktadır. Bu yöntemde Abitur notları, eğer verilirse yetenek testi puanları, görüşme,bekleme süresi gibi ölçütler kullanılmaktadır.(Akarsu,1986,s.45-47)

2. 3. 5. Rusya

Bu ülke, eğitim uygulamalarının özgünlüğü, yaygınlığı ve başarısı açısından incelenmeye değerdir. Eğitim sisteminin ilk aşaması, okulöncesi eğitim veren kreş ve yuvalardan oluşur. Bu kurumlara 3-6 yaş arası çocuklar alınırlar.

Zorunlu ve parasız eğitim, ilk ve ortaöğretimi kapsayacak şekilde 10 yıl sürelidir. İlk sekiz yıl, tüm öğrenciler tek tip temel eğitim programlarına tabi tutulur. Sekiz yıllık öğrenimini bitiren öğrenciler, toplam on yıllık zorunlu eğitimini tamamlayabilmek için aşağıdaki dört seçenektan birisine yönelmek zorundadır.

1. Genel Politeknik Okullar: Çoğunlukla kentlerde açılan bu okullarda, programın üçte ikisi genel eğitime; üçte biri politeknik eğitime ayrılmıştır. Başlıca amacı, kurumsal akademik çalışma ile uygulamayı birleştirmektir. Ayrıca, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre seçmeli derslere yer verilir.
2. Özel Ortaöğretim Okulları(Teknikum): Genel eğitimin yanı sıra belli alanlarda sekiz yılı bitiren öğrencilere üç ya da dört yıllık mesleki- teknik hazırlık veren okullardır. Öğrenciler, mezuniyetlerini izleyen yıllarda alanları ile ilgili bir işte çalıştıktan sonra, yükseköğretim kurumlarında öğrenimlerine devam edebilmektedirler.
3. Ticaret Okulları ve Mesleki-teknik Okullar: İki yıllık mesleğe hazırlık okullarıdır. Bilgisayar operatörleri, elektrikçiler, demiryolu teknisyenleri vb. bu tür okullarda eğitilmektedirler.
4. Çalışan Gençler İçin Açılan Okullar: Çeşitli işyerlerinde çalışmakta olan, ancak zorunlu eğitimini tamamlayamamış olan öğrenciler için akşam öğretim programları ve mektupla öğretim imkanı veren okullardır.

Yükseköğretim parasızdır ve genelde eğitime hakim olan çok yönlü (politeknik) insan yetiştirme politikasının bir yansıması olarak, yalnızca

"uzmanlık" vermeye değil, değişik alanlarda çalışabilen geniş ve beceri sahibi vatandaş yetiştirmeye yöneliktir. Yükseköğretim kurumları genel olarak, Üniversiteler, Enstitüler(mühendislik,tıp,öğretmen yetiştirme, ekonomi,hukuk vb.), Yüksekokullar(kültür-spor, sanat) ve Halk Üniversitesi adıyla hizmet vermektedirler.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime geçişte iki ana ilkeden yola çıkılır. İlki, ortaöğretimi tamamlayan herkese fırsat yaratmaya yönelik "demokratiklik" ilkesi; ikincisi ise en yetenekli öğrencilerin uygun fırsatlardan yararlanmasını amaçlayan "meritokrasi" ilkesidir. (Akarsu, 1986,s.104; Güvenç,1992,s.43)

Demokrasinin herkese sağladığı yükseköğretim hakkı, meritokrasinin getirdiği kurallarla sınırlanmaktadır.

Yükseköğretime geçişte önkoşul, 10 yıllık ortaöğretimi tamamlamaktır. Ayrıca 35 yaşından küçük olmak gereklidir. Yükseköğretime öğrenci alımı aşağıdaki iki genel ölçüt ve bazı ayrıcalıklara göre yapılır:

1. Giriş Sınavı Sonuçları: Adaylar, başvurdukları yükseköğretim kurumunun niteliğine göre ortaöğretim programlarında yer alan dört dersten sınava girerler.
2. Ortaöğretim Başarı Puanı: Özellikle yaratıcılığın dikkate alınmasında ortaöğretim derslerine ait notlardan yararlanılmaktadır. Yakın geçmişten başlayarak bu notlara verilen ağırlığın arttığı ve bu yüzden ortaöğretim düzeyinde yeteneklerin geliştirilmesine özen gösterildiği gözlenmektedir.

Yukarıdaki iki genel ölçütün dışında yükseköğretime öğrenci seçiminde şu ayrıcalıklar da dikkate alınmaktadır:(Güvenç,1992,s.45)

- a. Ortaöğretimde üstün başarı madalyası alanlar, dört ders yerine bir dersten sınava girerler ve sınavdan tam not(5) alırlarsa, yükseköğretime kabul edilirler.

- b. Üstün başarılı öğrenciler, ulusal ekonominin gelişmesi için önemli görülen ve uzman azlığı çekilen alanlara sınavsız kabul edilirler.
- c. Ortaöğretim not ortalaması 4,5 olanlar, dört yerine iki dersten sınava girerler.
- d. Yükseköğretime başvurmadan önce iki ya da daha fazla yıl iş deneyimi olanlar, giriş sınavına girmeden, hazırlık sınıfına kabul edilebilirler.
- e. Başvurdukları kurumun uygulama alanında çalışmış olanlara öncelik tanınır.

Giriş sınavlarına katılmayanlar, tam zamanlı yükseköğretim kurumlarına değil, akşam okullarına ya da mektupla öğretim programlarına başvurabilirler.

2. 3. 6. Japonya

Bu ülkede eğitim, okullarda verilenle sınırlı kalmayıp, kültür tabanında yeşeren gelişen bir süreçtir. Eğitim sisteminde, okulöncesi eğitimle ilgili olarak Anaokulları ve gündüz bakımevleri hizmet vermektedir. Zorunlu ve parasız eğitim, ilk altı yılı ilkokul(Shogakko); üç yılı ortaokul(Chugakko) olmak üzere dokuz yıldır.(Akarsu,1986,s.89; Saracaloğlu,1992,s.29)

Ortaöğretimin ikinci aşamasını oluşturan kurumlardan biri olan Liseler(Kotogakko), tam gün,yarım gün ve mektupla öğretim yapanlar olmak üzere üçe; uyguladıkları program açısından ise genel ve mesleki olmak üzere ikiye ayrılır. Genel liseler yükseköğretime devamı sağlayacak programları; mesleki liseler ise gelecekte seçilecek özel mesleki alanla ilgili programları uygulamaktadırlar.(Saracaloğlu,1992,s.31)

Ayrıca,ortaöğretimde Teknik Kolejler,Özel eğitim Okulları adıyla hizmet veren kurumlar da vardır.

Ortaöğretim ikinci aşamaya girişte seçme yapılmaktadır. Her okul, Okul Eğitim Yasası doğrultusunda, seçme ölçüt ve yönergelerini kendisi belirlemektedir. (Akarsu,1986,s.93; Saracaloğlu,1992,s.35)

Yükseköğretim kademesinde Üniversiteler, Yüksekokullar(Juniorcollege) ve Teknoloji Kolejlere adıyla hizmet veren üç tür yükseköğretim kurumu vardır.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime giriş, ortaöğretim ikinci aşama okullarına giriş sistemiyle benzerlik göstermektedir. Öncelikle adayların 12 yıllık örgün eğitimden geçmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, ulusal ve yerel üniversitelerin öğrenci seçme yöntemleri şöyledir:

Yükseköğretime girişte, öğrencinin isteği ve öğretmenin yönlendirmesi doğrultusunda başvurulacak ara kolej ya da üniversite belirlenmektedir.

İlk aşamada adaylar, Eğitim Bakanlığınca hazırlanan "Ortak Başarı Testine(Joint First Stage Achievement Test)" girerler ve bu test ile öğrencilerin ortaöğretim programlarında kazandıkları genel akademik bilgiyi ölçme amaçlanmaktadır. 1990 yılında bu test kaldırılmış ve yerine merkezi olarak yapılan, Üniversite Giriş Sınavları uygulamasına geçilmiştir. Bu sınav, Japon dili başta olmak üzere, ayrıca Sosyal Bilimler, İnsan Bilimleri, Fen Bilimleri Matematik ve Yabancı dilleri de kapsamaktadır. Öğrencilerin, bu alanların alt dallarını seçme şansları da vardır. Öğrenciler, lise mezuniyet alanı ve başvurduğu yükseköğretim kurumunun niteliğine göre , bu beş alandan birinde sınava girmektedirler.(Karagül,1996,s.85)

Her ulusal ve yerel üniversite, yukarıdaki sınavın dışında, ikinci aşama olarak kendi hazırladığı sınavları uygulamaktadır. Bu sınavlarda derslere dayalı başarı testleri, pratik beceriyi ölçen testler, görüşmeler yapma ve kısa kompozisyon yazdırma gibi yollara başvurumaktadırlar. Her üniversitenin sınav komitesi, giriş sınavındaki başarı durumu,ortaöğretimdeki başarı durumu, davranış özellikleri, sağlık, devam durumu gibi belgelere bakarak öğrenci seçimini yapmaktadır.(Akarsu,1986,s.94-95)

2. 3. 7. Güney Kore

Bu ülkede, kalkınma-çağdaşlaşma sürecine dönük eğitim uygulamalarıyla insan gücü politikaları önemli bir yer tutar. Bu nedenle, geleneksel eğitimin soyut ve teorik özelliğinden hoşlanmayıp, uygulamaya dönük somut sonuçlar arama çabalarına yönelinmiştir.

Okulöncesi dönemde hizmet veren kurumlar Anaokullarıdır ve bu kurumlara devam edenlerin oranı %12 iken son yıllarda hızla artmıştır.

Ülkenin eğitim sistemi, zorunlu ve parasız olan altı yıllık ilkokul ve onu izleyen üç yıllık ortaokul, üç yıllık lise ve ortalama dört yıllık yükseköğretim kurumlarından oluşmaktadır.

Zorunlu ve parasız eğitim süresi yasalarda 6 yıl olarak belirlenmişse de, yükseköğretime gidebilmenin yolu üç yıllık ortaokuldan ve liseden geçtiği için, ortaokula devam edenlerin oranı %99'a yükselmiştir. Böylelikle altı yıllık ilköğretim, fiilen 9 yıllık bir temel eğitime dönüşmüştür. (Güvenç,1992,s.16)

Ortaokuldan sonra öğrenciler, genel(akademik) ya da mesleki-teknik liseleri seçebilmektedir. Burada ilginç olan, ulusal eğitim politikasının gereği öncelikle meslek liselerine giremeyenlerin akademik liselere devam edebilmeleridir. Akademik liseyi bitirenler, tıp,diş hekimliği, öteki üniversiteler ve öğretmen kolejlerine; meslek lisesini bitirenler ise meslek kolejlerine, yüksek teknik okullara ve açık koleje devam edebilmektedirler.

Yükseköğretim kademesinde ise dört yıllık üniversite ve kolejler,iki yıllık önlisans kolejleri,dört yıllık öğretmen kolejleri ile iki ya da dört yıllık meslek yüksek okulları yer almaktadır. Tüm yükseköğretim kurumları Eğitim Bakanlığının gözetim ve denetimi altındadır.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime geçişle ilgili önkoşul, liseyi bitirmektir. Buna ek olarak izlenen yöntemler şöyledir:

1981 yılına kadar iki aşamalı sınavla öğrenci seçimi yapılmıştır. Lise programlarına göre hazırlanan ve Yeterlik Sınavı adı verilen birinci aşamada başarılı olanlar, üniversitelerin açtığı ikinci basamak sınavına girmekteydiler.

1981 yılından sonra, birinci basamak yeterlik sınavı yerine Ulusal Yeterlik Sınavı uygulanmaya başlanmış ve bu sınavdaki başarı puanı ile lise akademik başarı puanına göre öğrenci seçme sistemine geçilmiştir. Bu puanlara ek olarak, ayrıca üniversite ve kolejler adayların analiz ve sentez gücünü ölçen kompozisyon türü sınavlara başvurumaktadırlar. (Güvenç,1992,s.20)

2. 3. 8. İsveç

Bu ülke, eğitim faaliyetlerinin 1950'lerden bu yana her on yılda bir yeniden gözden geçirildiği , eğitimde reformların gerçekleştirildiği bir ülkedir. Ülkede, okulöncesi eğitim hizmetlerini anaokulları ve gündüz bakımevleri vermektedir.

9 yıllık zorunlu ilköğretim çok amaçlı okullarda(Grundskolan) verilmektedir. Bu dönemde, birinci-üçüncü sınıfları kapsayan ilk düzey; dördüncü-altıncı sınıfları kapsayan orta düzey; yedinci-dokuzuncu sınıfları kapsayan üst düzey olmak üzere üç düzey vardır. Bu düzeyler, ilkokullar ile ortaöğretimin birinci aşamasını oluşturmaktadır.(Karagül,1996,s.82)

Ortaöğretim ikinci aşamayı oluşturan Liseler, farklı amaçlara hizmet edecek şekilde üç türe ayrılmış, ancak esneklik ve bütünleşmeyi sağlamak üzere birleşik tek bünyede toplanmışlardır. Bunlar, üç ya da dört yıllık Liseler(Gymnasium); iki yıllık Halk Okulları (Falkskola) ve değişik sürelerde öğretim veren Meslek okullarıdır. Gymnasium, genellikle üniversiteye hazırlık amacını taşıyan programları; Falkskola, çok amaçlı zorunlu eğitimi hemen izleyen ve ara teknik eleman yetiştiren programları; Meslek okulları ise değişik düzeylerde mesleki beceriler veren programları uygulamaktadır.(Akarsu,1986,s.78)

Yükseköğretimle ilgili olarak 1977'de yapılan Yükseköğretim Reformu, ülkedeki tüm yükseköğretim kurumlarını tek bir yapıda(högskola) toplamış ve

geleneksel üniversite programının yanısıra çeşitli meslek okullarının programlarını ve daha önce lise düzeyinde verilmekte olan bazı dersleri de kapsayacak biçimde genişletmiştir. Yükseköğretimde üniversite, üniversite kolejleri, yerel kolejler, araştırma işlevine dönük kurumlar ve güzel sanatlar alanındaki kurumlar yer almaktadır. Bunlar, süreleri bir ile beşbuçuk yıl arasında değişen Teknik; yönetim, ekonomi, sosyal refah; tıp ve hemşirelik; öğretmenlik; kültür ve bilişim alanlarındaki programları uygulamaktadırlar.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime girebilmek için, tüm öğrencilerin öncelikle genel kayıt önkoşullarını ve sonra ,eğer varsa, özel kayıt önkoşullarını yerine getirmeleri gerekmektedir.

Genel kayıt önkoşulları şunlardır:

1. En az iki yıl süreli bir ortaöğretim kurumundan mezun olmak,
2. En az lise düzeyinde İsveççe bilmek,
3. En az lise düzeyinde İngilizce bilmek.

Yukarıdakilere ek olarak bir işte çalışanlar için de; en az 25 yaşında olmak, en az dört yıl gelir getiren bir işte çalışmış olmak ve lise düzeyinde İngilizce bilmek gibi genel koşullar vardır. Son yıllarda, yukarıdaki ölçütlerin yanında, lisede alınan notlar ve İsveç Akademik Yetenek Testinden(SweSAT) alınan puanlar da dikkate alınmaktadır.

Bir yükseköğretim programına başvuru sayısı kontenjanı aştığı takdirde adaylar, üçü lise düzeyindeki eğitimlerine (üç yıllık, iki yıllık, yerel halk okulları) göre; biri de dört yıllık iş deneyimi olmak üzere dört gruba ayrılırlar. Her bir gruptan başvuru sayısının kontenjana oranlanmasıyla, bu gruptan alınacak aday sayısı belirlenmektedir. Bu sayıya göre her bir grup içindeki seçim işlemi; lise notları, değerlendirme(assessment), yükseköğretime giriş testi sonuçları ve iş deneyimine göre yapılmaktadır.

2. 3. 9. İspanya

Bu ülkede okulöncesi eğitim 2-5 yaş grubunu kapsayacak şekilde dört yıldır. Bunun ilk iki yılı kreşlerde, son iki yılı ise yuva ve anaokullarında geçmektedir.

Zorunlu ve temel eğitim altı yaşında başlayıp sekiz yıl sürmekte ve 5+3 yıllık iki devreye ayrılmaktadır. Temel eğitimi başarıyla bitirenlere liseye devam hakkı sağlayan diploma; bu hakkı kazanamayan öğrencilere, mesleki-teknik ve sanat okullarına girmeyi sağlayan bir sertifika verilmektedir. (Güvenç, 1992,s.66)

Ortaöğretim kademesinde,üç yıllık Bachillerato Unificato Polivalente(BUP) ve mesleki eğitim programlarına yer verilmektedir. BUP, temel eğitimde kazanılan bilgi ve becerileri genişletme ve öğrencileri yükseköğretime hazırlama amacını taşımaktadır. Bu programda dersler; Teknoloji, İnsan Bilimleri ve Sosyal Bilimler, Doğa Bilimleri ve Sağlık olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır.(Karagül,1996,s.81)

Üç yılın sonunda Bachillerato sertifikası alanlar bir yıllık üniversite öncesi hazırlık kursuna (COU) devam hakkı kazanırlar. Ancak, üniversiteye girebilmek için COU'ya devam etme zorunluluğu vardır.

Yükseköğretim kademesinde 3 yıllık Mesleki ve lisans öncesi mesleki okullar, 5-6 yıllık lisans eğitimi veren Üniversiteler ve 2 yıllık lisansüstü eğitim veren Enstitüler yer almaktadır.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede, yükseköğretim hakkı Eğitim Yasasına konulmakla birlikte, herkes istediği kurum ve dalda yükseköğrenim yapmaya kalkışınca mesleki yığılmalar ve kalite sorunları ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara çözüm getirmek amacıyla, yükseköğretime geçiş ile ilgili bazı ölçütler getirilmiştir. Bu ölçütler şöyledir:(Güvenç,1992,s.74)

1. Ulusal Bakalorya(BUP) diplomasına sahip olmak,
2. Oturulan bölgedeki en yakın yükseköğretim kurumuna başvurmak,

3. Üniversiteye oryantasyon(COU) kursuna devam etmiş olmak,
4. COU sınavlarındaki başarı ortalamasının en az 5 olması,
5. Bakalorya sınavları ortalaması ile COU sınavları aritmetik ortalamasının en az 5 olması,
6. Başvuran aday sayısı, Rektör tarafından belirlenen "Kaliteli eğitim kotası"nı aştığı takdirde, üniversitenin açacağı "Kesin yeterlik" sınavında alınacak nota göre yerleştirilmeyi kabul etmek.

Yükseköğretime geçiş ile ilgili olarak yukarıda altı ölçüt sıralanmakla birlikte, bunlardan ilk beşinin genellikle yeterli olduğu ve üniversitenin son seçme sınavını yapmaya gerek duymadığı görülmektedir. Ancak, üniversite,fakülte ve yüksekokullardan "kalite kotası" koyanların sayıca artması, bu ölçütün de zaman zaman kullanıldığını göstermektedir.

2. 3. 10. Hollanda

Bu ülkenin eğitim sistemi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim ile ilgili uygulamaları yönünden çoğulculuğu benimsemiş bir toplumun eğitim alanındaki başarısını yansıtmaktadır.

Okulöncesi eğitim, formal anlamda yapılanmamıştır. Bunun temel nedeni, bu ülkede dört yaşını bitiren hemen her çocuğun okula gitmesidir. Ancak, istemezse gitmeyebilir çünkü zorunlu öğrenim beş yaşını bitiren çocuklar için geçerlidir. Dört yaş öncesinde özel kreş ve gündüz bakımevleri hizmet vermektedirler.

İlköğretim, 5-12 yaşlarını kapsayacak şekilde 8 yıldır ve zorunludur. Temel okul adı verilen bu kademedeki okulların hazırladıkları çalışma planı, devletin denetimi altındadır. Bu okullarda öğrencilere okuma-yazma, anadili ve hesap yapma gibi temel bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır.

Ortaöğretim, bu kademedeki yer alan okulların uyguladıkları programlara göre süresi değiştiği için azami 6 yılı, diğer bir deyişle 13-18 yaşlarını kapsamaktadır. Ortaöğretimde uyguladıkları program yönünden "Genel

Ortaöğretim Okulları” ve “Mesleki Ortaöğretim Okulları” vardır. (Güvenç, 1992, s.25 ; Weeber, 1990, s.20)

Yükseköğretim kademesinde üniversite ve yüksekokul ayrımı yoktur. Birisi tıp veya matematik-fen olmak üzere üç fakültesi olan yüksekokullara “üniversite” denilmektedir. Ülke genelinde, 8 genel alanda, 3 teknik , 1 tarım ve 1 sosyal-beşeri bilimler alanlarında olmak üzere 13 üniversite/yüksekokul vardır.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime geçiş için ortaöğretim mezunu olmak gerekmektedir. Ancak her ortaöğretim programı her adaya yükseköğretim hakkı vermemektedir. Yasal ve otomatik olarak yükseköğretim hakkı verenler VWO(altı yıllık üniversite öncesi) ile HAVO-5 (altı yıllık ileri ortaöğretim) adı verilen ortaöğretim kurumlarıdır. Dört yıllık MAVO ile LBO okullarından mezun olanların doğrudan yükseköğretime devam hakları yoktur. Bunlar, ancak HAVO-4'e geçerek ya da MTS (ileri teknik) adı verilen okuldan mezun olduktan sonra yükseköğretime geçiş hakkını elde ederler.

Yukarıdaki genel yapı doğrultusunda yükseköğretime geçiş için ayrı bir sınava gerek duyulmamakta; ortaöğretimin sonunda çeşitli türlerde yapılan olgunluk sınavları sonuçlarına göre yükseköğretime öğrenci alımı yapılmaktadır.

Yükseköğretime geçişte kullanılan belli başlı yollar şöyledir:

Altı yıllık, üniversite öncesi VWO okullarını bitirip 7 dersten olgunluk sınavını başaranlar genellikle istedikleri üniversite ya da yüksekokula devam edebilirler. VWO mezunları isterlerse mesleki yükseköğretim (HBO) kurumlarına da girebilirler.

Altı yıllık HAVO-5 programını bitirip 6 dersten olgunluk sınavını başaranlar mesleki yükseköğretim (HBO) kurumlarına, Teknik ve Tarım üniversiteleri ya da yüksekokullarına girebilirler.

Dört yıllık genel MAVO-4 programını bitirip iki düzeyde 6 dersten olgunluk sınavını başaranlar, önce yine ortaöğretim düzeyinde ileri teknik(MTS) okullarına geçebilir veya HAVO-4 programına geçiş yapıp 4 ve 5'i bitirdikten

sonra 6 ders sınavını başardıkları takdirde HAVO+ 6 ders sınavı mezunlarının haklarını elde ederler.

Dört yıllık LBO ya da LTS genel mesleki teknik programını bitirip üç düzeyde 6 dersten olgunluk sınavını başaranlar, 3-4 yıllık ileri teknik okullara geçebilirler. MTS adı verilen bu okulların ilk iki yılı, altı yıllık ortaöğretimin son iki yılına; son iki yılı ise 4-6 yıllık yükseköğretimin ilk iki yılına karşılık gelmektedir. Bu nedenle, bu okullar aslında iki yıllık yükseköğretim veren önlisans programlarını kapsamaktadır.

Ortaöğretimi bitirdikten sonra doğrudan yükseköğretime devam edemeyenler, ileri teknik okullarda 3-4 yıl okuduktan sonra mesleki yükseköğretime, buradan da üniversite ve yüksekokulların birinci sınıflarına yatay geçiş yapabilmektedirler.

Özetle, bu ülkede laik, eşit, parasız ve zorunlu bir temel eğitim; herkesin ilgi, yetenek ve başarısına göre çeşitlilik gösteren uzun, parasız ve yönlendirici bir ortaöğretim; yatay geçişlere açık, ekonomiyle işbirliği yapan, akademik ve mesleki yükseköğretim kurumlarını aynı düzeyde bütünleştiren bir yükseköğretim sistemi yer almaktadır.

2. 3. 11. Mısır

Bu ülkede, önemi ve önceliği kabul edilmekle birlikte, okulöncesi eğitim yabancı dille öğretim yapan okullar dışında yaygın değildir.

Zorunlu ve ücretsiz olan temel eğitim beş yıllık ilkokul ile üç yıllık(ara) hazırlık okullarından oluşur. Ara okulun amacı, öğrencilerini çeşitli liselere hazırlayıp yönlendirmektir. (Güvenç,1992,s.49)

Ortaöğretim, akademik liseler ve mesleki-teknik liseler olmak üzere ikiye ayrılır. Mesleki-teknik liseler de kendi içinde üç ve beş yıllık okullar olarak ikiye ayrılır. Akademik liselere yarışma sınavı ile en yetenekli öğrenciler alınmaktadır. Sınavda başarılı olamayanlar, mesleki-teknik liselere mezuniyetteki not ortalaması ile sınavsız kabul edilmektedirler.

Genel ortaöğretim ilk iki yılında tüm öğrenciler zorunlu dersleri almakla yükümlüdür. Ortaöğretimin son yılında ulusal düzeyde uygulanan sınavda başarılı olan öğrenciler, Genel Ortaöğretim Sertifikası alır. Bu sertifika, üniversiteye başvuru için önkoşul niteliğindedir. (Karagül,1996,s.87)

Ortaöğretim düzeyinde değişik bakanlıklara bağlı eğitim yapan ama lise dengi olmayan özel okullar ile eğitim merkezleri de bulunmaktadır. Bunlar,bir toplumun gereksinim duyduğu ara insangücünü yetiştirmektedir.

Yükseköğretim kademesinde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumları , Üniversiteler Yüksek Kurulu'na bağlı üniversitelerle; Yükseköğretim Bakanlığınca denetlenen Enstitü ve Yüksekokullar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, yükseköğretime kayıt-kabul şartlarını saptama yetkisine sahiptir.

Yükseköğretime Geçiş

Bu ülkede yükseköğretime geçişte, resmi(devlet) okullar ile Ezher okulları baştan ikiye ayrılmakta ve sonuna dek ayrı tutulmaktadır.

Yükseköğretime öğrenci seçimi, eğitimde demokrasi ve fırsat eşitliği ilkelerine göre yapılmaktadır. Bütün seçimler zihinsel yetenek ölçüsüne yapılır ve öğrencinin lise bitirme sınavında aldığı notların ortalaması, "yetenek ölçüsü" olarak kabul edilir.

Yükseköğretime giriş süreci, Öğrenci Kabul ve Yerleştirme Merkezi tarafından gerçekleştirilmektedir. Adaylar, öncelikle bu merkeze, girmek istedikleri yükseköğretime bildirirler. Bu başvuru kurulan bir komisyon tarafından incelenip, öğrencilerin özellikleri ve yükseköğretim kurumlarının kontenjanları gözönüne alınarak yerleştirme yapılacak yükseköğretim kurumu belirlenir. Yükseköğretime kabul için, öncelikle Genel Ortaöğretim Sertifikası ve bu sertifikayı almak için girilen sınavdaki not ortalaması dikkate alınır. Bazı yükseköğretim kurumları bu sertifika dışında ; giriş sınavı,görüşme ve ortaöğretim başarı notu gibi ölçütleri kullanarak seçme yapmaktadırlar.

2. 4. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında, yükseköğretime giriş sistemi ile doğrudan ya da dolaylı olarak yurtiçi ve yurtdışında yapılmış çeşitli araştırmalar ile çalışmaların temel bulguları verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede belli bir sistematik izleme ve gelişmelerin görülebilmesi yönünden, çalışmalar yapılış- tarihlerine göre sıralanmışlardır. Şüphesiz ki bu bölümde, yapılmış bir kısım araştırmalar ile çalışmaları tanıtmak hem ortaya çıkan sonuçları hakkında geniş bir kesimi bilgilendirmek hem de yükseköğretime geçiş ile ilgili modellere ışık tutma yönünden oldukça önemlidir.

Mihçioğlu (1969) tarafından yapılan bir araştırmada, Ankara,İstanbul,İzmir gibi büyük şehirlerdeki liselerden mezun öğrencilerin üniversiteye girişte daha başarılı olduğu; Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Akdeniz bölgelerindeki liselerin hem seviye bakımından geri oldukları ve hem de mezun öğrencilerin üniversiteye girişte pek başarılı olamadıkları ortaya konulmuştur.

Uysal (1970) tarafından yapılan bir araştırmada, bireysel ve toplumsal faktörlere göre lise öğrencilerinin meslek seçimleri ele alınmıştır. Bu amaçla, Kuder Meslek Seçim testi uygulanıp lise öğrencilerinin üniversite tercihleri incelenmiştir. Sonuçta, öğrencilerin % 72'sinin, seçimlerini yaparken büyük ölçüde sosyal statü kazanmayı umut ettikleri fazla gelir sağlayan meslekleri hedefledikleri; seçimleriyle baba meslekleri arasında ilişki olmadığı; bir yükseköğretim programını seçerken bağımsız karar verdikleri; beklenti seviyelerinin ise yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Onay (1972) tarafından yapılan bir araştırmada, lisedeki üç yıllık başarı ve üniversite giriş sınavında alınan puanların üniversite başarısını yordama gücü karşılaştırılmıştır. Sonuçta, fen, sosyal bilimler ve yabancı dil derslerindeki

üç yıllık sınıf geçme notlarının üniversite başarısını yordama gücü arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

ÜSYM (1978-a) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversitelerarası seçme sınavına giren adayların yükseköğretim programlarını tercihleri ele alınmıştır. Sonuçta, adaylara verilen 18 tercih hakkının uygun olduğu ve bu sayının azaltılması ya da artırılmasının gerekli olmadığı bulgusu ile ilgili olarak adayların yükseköğretim programlarını tercih sırasına koyarken kendi yetenek düzeylerini dikkate aldıklarına ilişkin bilgilere ulaşılmıştır.

ÜSYM (1978-b) tarafından yapılan bir araştırmada, 1977 yılında üniversitelerarası seçme sınavına katılan adayların sosyal, ekonomik ve eğitimsel nitelikleri ile ÜSS'den aldıkları puanlar arasındaki ilişki ele alınmıştır. Sonuçta, adayların yaşları, kardeş sayıları, ana-babalarının öğrenim ve gelir düzeyleri ile ÜSS'den aldıkları puanlar arasında ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

ÜSYM (1979-a) tarafından yapılan bir araştırmada, yükseköğretime geçişte fırsat eşitliği ele alınmıştır. Sonuçta, adayların ortaöğretimde mezun oldukları program türlerinin yerleştirilmede farklılık yarattığı ve bu çerçevede yerleştirilme oranlarının, matematik kolu mezunlarında %36; modern tabii bilimler mezunlarında %33; klasik fen kolu mezunlarında %31; dil-edebiyat kolu mezunlarında %11; klasik edebiyat kolu mezunlarında %12 olduğu ortaya konulmuştur.

ÜSYM (1979-b) tarafından yapılan bir araştırmada, bir yükseköğretim kurumunda öğrenimini sürdürenlerle, yükseköğretim kurumundan mezun olanların yeniden ÜSS'ye girmeleri sorunu ele alınmıştır. Sonuçta, ÜSS'ye giren öğrencilerin %44.5'inin daha çok istedikleri bir bölüme; %35'inin ise daha iyi bir yükseköğretim programına ya da kurumuna geçmek için bu sınavlara girdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kurs görmeyen yükseköğretime geçiş açısından önemli

bir avantaj sağladığı; sınava giriş sayısı arttıkça başarı oranının düştüğü de, bu araştırmanın önemli bulgularıdır. Bu bulgular doğrultusunda getirilen önerilerden bir kısmı, programlararası yatay geçiş sisteminin getirilmesi ve yükseköğretimin ilk yılının bir hazırlık sınıfı olarak düzenlenmesidir.

Mihçioğlu (1980) tarafından yapılan bir araştırmada, Türkiye'de üniversiteye girişte bölgelerarası dengesizlikler ele alınmıştır. Sonuçta, 1976 yılı üniversitelerarası seçme sınavı sonuçlarına göre başarı sıralamasında Marmara, Ege, İç Anadolu bölgelerinin üst sıralarda; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin son sıralarda yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Garbarino (1981) tarafından yapılan bir çalışmada, başarılı okullar ve yeterli öğrenciler üzerinde bir inceleme yapılmış; çalışmasındaki atıfta bulunduğu Wolfe'un yapmış olduğu bir araştırmada zeka bölümü 120'nin üzerinde olan öğrencilerin yükseköğretime giriş oranlarının, zeka bölümü 100-120 arası olanlardan yaklaşık iki kat fazla olduğu sonucuna ulaştığını belirtmiştir.

Oral (1983) tarafından yapılan bir araştırmada, 1981 Öğrenci seçme ve yerleştirme sınavlarına katılan adayların yükseköğretim programını tercihleri ele alınmıştır. Sonuçta, adaylara birinci basamaktaki başarı düzeyleri hakkında bilgi verilmesinin, tercihlerini olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur.

Uzer (1987) tarafından yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Sonuçta, eşit ağırlıklı ÖYS puanı yönünden üst gruptan alt gruba doğru inildikçe her iki cinste de tercihlerin yetenek alanına ve yetenek düzeyine uygunluğunun azaldığı; yetenek alanlarına, yetenek düzeylerine ve ilgi alanlarına uygun tercih yapma açısından kız ve erkek öğrenciler arasında farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur.

Tezbaşaran (1988) tarafından yapılan bir araştırmada, 1987 öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı(ÖYS) sonuçlarına göre üstün başarı gösteren öğrencilerin yerleştirildikleri yükseköğretim programları ele alınmış ve bu amaçla ÖYS testlerindeki sonuçlara göre üst yüzde birlik ve ikilik başarı dilimlerinden öğrenci alan yükseköğretim programlarına yerleşmiş öğrencilerin ÖYS başarı ortalamaları arasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta, bu öğrencilerin başarı ortalamaları arasında ÖYS'yi oluşturan dört testin her birine ilişkin olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Baykul (1989) tarafından yapılan bir araştırmada, ÖSS ile yoklanan bilgi ve becerilerin farklı okul tür ve sınıflarında ne ölçüde kazanıldığı ele alınmıştır. Bu amaçla, ilkokul 5, ortaokul 1,2,3, lise 1, lise 2 fen ve edebiyat kolları, kız meslek, endüstri meslek, ticaret, imam-hatip liseleri 1.ve 2. sınıf öğrencileri ile lise ve dengi okulların son sınıf öğrencilerinden ÖSS'ye girenlerin okul türlerine ve sınıflarına göre oluşturdukları grupların ÖSS alt testlerinin her biriyle yoklanan bilgi ve becerilerden ortalama olarak ne kadar puan aldıkları incelenmiştir. Sonuçta, gerek Türkçe alt testiyle ve gerekse Sosyal Bilimler alt testiyle ölçülmek istenen bilgi ve becerilerde, ilkokul 5. sınıftan lise ve dengi okulların son sınıflarına doğru gidildikçe okul düzeyinde tedrici bir gelişme gözleendiği; Fen bilimleri alt testinde ise sınıfların seviyesine paralel herhangi bir artış gözlenmediği ortaya konulmuştur.

Tavşancıl (1989) tarafından yapılan bir araştırmada, farklı ortaöğretim programlarından mezun olan öğrencilerin sağlık,sosyal,teknik ve temel bilimler ile ilgili yükseköğretim programlarındaki başarıları karşılaştırılmıştır. Sonuçta, bilim alanlarına göre ilk on tercihe yerleştirilme oranlarının sosyal bilimlerde %56.9; sağlık bilimlerinde %85; teknik bilimlerde %50; temel fen bilimlerinde ise %21 olduğu ortaya konulmuştur.

Mihçioğlu (1989) tarafından yapılan diğer bir araştırmada, 1965,1976 ve 1987 yıllarında yapılan üniversitelerarası seçme sınavı sonuçları eğitimde

yörelerearası dengesizlik bakımından karşılaştırılmıştır. Sonuçta, daha önceki yıllarda olduğu gibi, başarı sıralaması bakımından Marmara,Ege,Iç Anadolu bölgelerinin üst sıralarda; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin son sıralarda yer aldığı, ancak 1987 yılında bölgelerarası başarı oranlarındaki dengesizliğin önemli oranda azaldığı ortaya çıkmıştır.

Baykul (1990) tarafından yapılan bir araştırmada, ilkokul beşinci sınıftan lise ve dengi okulların son sınıflarına kadar matematik derslerine karşı tutumda görülen değişimler ve öğrenci seçme sınavındaki başarı ile ilişkili olduğu düşünülen bazı faktörler ele alınmıştır. Sonuçta, öğrencilerin matematik ve fen derslerine karşı tutumlarının ilkokul 5. sınıftan lise ve dengi okulların son sınıflarına doğru sürekli olarak olumsuz yönde değiştiği; öğrencilerin ÖSS'de yüksek puan almaya verdikleri önemin derecesi ile bu sınavdan aldıkları puan arasında ilişki olmadığı; öğretmenlerin ise ÖSYS'nin okullardaki öğretimi bazı yönlerden olumlu, bazı yönlerden de olumsuz olarak etkilediğini düşündükleri ortaya konulmuştur.

Payaslıoğlu (1990) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversitelere olan talebin yoğunluğunun nedenleri ve özellikleri ele alınmıştır. Bu çerçevede, üniversitelere hangi kaynaklardan talep olduğu belirlenmeye çalışılmış ve bu yoğunluğu dengeli hale getirmek için efektif olmayan taleplerin ortadan kaldırılması ya da önemli ölçüde azaltılması gerektiği ileri sürülmüştür. Diğer bir deyişle, üniversitelere olan talebin önemli bir bölümünün efektif olmayan talep niteliği taşıdığı ve bu anlamda yükseköğretim için gerekli bilgi ve yetenek düzeyine sahip olmayan çok sayıda adayın seçme sınavlarına katılmalarını önlemenin gereği üzerinde durulmuştur.

Demirok (1990) tarafından yapılan bir araştırmada, ÖSS, ÖYS ve lise ve dengi okullardaki başarının, H.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünün üç anabilim dalına kayıtlı öğrencilerin başarısını yordama gücü ele alınmıştır. Sonuçta, ÖSS puanının bu anabilim dallarındaki başarıyı yordama gücünün

düşük olduğu; lise başarısı ile ÖSS puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı; öte yandan lise başarısı ile EÖD ve EPÖ anabilim dallarındaki başarı arasında, EPH anabilim dalındaki öğrencilerin lise başarısı ile ÖYS TM puanı arasında, EÖD anabilim dalındaki öğrencilerin lise başarısı ile ÖYS TS ve S puanları arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Kanter (1990) tarafından yapılan bir araştırmada, öğrencilerin yükseköğretime girişini etkileyen demografik, okulla ve değerlendirme ile ilgili faktörler ele alınmıştır. Sonuçta, demografik ve kurumsal faktörlerin öğrencilerin yükseköğretime girişlerini etkilediği ortaya konulmuştur.

Tezbaşaran (1991) tarafından yapılan bir araştırmada, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme sınav sisteminde 1987 yılında yapılan değişikliklerden sonra sınavı amacına hizmet etme yönünden beklenen değişimlerin ne ölçüde gerçekleştirildiği ele alınmıştır. Sonuçta, 1987 ve sonrasında, öncesine göre ÖYS testlerinin güvenilirliklerinde yükselme olduğu; ÖYS testlerinde daha başarılı olan adayların yükseköğretim programlarına yerleştirilmeye başlandığı; sayısal alanda güçlü adayların daha çok bu alanla, sözel alanda güçlü olanların ise sözel alanla tutarlı tercihler yapmaya başladıkları; tüm adayların bir yükseköğretim programına ilk yerleştikleri yılı izleyen yıllarda tekrar sınava girme oranlarının, beklendiği gibi, düşmediği ortaya çıkmıştır.

Güvenç (1992) tarafından yapılan bir çalışmada, seçilmiş bazı ülkelerde yükseköğretime geçiş süreçleri ele alınmıştır. Bu çerçevede, ülkemiz dışında 8 ülkenin yükseköğretime öğrenci alımı ile ilgili uygulamaları tanıtılmış; daha sonra ülkemizle bir karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırma yapılırken ele alınan kriterler genelde eğitim sistemini ilgilendiren özellikler üzerinde yoğunlaşmış; yükseköğretime öğrenci seçimi ile ilgili olarak da, yer sınırlaması, öğrenci seçme, hazırlama ve yönlendirme gibi boyutlar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Özar (1992) tarafından yapılan bir araştırmada, makine,kimya,endüstri,jeoloji ve bilgisayar mühendislikleri için gerekli olan bilişsel,duyuşsal ve çevresel faktörler incelenmiştir. Sonuçta, sayısal,sözel, mekanik ve uzay ilişkileri yeteneği ile Şekil algısı ve psiko-motor becerilerin yukarıdaki alanlarda gerekli olduğu ortaya konulmuştur.

ÖSYM (1992) tarafından yapılan bir araştırmada, adayların sosyo-ekonomik özellikleri ve sınavdaki başarıları ele alınmıştır. Sonuçta, ana-babanın öğrenim düzeyi arttıkça ÖSS puan ortalamaları ve yerleşme yüzdelerinin arttığı; ailedeki çocuk sayısının fazlalığına paralel olarak adayların ÖSYS başarılarının düşme eğiliminde olduğu; ilköğretim ve ortaöğretim döneminde oturlan yerin nüfusu azaldıkça ÖSYS başarılarının düştüğü; adayların ilkokul , ortaokul ve lise mezuniyet dereceleri ile ÖSYS başarıları arasında paralellik olduğu; sınava defalarca giren adayların çoğunluğunu ortaokul ve liseyi iyi ve orta derece ile bitirenlerin oluşturduğu, pekiyi ile bitirenlerde bu oranın çok düşük olduğu ortaya konulmuştur.

Tozlu ve diğerleri (1992) tarafından yapılan bir araştırmada, ortaöğretimde öğrenci başarısı, yükseköğretime geçişe yönelik bir model açısından değerlendirilmiştir. Sonuçta, ortaöğretimde öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin fazla işlevsel olmadığı; ortaöğretimde öğrencilerin çeşitli alanlara ayrılmalarının da yükseköğretime geçişte hiçbir işe yaramadığını belirtmişlerdir. Bu yüzden, öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirme açısından ortaöğretimde her dönemde bir yazılı, bir sözlü ve bir de objektif test sınavı yapılabileceğini; objektif test sorularının Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Ölçme ve Değerlendirme Biriminde görevli komisyonlarca hazırlanıp okullarda uygulandıktan sonra, değerlendirmenin söz konusu birim tarafından yapılabileceğini belirtmişlerdir. Bu Şekilde yapılandırılan ölçme işlemleri sonucunda, öğrenci başarısı ders yılı itibariyle bir bütün olarak değerlendirildikten sonra ortaya çıkacak ortaöğretim başarı puanları esas alınarak yükseköğretime yerleştirme yapılabileceğini önermişlerdir.

Develioğlu (1993) tarafından yapılan bir araştırmada, Türkiye'de yükseköğretime geçişte fırsat eşitliği açısından genel görünüm ele alınmıştır. Sonuçta, cinsiyet açısından fırsat eşitliği sağlanamadığı; yükseköğretime geçiş yönünden bölgeler arasında farklılık ve eşitsizlik olduğu; lise tür ve niteliklerinin fırsat eşitsizliği yarattığı; sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan adayların niversiteye girme şanslarının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Karagl (1996) tarafından yapılan bir araştırmada, Yükseköğretim programları için gerekli ğrenci yeterlikleri ve yükseköğretime geçiş süreci ele alınmıştır. Yükseköğretimden yararlanacak öğrencilerin sahip olmaları gereken yeterlikler çeşitli kategorilerde çok yönlü analizlerle ortaya konulmuş; yükseköğretime geçiş süreci ile ilgili olarak da birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlardan en fazla dikkati çekenler: lisans programı uygulayan yükseköğretim kurumlarına olan talebin azaltılması gerektiği; alanlarında bir yükseköğretim programına başvuru hakkı olması ve bu yönde yapılacak bir sınav sonucuna göre yerleştirme yapılması gerektiği; giriş sınavlarında, belirlenen oranda soruyu doğru cevapladığı halde kontenjanların yetersizliğinden dolayı yerleştirilemeyen öğrencilerin belgelerinin, aynı alandaki diğer yükseköğretim kurumlarına iletilmesi gerektiğidir.

Sanlı (1996) tarafından yapılan bir araştırmada, ortaöğretimde uygulanmakta olan Ders Geçme ve Kredi Modelinin Yükseköğretime geçiş boyutu ele alınmıştır. Çeşitli kategorilerde sonuçlar ortaya konulmasına rağmen, bunlardan yükseköğretime geçiş ile ilgili en önemli bulgu, uygulanmakta olan yükseköğretime giriş sınav sisteminin Ders Geçme ve Kredi Modeli uygulaması ile uyumlu olmadığıdır.

Sarıyüce (1997) tarafından yapılan bir araştırmada, bir mesleğe yönelik program uygulayan liselerin öğrencilerine niversiteye girişte artı puan uygulamasının ğrenci tercihleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Sonuçta,

alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarına seçme ve yerleştirme işlemlerinde artı puan uygulamasının, ilgili öğrencilerin tercihlerini etkilediği ve söz konusu yükseköğretim programlarını tercihleri arasında gösterdikleri ortaya konulmuştur.

YÖK (1998) tarafından yapılan bir çalışmada, Türk Yükseköğretiminin bugünkü durumu ele alınmıştır. Çalışma 11 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü oluşturan giriş kısmında çalışmanın boyutları tanıtılmış; ikinci bölümde Türk yükseköğretiminin ulaştığı noktanın görülebilmesi için sistemin tarihçesine; üçüncü bölümde üniversitelere başvuran ve yerleştirilen öğrencilerle ilgili bilgilere; dördüncü bölümde üniversitelerdeki toplam kayıtlı öğrenci sayıları ile öğretim elemanı sayılarına; beşinci bölümde öğretim üyesi ihtiyacının karşılanması amacıyla yapılan çalışmalara; altıncı bölümde eğitim fakültelerinin yeniden yapılanmasıyla ilgili çalışmalara; yedinci bölümde yeni bilgiler üretme amacıyla Dünya Bankası destekli altı proje ile ilgili bilgilere; sekizinci bölümde yükseköğretimin finansmanı ile ilgili sayısal bilgilere; dokuzuncu bölümde akademik çalışmalarla ilgili bilgilere; onuncu bölümde yükseköğretim alanında Türk Cumhuriyetleri ile yapılan ortak çalışmalara; on birinci bölümde kalite düzeyinin artırılması amacıyla Yükseköğretim Kurulu'nun yaptığı çalışmalar ve somut önerilere yer verilmiştir. Çalışma, içerdiği bilgiler itibariyle dikkate değer olmakla birlikte, özellikle üçüncü bölümünü oluşturan veriler, yükseköğretime geçiş süreci ile yakından ilgilidir. Bu bölümle ilgili vurgulanan noktaların birinde, "öğrencilerin %74'ünün üniversite giriş sınavından memnun olmadıklarını" ifade etmeleri, yükseköğretime geçiş ile ilgili uygulanabilecek yeni yaklaşımlara temel oluşturmaktadır.

2. 5. Araştırmanın Önemi :

Bir ülkenin eğitim sistemi içinde zorunlu temel eğitimden başlayıp aralarında organik bir bağ oluşturarak devam eden örgün eğitim kademeleri yer almaktadır. Bunlar ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim adı altında, bireyleri bir yandan iş alanlarına diğer yandan bir üst öğrenime hazırlamak amacıyla çeşitli programlar aracılığıyla eğitim-öğretim hizmetleri vermekteler. Bunlardan yükseköğretim, örgün eğitimin son kademesi olarak, kalkınmanın anahtarı olan nitelikli insan gücünü yetiştirme görev ve sorumluluğu altında çok yönlü bir işleve sahiptir. Bu özelliğiyle hemen her ülkede, yükseköğretim görme ve bu yolla bir meslek sahibi olma, en önemli nihai hedeflerden biri haline gelmiş ve yükseköğretime olan talepte önemli artışlar olmuştur. Bu artışa paralel olarak, yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarındaki sınırlılık yükseköğretim önünde yığılmalara neden olduğu için, hemen her ülkede yükseköğretime geçiş süreci ile ilgili kurum ve kuruluşlar eğitim sisteminin elverdiği ölçüde, değişik yollarla bu kademeye öğrenci seçimi yapmaktadırlar.

Özellikle ülkemiz açısından düşünüldüğünde, önceki kademelerde yer alan sorunlar yükseköğretim önünde büyük boyutlara varan yığılmalara neden olmuştur. Başlangıcından günümüze çeşitli uygulamalarla yükseköğretime öğrenci seçilmesine rağmen, bu yönde yeni arayışlar süregelmektedir. Bu yönüyle araştırma, hem söz konusu arayışlara bir kaynak oluşturması ve yükseköğretim önündeki yığılmalara çözüm bulunmasına yardımcı olması, hem de yükseköğretime geçiş ile ilgili yapılacak araştırma ve çalışmalara ışık tutması yönünden önemlidir.

2. 6. Tanımlar:

Bu başlık altında, araştırmada sıkça kullanılan ve araştırma konusu açısından ne anlama geldiğinin belirtilmesi gereken bazı kavramlar ile kısaltmaların tanım ve açıklamalarına yer verilmiştir.

Yükseköğretim: Milli Eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür. (4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı kanundaki şekliyle)

Üniversite: Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım yapan, fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur. (4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı kanundaki şekliyle)

Fakülte: Yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım yapan; kendisine yüksekokul ve benzeri kuruluşlar bağlanabilen bir yükseköğretim kurumudur. (4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı kanundaki şekliyle)

Ön lisans: Ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılık bir programı kapsayan, ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan veya bir lisans öğretiminin ilk iki yılını oluşturan bir yükseköğretimdir. (4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı kanundaki şekliyle)

Lisans: Ortaöğretime dayalı, en az sekiz yarıyılık bir programı kapsayan yükseköğretimdir. (4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı kanundaki şekliyle)

ÖSYS: Yükseköğretime Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı ya da 1999'dan itibaren seçme ve yerleştirme için tek basamaklı sınava geçildiğinden, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi olarak anılmaktadır.

ÖSS: Yükseköğretime Öğrenci Seçme Sınavı ya da ÖSYS'nin ilk basamağını oluşturan sınav.

ÖYS: Yükseköğretime Öğrenci Yerleştirme Sınavı ya da ÖSYS'nin ikinci basamağını oluşturan sınav.

OBP: Ortaöğretim Başarı Puanı. Diğer bir deyişle, ÖSYS'ye başvuran bir aday için , aynı yıl içinde mezun olanların mezuniyet not ortalamalarının göz önüne alınmasıyla hesaplanan ve yükseköğretime yerleştirilmede katkı sağlayan puandır.

AOBP: Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı. Diğer bir deyişle, 1999 yılından başlayarak ÖSS'ye başvuran bir öğrencinin yükseköğretime yerleştirilmesi için kullanılan, ortaöğretim başarı puanı ile birlikte, okulun ÖSS

puan ortalaması, okuldaki en büyük OBP ve okuldaki en küçük OBP'nin de göz önüne alınarak hesaplandığı puandır.

Y-ÖSS-SÖZ: Ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı katılmadan önce hesaplanmış ÖSS-Sözel puanı.

Y-ÖSS-SAY: Ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı katılmadan önce hesaplanmış ÖSS-Sayısal puanı.

Y-ÖSS-EA: Ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı katılmadan önce hesaplanmış ÖSS- Eşit ağırlıklı puanı.

Araştırmanın bu bölümünde, çeşitli ülkelerde yükseköğretime öğrenci seçimi ile ilgili uygulamalar ve konuya ilişkin araştırmalardan elde edilen sonuçlar, tüm ülkelerde yükseköğretim kademesine ve aynı zamanda bu kademeye öğrenci seçimine büyük önem verildiğini göstermektedir. Kalkınmışlığın temel göstergesinin yükseköğretimden yararlanan eğitilmiş insan gücü olduğunu kabul eden birçok ülkenin, yükseköğretim kapılarını daha fazla sayıda bireye açmak için yoğun çabalara yöneldikleri ; bu amaçla eğitim sistemlerinin yapısı içerisinde de kararlı uygulamalara gittikleri görülmektedir. Gerek yurtiçinde ve gerekse yurt dışında konuyla ilgili yapılmış araştırmalardan ortaya çıkan bulgular ise, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik vb.faktörlerin yükseköğretime geçişi doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bu faktörlerle ilgili olumsuzluklar, yükseköğretime girişte karşılaşılabilecek sorunlara zemin hazırladığı için izleyen bölümde ülkemizin yaşadığı bu sorunlardan en belirgin olanlarına yer verilmektedir.

BÖLÜM III

YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SORUNLARI

Bu bölümde, araştırmanın önceki bölümlerinde ortaya konulan bilgiler ışığında yükseköğretime giriş ile ilgili karşılaşılan ülkemize özgü sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Eğitim sistemimizin yapısından kaynaklanan çok çeşitli sorunlar olmasına rağmen, bu bölümde yükseköğretime girişi doğrudan etkileyen temel sorunlara yer verilmiştir. Bu amaçla, sorunlar çok yönlü olarak ele alınıp analiz edilmeye çalışılmıştır.

3. 1. Yükseköğretime Giriş Sorunlarının Dayandığı Temel Boyutlar

Yükseköğretim, daha önce de değinildiği gibi, örgün eğitim kademelerinin son basamağıdır. Önceki kademelerde ortaya çıkan sorunların sağlıklı bir çözüme kavuşturulamaması yükseköğretimi de birinci derecede etkilemektedir. Bu etki, yükseköğretime girişten başlayarak, yerine göre, yükseköğretimin bütün süreçlerine yansiyabilir. İlk ve ortaöğretimde ortaya çıkan sorunların yanı sıra, ülkemizin içinde bulunduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve politik şartlar da genelde eğitimi özelde ise yükseköğretime girişi doğrudan etkiler. Bu nedenle, yükseköğretime giriş sorunlarının dayandığı temel boyutlar, bir yandan ilk ve özellikle ortaöğretime; diğer yandan da yukarıda sözü edilen şartlara göre şekillenir. Araştırmanın kapsamı açısından bu temel boyutlar; sayısal sorunlar ve planlama eksikliği, ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisi, öğrenci yetenekleri ve tercih kademeleri, tekrarlanan başvurular, adı altında ele alınmıştır.

3. 1. 1. Sayısal Sorunlar ve Planlama Eksikliği

Yükseköğretime giriş ile ilgili olarak ülkemizde karşılaşılan sorunlardan biri, sayısal sorunlar ve buna dönük planlama eksikliğidir. Bu sorunların

dayandığı temel nokta, özellikle 1950'li yıllardan başlayarak toplumda eğitime bağlanan değerlerdeki değişme ve gelişmelerdir. Ayrıca, ülke nüfusumuzun hızlı artışı, toplam nüfusa oranlandığında genç nüfusun oldukça fazla olması, ilköğretimdeki okullaşma oranından büyük bir bölümünün, sağlıklı bir planlamanın da etkisiyle, yükseköğretim önünde yığılması, yükseköğretimden geçmesi gereken kitle ile ilgili olarak devlet kalkınma planlarında gerçekçi sayıların belirlenememesi, sayısal sorunlar ve planlama eksikliğinin dayanaklarıdır.

Özellikle 2. Dünya Savaşından sonra kalkınmanın anahtarı konumuna gelen eğitim ve bununla ilgili yapılacak uygulamalar konusunda büyük bir seferberlik başlamış; tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de ilköğretimden başlayarak öğrenci sayılarında büyük artışlar kaydedilmiştir. Bu artışa paralel olarak ilköğretime devamın çeşitli yasa ve yönetmeliklerle kontrol altına alınmasıyla, ilköğretimde okullaşma oranı % 90'ların üzerine çıkmıştır. İlköğretimdeki bu oran, daha sonraki öğretim kademelerine devam zorunlu olmadığı halde, sosyo-kültürel ve ekonomik şartların da etkisiyle, ortaöğretime % 60'a yakın oranda yansımıştır. Örneğin, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre 1955 yılında ortaöğretimde okullaşma oranı % 8,3 iken 1967'de 19,1 , 1978'de 24,9(MEB, 1993-b, s. 88-89) olarak gerçekleşmiş; 1986'da % 32'ye, 1991' de 37,6'ya, 1997'de ise 54,7'ye yükselmiştir (YÖK, 1998, s. 3).

Ortaöğretimdeki okullaşma oranlarıyla ilgili olarak mezun sayısının yıldan yıla ve yükseköğretime devam etmek isteyen aday sayısının da sürekli olarak arttığı görülmektedir. Ancak, yükseköğretimdeki çağ nüfusu ve bunlardan yükseköğretime geçmek isteyenlerin oranı, yükseköğretimde varolan kapasitenin üzerinde olduğu için, yükseköğretim önünde yığılmalar meydana gelmiştir. Yükseköğretime olan talebin, planlanmamış ve önceden kestirilememiş nicelik boyutundaki nedenleri dışında, değişik nedenleri de vardır. Bu nedenlerden bir kısmı şöyle sıralanabilir:

- Bireylerin kendilerini geliştirme isteği,
- Geniş halk kitlelerinin beklentilerinin artması,
- 1950 ve 1960'lardaki ekonomik büyüme,

- Endüstriyel gelişmeye paralel olarak toplumsal refah düzeyinin yükselmesi,
- İş piyasasının yükseköğretim mezunlarını tercihi,
- Eğitim kesiminin kendi içindeki gelişimi,
- Ortaöğretimin çok daha geniş bir kitleyi içermesi. (Geiger'den aktarımla, Akarsu, 1986, s. 13)

Yukarıda sıralanan ve genel olarak Avrupa ülkelerini ilgilendiren koşullar ülkemiz için de geçerlidir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası Türkiye'de insanların eğitimden beklentileri, mesleklere bağlanan değerler, iş piyasalarında eğitim düzeyine verilen önem vb. hususlar yükseköğretime duyulan isteği kamçulamıştır.

Ülkemizde, ortaöğretimdeki okullaşma oranları yükseldikçe, yükseköğretime talepte nicelik boyutunun yanı sıra sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler karşısında, gerek yükseköğretimde yaratılan kapasite ve gerekse okullaşma oranları yönünden ihtiyaç karşılanamaz hale gelmiştir. Bu yapıyla ilgili olarak yükseköğretimde çağ nüfusunun yıllara göre dağılımı ve okullaşma oranları, yükseköğretime girişte karşılaşılan sayısal sorunların temel dayanağıdır. Yükseköğretimdeki çağ nüfusu ve okullaşma oranlarının yıllara göre değişimi Tablo 3.1.de verilmiştir.

TABLO 3.1.
YÜKSEKÖĞRETİMDE ÇAĞ NÜFUSU ve OKULLAŞMA ORANLARININ
YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

Yıl	Çağ nüfusu(18-21 Yaş)	Okullaşma Oranı(%)
1971	2.499.000	6.8
1995	5.228.000	26.7
1996	5.184.000	27.1
1997	5.142.000	22.4*
1999	5.063.000	28.3

(YÖK, 1999, s.5; MEB, 1993, s. 67'den derlenmiştir)

Not: 1995'ten itibaren verilen okullaşma oranlarına Açıköğretim dahildir.

(*) Önceki yıllarda açıköğretime kayıtlı öğrenci sayısı alınırken, 1997'de sınavlara giren öğrenci sayısı alınmıştır.

Tablo 3.1.de görüldüğü gibi, yükseköğretimde çağ nüfusu 1995' e kadar artış göstermiş; izleyen yıllarda anlamlı olmamakla birlikte azalma eğilimine girmiş, okullaşma oranlarında ise artışlar olmuştur. Çağ nüfusu ve okullaşma oranlarının dağılımı böyle olmakla birlikte, yükseköğretime girmek için başvuran aday sayısı bu dağılıma eşdeğer olmamıştır. Örneğin, 1995 yılında çağ nüfusu 5.228.000 iken, yükseköğretime başvuran aday sayısı 1.265.103 olarak gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda, ilk yıllardan başlayarak özellikle son yirmi yılda yükseköğretime başvuranların sayısında da büyük artışlar görülmektedir. Bu artışlarla ilgili bilgiler, Tablo 3.2.de verilmiştir.

TABLO 3.2.
YILLARA GÖRE YÜKSEKÖĞRETİME BAŞVURANLARIN SAYISI

Yıl	Başvuran
1980	466963
1985	480633
1990	892925
1995	1265103
1996	1399061
1997	1398595
1998	1359579
1999	1479562

(ÖSYM, 1997-c, s.8; YÖK, 1998, s.9; ÖSYM, 1999-b,s.2'den derlenmiştir.)

Tablo 3.2.de görüldüğü gibi, yükseköğretime başvuranların sayısındaki büyük artışlara rağmen ortaöğretimdeki okullaşma oranına göre yükseköğretimdeki okullaşma oranlarının düşük olması, yükseköğretime girişte yaşanan sayısal sorunların temel göstergesidir. Zira, yükseköğretimdeki okullaşma oranlarına dönük bir örnek vermek gerekirse; Tablo 3.1. de de görüldüğü üzere 1971'de 6,8 iken 1995'de 26,7'ye yükselmiştir. Oranlarda bir artış olmakla birlikte, bu artış ortaöğretimdeki okullaşma oranlarının(1971'de 17,7 ; 1995'de 48,2) oldukça altında kalmaktadır.

Yükseköğretime girişte sayısal sorunların yanında planlama sorunu da görülmektedir. Planlama sorunu, yükseköğretim açısından daha çok arz-talep dengesizliğinde yoğunlaşmaktadır. Ülkemizde 1961 yılından itibaren planlı kalkınma dönemine geçilmiş ve bu doğrultuda hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında, her sektörle ilgili olmasının yanında yükseköğretimle ilgili hedeflere de yer verilmiştir. Ancak, şu ana kadar oluşturulan kalkınma planlarında ortaöğretimdeki okullaşma oranlarını karşılayacak düzeyde yükseköğretim kurumlarındaki kapasite artırımı ile ilgili hedeflere ulaşılamamıştır. Belirli oranlarda kapasite artırımına dönük çalışmalar yapılmışsa da, yükseköğretime olan yoğun talep bu kademede yaratılan kapasiteyle karşılanamayacak duruma

gelmiştir. Yapılan planlamalarla yükseköğretim önündeki yığılma azaltılacak yerde, daha fazla artış meydana gelmiştir. Ülkemizdeki üniversite sayısı azımsanamayacak ölçüde (1999 yılı itibariyle 72) olmasına rağmen fiziksel kapasiteleri yönünden beklenen artış sağlanamamıştır. Bu durum, yükseköğretime giriş aşamasında önemli bir planlama eksikliği olduğunun somut göstergesidir.

Yükseköğretime giriş ile ilgili olarak karşılaşılan sayısal sorunlar ve planlama eksikliği, sayısal sorunların da ele alındığı etkili bir planlama sonucunda belirlenecek yaklaşımları gündeme getirmektedir. Bu yaklaşımlarda, üniversite sayısının artırılması bir çözüm olamayacağına göre, planlama eksikliğinin önemli bir gerekçesini oluşturan ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisini de gözönüne almak gerekmektedir.

3. 1. 2. Ortaöğretim-Yükseköğretim İlişkisi

Yükseköğretime giriş ile ilgili ortaya çıkan sorunlardan büyük bölümü, ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bir eğitim sistemi içinde yer alan öğretim kademeleri, belli bir hiyerarşi içinde ve ilköğretim-ortaöğretim-yükseköğretim adı altında aralarında organik bağlar oluşturarak sıralanmaktadır. Her ülkenin kendi içinde olduğu gibi, ülkemizde de bu öğretim kademelerinin Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarına paralel amaçları ve işlevleri vardır. İlgili kademedeki gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak , bu öğretim kademelerinin ortak amacıdır. Birbirlerinden ayrılan yönü, hitabettikleri öğrenci kitlesinin gelişim ve öğrenme düzeyine göre amaçlarda gerçekleşme düzeyi yönünden farklılaşma olmasıdır. Ancak, eğitim sistemi içerisinde bireylerin her yönden gelişiminin sağlanması esas olduğundan, her bir kademe kendi sınırları içinde bunu gerçekleştirmeye çalışır.

Araştırma konusu doğrultusunda, ilköğretime hariç tutularak, ortaöğretim ve yükseköğretim kademeleri yönünden ele alındığında, bu iki kademenin amaçlarının birbirini tamamladığı ve aralarında çok yakın ilişki olduğu

görülmektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda ortaöğretimin amaçları şöyle belirlenmiştir(1973 tarih ve 1739 sayılı kanundaki şekliyle):

- Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
- Öğrencilere, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Görüldüğü gibi, ortaöğretimin amaçlarından biri yükseköğretime öğrenci yetiştirmektir. Yükseköğretimde verilen eğitim, büyük ölçüde ortaöğretimde kazanılan bilgi, beceri ve tecrübelerle dayanmaktadır. Bu nedenle, yükseköğretim aşamasına gelmiş öğrencilerin başarıları, ortaöğretim kurumlarındaki eğitimin niteliğine bağlıdır.

Yükseköğretim ise, ortaöğretimde atılan temelleri daha ileriye götürmek üzere şu amaçları gerçekleştirmeye çalışır(4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'ndaki şekliyle):

Öğrencileri;

- Atatürk İlike ve İnkılapları doğrultusunda Atatürk Milliyetçiliğine bağlı,
- Hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,
- İlgili ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına cevap verecek, aynı zamanda bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek.

Yukarıdaki amaçlara paralel olarak, o denli birbirlerine yakın ve tamamlayıcı olan ortaöğretim ve yükseköğretim arasında gereken düzeyde bir ilişki olması beklenirken, aksine zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar, yükseköğretime giriş açısından daha da belirginleşmektedir. Bu yüzden, yükseköğretime giriş aşamasında önemli bir sorun oluşturan ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisini iki temel noktada analiz etmek gerekir.

Bunlardan ilki, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına giren çeşitli gruplardan adayların yerleştirme sonuçlarına göre başarı yüzdeleridir. Bu yüzdelerle ilgili olarak son on yılda birbirine yakın değerler elde edilmekle birlikte, bir örnek olması bakımından 1997 ÖSYS sonuçlarına göre oluşturulmuş bilgiler Tablo 3.3.de verilmiştir.

TABLO 3.3.
1998-ÖSYS SONUÇLARINA GÖRE ÇEŞİTLİ GRUPLARIN BAŞARI
YÜZDELERİ

Aday Grubu	ÖSS'ye Giren	Yerleştirilen	Başarı Yüzdesi
Lise son sınıf öğrencisi	418.298	84.580	20.2
Daha önce kazanamayan	623.693	231.428	37.1
Daha önce kazanan	276.057	105.127	38.1
TOPLAM	1.318.048	421.135	31.9

(YÖK, 1999, s. 8)

Tablo 3.3.de görüldüğü gibi, başarı yüzdeleri açısından ilk sırayı % 38.1 ile daha önceki yıllarda kazananlar almakta; bu grubu % 37.1 ile daha önceki yıllarda sınava girip kazanamayanlar izlemekte; o yıl ki lise son sınıf öğrencileri ise % 20.2 ile son sırayı almaktadırlar. Gerek ilk basamak ve gerekse her iki basamak sonucunda yerleştirilme açısından ortaya çıkan bu sıralama, ortaöğretimle yükseköğretime giriş arasındaki kopukluğun açık bir göstergesidir. Bu kopukluğun nedeni, ülkemizde uygulanan üniversiteye girişteki sınav sistemiyle de açıklanabilir. Ortaöğretimden mezun kimselerin nitelikli bir iş bulmaları, üniversiteye devam etmeleri ile mümkün olmaktadır. Sayısal sorunlarda da belirtildiği gibi, ortaöğretimden mezun olanların sayısı, yükseköğretim programlarıyla ilgili kontenjanların üzerinde olduğu için her yıl yükseköğretim önünde yığılmalar görülmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu okulda başarılı olmaktan çok, üniversite giriş sınavında başarılı olmak için lise 2.sınıftan itibaren özel dershanelere devam etmekte ve dershanelerdeki eğitime okuldakinden daha fazla önem vermektedirler. Yıllardır

süren lise+dersane eğitiminin giderek ortaöğretimin işlev ve öğretim etkinliğinde olumsuzluklara yol açtığı söylenebilir. Bu durum, özellikle sınava girdikleri ilk yıl, lise son sınıf öğrencilerinin yükseköğretime girişteki başarı oranlarının düşmesine neden olmaktadır.

Ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisinin yükseköğretime giriş sorununu ilgilendiren ikinci boyutu, farklı program uygulayan ortaöğretim kurumlarının konumudur. Bilindiği gibi, ortaöğretim düzeyinde hizmet veren kurumlar "Lise" adıyla anılmakta, ancak uyguladıkları programlara göre değişik adlar almaktadırlar. Bu yönüyle, ortaöğretim düzeyindeki kurumlar "Genel liseler" ve "Mesleki-Teknik liseler" olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Genel liseler, öğrencilerini daha çok yükseköğretime hazırladıkları için bunlara Akademik liseler de denilmektedir. Bu liseler, temel bilim alanlarındaki derslerle öğrencileri yükseköğretime hazırlamaktadırlar. Mesleki-teknik liseler ise, ülkemizin ihtiyacı olan ara insan gücünü yetiştirmek amacıyla bir meslek kazandırıp, öğrencilerini iş hayatına hazırlayan kurumlardır. Buralardan mezun olanların yükseköğretime devam hakları olmakla birlikte, bu mezunların alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim kurumlarına gitmeleri beklenmektedir. Ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisinin yükseköğretime girişle ilgili sorunlara yönelik boyutu bu noktadadır. Zira, bir yandan mesleki-teknik ortaöğretim kavramı, Milli Eğitim politikası olarak devletçe desteklenip uygulanırken, hemen tüm ortaöğretim kurumlarına lise denkliği ve mezunlarına yükseköğretime giriş hakkı tanıyan kararlar, yükseköğretime başvuran öğrenci sayısında büyük artışlara neden olmuştur. Bu yüzden, eğitim sistemimizdeki sorun, tüm ortaöğretim kurumlarının yalnız lise dengi olması değil, liseleştirilmesidir. Böyle bir yapı, mesleki-teknik liseleri de yükseköğretime hazırlayan kurumlar haline getirmiştir. Özellikle, tüm ortaöğretim kurumlarına lise denkliği sağlanmadan, "lise" adı verildikçe, bütün mezunların yükseköğretime giriş sınavlarına katılmaları kaçınılmaz olup, sonuçta genel(akademik) lise kendi değerini ve denkliğini kaybetmektedir. Zira, ortaöğretim kurumlarının varlık nedeni, öğrencilerini sadece yükseköğretime hazırlamak şeklinde belirlenmişse yükseköğretime giriş sorunları artmakta; bazı ortaöğretim kurumlarında doğrudan hayata hazırlayan programlar

uygulanıyorsa, sorun azalmaktadır. Bu yüzden ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisi doğrultusunda, ortaöğretimin çok amaçlı programlara dönük olarak bütünleştirilmesi, yükseköğretime geçiş aşamasında yaşanan ve ortaöğretimden kaynaklanan sorunları gidermeye yardımcı olacaktır.

3. 1. 3. Öğrenci Yetenekleri ve Tercih Kademeleri

Yükseköğretime girişte karşılaşılan sorunlardan biri de öğrenci yetenekleri ve bu doğrultuda yapılıp yapılmadığı tartışılan tercihlerle ilgilidir.

Eğitim süreci ile ilgili olarak, bir eğitim sistemi içinde yer alan öğretim kademelerinin, buldukları düzeyde, gerekli bilgi ve becerileri kazandırmanın yanında öğrencilerde var olan ilgi, istidat ve yetenekleri son sınırına kadar geliştirme yönünde amaçları da vardır. Ancak bu öğretim kademelerinin, aralarındaki organik bağa ve bir hiyerarşiye göre faaliyette bulunmaları, söz konusu ilgi ve yeteneklerin belli bir düzen içinde geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. İlköğretim kademesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin hangi noktalarda olduğunu belirleyip kendi sınırları içinde geliştirmeye çalışırken, ortaöğretim kademesi ise, ilköğretimin bıraktığı yerden alarak daha üst noktalara taşımaya çalışır. Her ne kadar özellikle ülkemiz eğitim sisteminde böyle bir yapının olup olmadığı tartışılrsa da, burada önemli olan ilk ve ortaöğretim kurumlarımızın mevcut şartlar içerisinde çeşitli faaliyetler ve programları uygulamak yoluyla ilgi ve yetenekleri geliştirmek için çaba harcamalarıdır.

Öğrencilerin yetenekleri ortaöğretim sonunda belli bir düzeye gelmesine rağmen, bunların tam olarak işlenebilmesi ve verimli hale getirilmesi yükseköğretim ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin yeteneklerine uygun yükseköğretim programlarına gitmeleri, hem onlarda var olan yeteneklerin daha iyi işlenmesi ve hem de nitelikli bir eleman olmaları açısından son derece önemlidir.

Yükseköğretime giriş açısından ele alındığında, öğrencilerin yeteneklerine uygun tercihler yapıp yapmadıkları ile yerleştirildikleri programların bu yeteneklere uygun olup olmadığı önemli bir sorundur. Bununla

ilgili olarak Uysal (1970)'in yapmış olduğu araştırmada adayların % 72'sinin sosyal statü kazandıracak mesleklere dönük tercihler yaptıkları şeklindeki bulgu, sözü edilen sorunun tipik bir göstergesidir. Yükseköğretim programlarına giriş için yapılan sınavlarda seçme işlemini yerleştirme işlemleri izlemektedir. Yerleştirme, belli bir programda başarılı olma olasılığı öteki adaylara oranla yüksek olan adayları belirleme işlemidir. Yerleştirme işleminin sağlıklı olabilmesi için, adayların yeteneklerine ve ilgilerine uygun yükseköğretim programlarına yerleştirilmiş olmaları gereklidir. Ancak, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının, özellikle merkezi sistemle yapıldığı yıldan başlayarak, bu işlevini yerine getirmesinde belirsizlikler vardır. Önceki yıllarda da bir kısım yükseköğretim kurumları öğrenci seçmede ölçüt olarak öğrenci yeteneklerini değil, lise bitirme derecelerini kullanmışlardır. 1987'ye kadar seçme ve yerleştirme sınavının tek ya da iki basamaklı olarak yapıldığı dönemlerde öğrencilerin yaptıkları tercihlerde alan sınırlamasının olmaması, öğrencilerin yeteneklerine uygun alanlarda değil, "bir yükseköğretim programını kazanayım da neresi olursa olsun" düşüncesini doğurmuştur. Zira,yapılan bir araştırmada o dönemlerdeki yerleştirme sonuçlarına göre, liselerde fen kolundan mezun olan öğrencilerin sosyal bilim dallarıyla ilgili yükseköğretim programlarına girme oranları yaklaşık % 40'dır(Uçar,1985, s.28). 1987'den itibaren öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde değişiklik yapıp, iki basamaklı sınavın özellikle ikinci basamağında puan türleri çeşitlendirilmiş(TS, TM, MF gibi); adayları, tercih listesinde yer verdikleri programlara ait puan türleriyle ilgili soruları cevaplandırmaları ve aldıkları puana göre tercihleri arasından bir yükseköğretim programına yerleştirme yoluna gidilmiştir. Bu tür bir uygulamada da, adayların yeteneklerine uygun programlara yerleştirilip yerleştirilmedikleri uzun süre tartışılmıştır. Öte yandan, böyle bir uygulamada yeteneğin dikkate alındığı kabul edilse bile, bu yolla bir yükseköğretim programına yerleştirildikten sonra, diğer faktörlerin etkisi olmakla birlikte, ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun olmadığını düşünüp ayrılanların oranı da bir hayli yüksektir. ÜSYM(1979-b)'nin yapmış olduğu araştırma sonuçları da bu gerçeği desteklemektedir. İlgili araştırmanın

sonuçlarına göre, öğrencilerden ikinci defa sınava girenlerin % 44.5'inin daha çok istedikleri bir programa gitme amacını taşıdıkları ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir yükseköğretim kurumuna girmelerini kolaylaştırmak amacıyla 1982 yılından başlayarak Ortaöğretim başarı puanlarının belli bir katsayı ile çarpılması; meslek lisesi mezunlarının ise alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarını tercihleri halinde, 1984 yılından başlayarak ek bir katsayı ile çarpılması, öğrenci yeteneklerinin değerlendirilmesi yönünden önemli bir uygulamadır. Ancak, bu katsayıların 1999-ÖSS'ye kadar düşük olduğu, 1999'dan itibaren ise katsayıların yükseltildiği görülmektedir.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan boyutlar yönünden ele alındığında, öğrencilerin ilgi ve yetenekleri ile tercihleri arasında olması gereken bağlantının arzulanan düzeye getirilememesi, yükseköğretime giriş aşamasında önemli bir sorun olarak hâlâ güncelliğini korumaktadır.

3. 1. 4. Tekrarlanan Başvurular Sorunu

Yükseköğretime giriş ile ilgili yaşanan sorunlardan biri de tekrarlanan başvurulardır. Yükseköğretim kademesini yakından ilgilendiren bu sorunu gerçekte çok yönlü olarak ele almak gerekir.

Yükseköğretime giriş için tekrarlanan başvuruların sosyo-kültürel, ekonomik, ve bireylerin kendisinden kaynaklanan nedenleri vardır. Bu nedenlerin ortaya çıkardığı sonuç, öncelikle nicelik sorununu yaratmıştır. Yükseköğretime giriş amacıyla düzenlenen sınavların uygulanmaya başlandığı ilk yıllardan itibaren her yıl aday sayısının önemli oranda arttığı görülmektedir. Başlangıçta, ortaöğretimden mezun olanların sayısının yükseköğretimle ilgili kontenjanların altında ya da ona eşit yıllarda tekrarlanan başvuru sorunu pek fazla yaşanmamıştır. O günlerdeki uygulamaların yapısı da bir noktada bunu desteklemiştir. Zira, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının merkezi sisteme dönüştüğü 1975 yılından önce, adaylar sınavdan aldıkları puana göre birden fazla yükseköğretim programına ön kayıt yaptırmışlar ve daha sonra en çok

istedikleri programa kesin kayıt yaptırarak yükseköğrenimlerini sürdürmüşlerdir. Böylelikle başvuruların tekrarlanması sorunu, birkaç istisnai durum dışında hemen hiç yaşanmamıştır. 1975 yılından sonra, gerek lise mezunlarının sayısındaki artış ve gerekse merkezi sistemle yapılan yükseköğretime seçme ve yerleştirme işlemlerinin sonucu ve aynı zamanda lise mezunlarının sayıca artışının üniversite kontenjanlarının üzerinde olmasından dolayı, sınava giren adayların büyük bir oranı açıkta kalmıştır. Bunlardan yükseköğretim görme konusunda ısrarlı olanların izleyen yıllarda yine sınava girmeleri, başvuruların tekrarlanmasını gündeme getirmiştir. Tekrarlanan başvuruların nicelik boyutuyla ilgili olarak 1980-1999 yılları arasında öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına başvuranlar ile yerleştirilenlere ilişkin bilgiler Tablo 3.4.de verilmiştir.

TABLO 3.4.
1980-1999 YILLARI ARASINDA ÖSYS'YE BAŞVURAN VE
YERLEŞENLERİN SAYISI

Yıl	Başvuranlar	Yerleşenler *
1980	466963	41584
1985	480633	156065
1990	892975	196253
1995	1265103	383974
1997	1398367	445290
1998	1359579	394432
1999	1479562	414315

(ÖSYM, 1997-c, s.8; YÖK, 1998, s. 5; ÖSYM,1999-c, s.2'den derlenmiştir.)

* Yerleşen sayısına Açıköğretim programları dahildir.

Tablo 3.4.de görüldüğü gibi, yükseköğretim programlarına yerleşenlerin oranı başvuranlara göre 1980'de yaklaşık % 9; daha sonraki yıllarda ise-1990 yılı hariç- yaklaşık % 30 dolayındadır. Büyük bir kesimin yerleşememesi, izleyen yıllarda başvuruların tekrarlanmasına neden olmaktadır. Öte yandan, yerleşen sayısına açıköğretim programlarının da dahil ve örgün programlara

yerleştirilenlerin yarısından fazla-örneğin, 1997 sınav sonuçlarına göre örgün programlara 254025; açıköğretime ise 191295 öğrencinin yerleştirilmiş- olması, bu programlardan memnun olmayıp öğrencilerin tekrar sınava girmelerine neden olmaktadır.

Öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına giren adayların ait oldukları gruplar yönünden analiz edildiğinde, başvuruların tekrarlanmasının nedeni daha net bir biçimde görölmektedir. Yükseköğretime giriş için, lise son sınıf öğrencileri, daha önce girip de sınavı kazanamayanlar ile daha önce sınavı kazanıp bir yükseköğretim programına yerleştirildiği halde tekrar sınava girenler olmak üzere başlıca üç grup öğrenci ÖSYS'ye başvurumaktadırlar. Bunlardan son sınıf öğrencilerinin oranı % 35-40 arasında değişmekte; ikinci gruptakilerin büyük bir kısmı sınava ilk kez deneme niteliğinde girmekte; daha önce sınavı kazanmış öğrencilerin beşte biri ise girdikleri programlardan çeşitli nedenlerle memnun kalmayarak tekrar sınava girmektedirler(YÖK, 1998, s.2)

Tekrarlanan başvurular sorununun, nicelik boyutu yanında başka nedenleri de vardır. Ancak bu nedenlerin doğurduğu sonuçlar, aslında sorunu yine nicelik boyutuna indirgemektedir. Böyle olmakla birlikte, yükseköğretime girişte ortaya çıkan başvuruların tekrarlanması sorununu çok yönlü görebilmek için bu nedenleri de ele almak gereklidir.

Daha önce de belirtildiği gibi, tekrarlanan başvurular sorununun nedenleri arasında sosyo-kültürel, ekonomik ile bireyin kendisinden kaynaklanan faktörler de vardır. Sosyo-kültürel faktörler yönünden ele alındığında, insan sosyal bir varlık olduğu için toplum içerisinde bir yer edinmek amacını taşır. Bu yerin temel belirleyicilerinden biri ve en önemlisi yükseköğretim görmedir. Öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı ise bu yolda aşılması gereken ilk engeldir. Bu engeli aşıp bir yükseköğretim programına girme ve burada alacağı eğitimle sosyal statüsünü kazanma amacında olan birey, bazı nedenlerle giriş sınavında başarılı olamadığı takdirde, bu amacına ulaşmak için tekrar sınavlara girmektedir. Öte yandan bir yükseköğretim programına yerleştirilenler açısından ele alındığında, bu program yoluyla nitelikli bir sosyal statüye ulaşamayacaklarını düşünenlerin, bu programı yarıda bırakıp, sosyal statü kazanmada daha etkili olabilecek bir

programa geçmek amacıyla tekrar sınava girdikleri görülmektedir. Yerleştirildikleri bir yükseköğretim programını bitirenler için de durum pek farklı değildir. Bitirdikleri yükseköğretim programıyla kazanmış oldukları bir sosyal statüyü daha üst düzeylere taşımak için, ikinci bir yükseköğretim programına girmek amacıyla tekrar sınavlara girmektedirler. Ekonomik faktörler kesin çizgilerle sosyo-kültürel faktörlerden ayrılmamakla birlikte, yükseköğretime girişte başvuruların tekrarlanmasına neden olmaktadır. İnsan sosyal bir varlık olduğu kadar, hayatını devam ettirecek bir gelir düzeyine de sahip olmayı isteyen bir varlıktır. Yükseköğretimle elde edeceği mesleği seçme aşamasında, bu meslekten beklentileri arasında gelir durumunu da göz önüne almaktadır. Yükseköğretime girmek amacıyla ilk başvurusunda bu amacına ulaşamayanlar sınava tekrar girme yoluna gitmektedirler. Bir yükseköğretim programına yerleşenler, buradan elde edecekleri meslek ile iyi bir gelir düzeyine sahip olamayacaklarını düşünüp başka programlara yönelme amacıyla tekrar sınava girmektedirler. Bir yükseköğretim programını bitirenler ise, elde ettikleri mesleğe ek olarak ikinci bir mesleğin sahibi olup ekonomik durumlarını daha da iyiye götürmek amacıyla tekrar sınava girmektedirler.

Tekrarlanan başvurular sorununun, bireyden kaynaklanan nedenleri, yukarıda yükseköğretime girişte öğrenci yetenekleri ve tercih kademelerinde belirtilen noktalarla bağlantılı olarak açıklanabilir. Bu noktada başvuruların tekrarlanması, öğrencilerin sınava ilk girdikleri yıl yeterli bir hazırlık yapmamaları; bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilenlerin ise bu programda başarılı olamamaları sonucunda görülmektedir.

Yukarıda sıralanan faktörlere bağlı olarak adaylardan büyük bir kısmının tekrar sınavlara girmeleri yükseköğretime giriş aşamasında oldukça önemli bir sorundur. 1998 yılından başlayarak önceki yıllarda üç defa ÖSS'de başarısız olanların bir daha sınava giremeyecekleri yönündeki uygulama, bu sorunun giderilmesinde yetersiz kalabilir. Burada esas olan tekrar tekrar girip de başarılı olanlara bir sınırlama getirilmesidir. Ancak bu sınırlamada, fırsat eşitliği ilkesini zedelememek üzere yapılacak düzenlemelerin önemli bir payı vardır.

3. 2. Diğer Sorunlar

Yükseköğretime girişle ilgili yukarıdaki ana noktalarda belirlenen sorunların dışında olan sorunlar da vardır. Bunlardan sıkça gündeme gelenleri, yükseköğretime geçişte fırsat eşitsizliği, sınavların yapılma tarihinin ortaöğretim açısından isabetli olmadığı şeklindedir.

Yükseköğretime geçişte fırsat eşitsizliği, ülkemiz açısından ele alındığında, bununla ilgili araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere sınava giren adayların eşit şartlarda yarışmadıkları yönünde yoğunlaşmaktadır. Daha önceki öğretim kademelerinde yapılan uygulamaların tüm bölgelerimiz itibariyle asgari bir standarda kavuşturulamaması, hemen her konuda olduğu gibi yükseköğretime geçişte de fırsat eşitsizliğini yaratmaktadır. Bölgeler arası eşitsizlikler kadar, bir bölgede yer alan iller arasında bile eşitsizlikler vardır. 1999 Öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonucunda yerleştirmeye esas olacak ağırlıklı ortaöğretim başarı puanının hesaplanması için kullanılan, okulların ÖSS puan ortalamalarının dağılımı bunun tipik bir göstergesidir. Buna bir örnek vermek gerekirse, Bingöl'de yer alan ortaöğretim kurumlarının ÖSS-SÖZ puan ortalaması yaklaşık 103 iken, Ordu'da 106, Mardin'de 97, Hakkari'de 91 olarak hesaplanmıştır. Yükseköğretime geçiş sürecinde ülkemiz açısından önemli olan bu sorunun kapsamı, ana sorunların önüne geçecek kadar geniştir. Bu yüzden sorunun çözümünü ana kaynağında aramak gerekirken, eleştirilerin büyük bir kısmının ÖSYS üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Yükseköğretime girişte diğer bir sorun, öğrenci seçme ve yerleştirme sınav tarihinin ortaöğretim kurumları yönünden isabetli olmadığıdır. Öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının iki basamaklı olduğu yıllarda birinci basamak sınavı Nisan ayında, ikinci basamak sınavı ise Haziran ayında yapılmıştır. Uzun yıllar özellikle birinci basamak sınavının Nisan ayında yapılmasının, öğretim yılının tam ortasına rastladığı için lise son sınıf öğrencileri üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı ileri sürülmüştür. 1999 yılında yeniden tek basamaklı hale getirilmesiyle sınavın yapılacağı tarih 2 Mayıs 1999 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin yükseköğretime giriş sınavında gösterecekleri performansı direkt

etkilemesi muhtemel olan sınav tarihinin 2000 yılından itibaren Haziran ayının sonlarına alınmasının, henüz uygulaması yapılmadığı için, yükseköğretime girişte yaşanan bu soruna çözüm olup olmayacağı konusu belirsizliğini korumaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde ülkemize özgü olarak ele alınıp açıklanmaya çalışılan sorunların ortak noktası, yükseköğretim önünde büyük yığılmalar meydana getirmesidir. Bu nedenle, sözü edilen sorunların birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılamayacağı düşünülürse, – örneğin tekrarlanan başvurular ile sayısal sorunlar ve planlama eksikliğinin birbirine bağlı olması gibi- yükseköğretime girişte yaşanan sorunların karmaşık bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan bu sorunlardan her birinin, tek başına ele alınsa dahi, yükseköğretime geçişi olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bu sorunları ortadan kaldırmak ya da etkilerini en aza indirmek için, yükseköğretime girişte alternatif modeller üzerinde durulması gerekmekte ve ülkemizin şartları gözönüne alınarak bu modellerin yapılandırılıp uygulamaya geçirilmesi beklenmektedir. Bu amaçla, izleyen bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda sözkonusu alternatif modeller üzerinde durulmaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde gerek ülkemizde yükseköğretime giriş sürecinin ayrıntılı analizinden ve günümüze kadar yapılan araştırma ve uygulamalardan; gerekse diğer ülkelerin yükseköğretime öğrenci seçimi ile ilgili uygulamalarından elde edilen bilgilere dayalı olarak, yükseköğretime geçiş sürecini ilgilendiren sorunları gidermeye dönük alternatif modellere yer verilmiştir.

4. 1. Yükseköğretime Giriş Sorunlarına Çözüm Olabilecek Alternatif Modeller

Araştırmanın önceki bölümlerinde kapsamlı olarak yer verilen ülkemizle ilgili yükseköğretime giriş sorunları oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu sorunların en aza indirgenmesi ya da ortadan kaldırılabilmesi için pek çok model öne sürülebilir. Ancak, burada ülkemiz eğitim sisteminin içinde bulunduğu durumu göz önüne alarak, yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme işlemlerinde küçük çaplı değişikliklerle uygulama zemini bulabilecek ya da yükseköğretime geçiş sürecine daha etkili bir katkıda bulunabilmek için ortaöğretimde yapılacak bir düzenlemenin sonucunda uygulanabilecek alternatif modeller belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla dört ana noktada belirlenen modellerin öncelikle ne olduğu açıklanmış; daha sonra ise hangi aşamalardan geçirilerek uygulamaya aktarılacağına dönük planlamalara yer verilmiştir.

4. 1. 1. Yükseköğretim Kurumlarının Fiziki ve Beşeri Kapasitelerini Rasyonel Kullanma Amacıyla Uygulanabilecek Model

Bu modelin temel dayanağı, yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim faaliyetlerini yerine getirirken sahip oldukları bina, tesis, öğretim elemanı sayısı

gibi fiziki ve beşeri kapasitelerinin durumudur. Hemen her sektörde olduğu gibi, yükseköğretimde de öğrencilere gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması için binalar, derslikler, laboratuvarlar, değişik amaçlı kullanımlara uygun salonlar ile öğretim elemanlarının sayısından kurulu bir fiziki ve beşeri kapasite vardır. Bu kapasitenin rasyonel kullanılması, bir yandan yükseköğretime girişte kontenjanları daha da genişletip ülkemizin öncelikle ihtiyaç duyduğu alanlardaki insan gücü açığını kapatmaya; diğer yandan da fiziki mekanların atıl kalmaması ile öğretim elemanı sayısını değerlendirme açısından önemlidir.

Fiziki kapasitenin rasyonel kullanılmasına dönük bir model oluşturmanın diğer gerekçesi, çeşitli nedenlerden kaynaklanan yükseköğretim önündeki yığılmaya rağmen yükseköğretim kurumlarımızın mevcut imkanlarını verimli kullanmak, gece öğretimi yapmak, yaz sömestrelere açmak gibi zorlayıcı önlemlerin de alınmamış olmasıdır.

Yukarıda temel dayanağı ile hangi özelliklere bağlı olarak yapılandırılması gerektiği belirtilen yükseköğretim kurumlarının fiziki ve beşeri kapasitesini rasyonel kullanma ile ilgili modelin uygulama esasları şöyledir:

Model, başlıca **iki boyuttan** oluşmaktadır. **İlk boyut**, yükseköğretim kurumlarımızın fiziki kapasiteleri ile öğretim elemanı sayılarının artırılmasıdır. Bu amaçla yapılması gerekenler şöyle sıralanabilir:

- Mevcut fiziki kapasiteye ek olarak yaratılacak kapasiteden yararlanacak öğrenci sayısı belirlenir. Bunu yaparken, mevcut kapasiteden yararlanan öğrenci sayısı göz önünde bulundurulabilir.
- Belirlenen öğrenci sayısına göre ilgili yükseköğretim programı için gerekli olan derslik, laboratuvar vb. tesislerin, bir planlama dahilinde, sayısı belirlenir. Bunu yaparken, yine mevcut kapasite göz önünde bulundurulup kaç öğrenciye bir derslik ya da laboratuvar düştüğüne bakılabilir. Burada, nitelikli bir eğitim-öğretim için gerekli olan öğrenci sayısına göre bir belirleme yapılmasıdır.
- Öğretim elemanı sayısının artırılması için öğrenci sayısı ve fiziki tesislerin durumuna göre bir ihtiyaç belirlenebilir .

Ülkemizdeki yükseköğretim kurumlarının yapısı açısından böyle bir model rahatlıkla uygulanabilir. Uygulandığı durumda , öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı sonuçlarına göre örgün eğitim programlarına her yıl ortalama 250.000 adayın yerleştirilebildiği ülkemizde, bu sayı yaratılacak kapasite ile birlikte daha da artacaktır.

İleri sürülen modelin uygulanabilirliği ile ilgili bir başka gerekçe, ülkemizdeki mevcut üniversite sayısıdır. 1999 yılı itibariyle bu sayı 53'ü resmi 19'u özel olmak üzere toplam 72'dir. Bunlara bağlı fakülte, yüksekokullar da göz önüne alındığında yükseköğretim kurumlarımızın sayısı yetersiz değildir. Öte yandan, 72 üniversitemizin pek çoğu kampüs sistemine göre işlemekte ve yaratılan imkanlarla yine bunlardan çoğu geniş bir mekanda hizmet vermektedirler. Bu mekanlarda bina, tesis vb. fiziki kapasitenin genişletilmesi oldukça kolaydır. Fiziksel açıdan ek kapasite yaratmak yükseköğretim kurumlarına maddi bir yük getirebilir. Ancak, bu yük daha fazla sayıda bireye yükseköğretim yaptırma gibi bir hedef karşısında fazla önemsenmemelidir.

Yükseköğretim kurumlarının fiziki ve beşeri kapasitesini rasyonel kullanma amacıyla getirilen modelin **ikinci boyutu**, üniversitelerimizin akademik takvimi ile ilgilidir. Bilindiği üzere, ülkemizde her tür öğretim kademesinde olduğu gibi yükseköğretimde de bir öğretim yılında iki yarıyıl eğitim-öğretim yapılmaktadır. Her yarıyılın ortalama 14 hafta olarak belirlendiği düşünülürse, eğitim-öğretime yılda 28 hafta ayrıldığı görülmektedir. Bir yıl 52 haftadan oluştuğuna göre, yükseköğretim kurumlarımız yılın 24 haftasını eğitim-öğretime ayıramamaktadırlar. Daha fazla sayıda öğrenciye eğitim-öğretim vermek amacıyla getirilen modelin temel dayanak noktası buradadır.

Bu amaçla uygulanabilecek model, ÖSYM tarafından yükseköğretim kurumlarımıza yılda iki kez yerleştirme yapılmasıdır. Yükseköğretim kurumlarında kullanılan öğretim yılını üç yarıyla bölmek suretiyle üç kez yerleştirme yapmak da söz konusu olmakla birlikte, eğitim-öğretimin niteliğinden taviz vermemek için iki kez yerleştirme yapılması uygun görülmektedir. Bu modelin uygulamaya geçirilmesi şu basamaklardan oluşmaktadır:

- Yükseköğretim kurumlarının akademik takvimlerinde, yaz smestreleri de olacak Şekilde, düzenlemeler yapılabilir.
- SYM tarafından yılda bir kez ğrenci seąme sınavı yapılır.
- Yerleştirme, bu sınavdan alınacak puanlar ve yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarına göre yine SYM tarafından yapılır.
- İąinde buldukları koŐullara göre yaz sömestrelere devam etmeleri gereken öğrenciler de düŐünülerek, yükseköğretim programlarına iki kez yerleŐtirme yapılabilir.
- İki kez yerleŐtirme esasına dayalı olan bu uygulamada iki tür ğrenci olur. Birinci türü oluŐturanlar, girdiği yükseköğretim programını normal sresinde; ikinci türü oluŐturan yaz smestresi öğrencileri ise normal srenin birbuąuk ya da iki katı sürede bitirebilirler.

Modelin bu ikinci boyutunun rasyonel anlamda uygulanabilmesi, birinci boyutta verilen özelliklerin gerąekleŐtirilmiŐ olmasına bağlıdır. Bu yönüyle, modelin birinci boyutunda söz konusu olan fiziki kapasitenin artırılması yanında ğretim elemanlarının sayıca yeterli olması gerekmektedir.

Bu ikinci boyut da yükseköğretim sistemimizde rahatlıkla uygulanabilir. Zira, yükseköğretimden geąme isteğini mevcut akademik takvim ve iąinde buldukları koŐulların engellediği kimselere yaz smestresiyle bu fırsat verilmiŐ olacaktır. Öte yandan, ğretim elemanlarına yoğun bir yük getireceği düŐünülse de, ğretim elemanı sayısının yeterli hale getirilmesiyle, bu yük önemli oranda azalacaktır.

Yakın yıllarda baŐlatılan bir uygulama ile bir kısım niversiteler ikinci ğretim adı altında ğrenci sayılarını arttırmıŐlardır. Ancak, böyle bir uygulama isteğe bağlı olduğu ve alt yapısı uygun olduğu halde pek ąok yükseköğretim kurumu tarafından benimsenmediği iąin yükseköğretim önündeki yığılmaya ązm olamamıŐtır. Getirilen model, tüm yükseköğretim kurumlarınca uygulanacağı iąin bu yığılmayı önemli oranda azaltacaktır. Ancak, fiziki kapasitenin ve ğretim elemanı sayısının kısa sürede arttırılamayacağı düŐünülürse, bu modelin, mevcut yapısı yönünden fiziki kapasiteleri elveriŐli ve

öğretim elemanı sayısı fazla olan yükseköğretim kurumlarında uygulanmaya başlaması düşünülebilir.

İki boyutuyla getirilen bu model, bir yandan daha fazla sayıda öğrenciye yükseköğretim görme fırsatı vermesi diğer yandan da yükseköğretime giriş sorunlarından, sayısal sorunlar ve planlama eksikliği ile tekrarlanan başvurular sorununun çözümüne yardımcı olması yönünden oldukça önemlidir.

4. 1. 2. Merkezi Bir Sınavla Öğrencilerin Gidebilecekleri Yükseköğretim Programları Belirlendikten Sonra, Aynı Adı Taşıyan Kurumlarca Yapılacak Esas Giriş Sınavlarına Dayalı Model

Yükseköğretime girişte yaşanan sorunlardan biri ve belki de en önemlisi, adayların yükseköğretim programlarıyla ilgili tercihlerini yaparken, yükseköğretim programlarının gerektirdiği özelliklerin kendilerine uygun olup olmadığını düşünmeden çevresel değerler ve ekonomik faktörlerin etkisiyle hareket etmeleridir. Bir yükseköğretim programından geçmekle kazanılacak mesleğin gereklerini yerine getirme konusunda bu durum, adaylar açısından hem yükseköğrenimleri sırasında ve hem de yükseköğretim sonrası için önemli bir sorundur. Öte yandan, yükseköğretime giriş amacıyla uygulanan mevcut öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı, bu sınava katılan adaylara yöneltilen ve çoğunlukla ortaöğretime dayalı olgusal bilgileri ölçen sorulardan oluştuğu için bu sorulardan belli bir miktarını doğru cevaplandırılan adaylar, aldıkları puanlar yeterli ise tercihleri arasından bir yükseköğretim programına yerleştirilmektedirler. Ancak, yerleştirildikleri yükseköğretim programlarının sahip oldukları niteliklere uygun olup olmadığı konusunda belirsizlikler vardır.

Ülkemiz eğitim sistemi içinde yer alan öğretim kademeleri, daha önce de belirtildiği şekliyle, hiyerarşik bir yapıda ve aralarında organik bağlar oluşturarak sıralandıkları halde, organik bağı yalnızca belli bilgi bütünlerinin kazandırılması yönünde kurmaktadırlar. Varlıklarının asıl nedeni, eğitim-öğretim yanında ilgi, istidat ve yetenekleri ile bireylerin kendilerini daha iyi tanımalarına da yardımcı

olmaya dayalı bu öğretim kademelerinden ilk ve ortaöğretimin bu yöndeki eksiklikleri, yükseköğretime geçiş aşamasında adayların kendi özellikleriyle bağdaşmayan programları tercih etmelerine neden olmaktadır. Tercihleri arasından yerleştirildiği bir yükseköğretim programını sahip olduğu özelliklerine uymaması nedeniyle bırakıp başka yükseköğretim programına girmek amacıyla öğrenci seçme sınavlarına tekrar katılanlar vardır.

Yukarıda sıralanan sorunlardan dolayı, yükseköğretime geçiş sürecini hem yükseköğretim programları ve hem de öğrenciler açısından daha etkili ve verimli kılmak amacıyla, yükseköğretim programlarına öğrenci seçiminde yalnızca merkezi sınav sisteminin sonuçlarını kullanmanın yeterli olup olmadığı eğitim çevrelerinde sıkça tartışılmaktadır. Bu nedenle, yükseköğretim adaylarının sahip oldukları özellikleri yönünden ilgili programlara uygun olup olmadığını tayin etmek üzere kullanılacak bir model geliştirme ihtiyacı hissedilmiştir. Modelin temel özelliği, merkezi bir sınavla öğrencilerin hangi yükseköğretim programlarına gidebilecekleri belirlendikten sonra, aynı adı taşıyan kurumlarca yapılacak esas giriş sınavlarına dayalı olmasıdır.

Modelin uygulama esasları şöyledir:

- Adaylar, ÖSYM tarafından merkezi sistemle yapılacak seçme sınavına girerler.
- Bu sınav sonucunda en fazla başarı sağladıkları sorulara göre hangi yükseköğretim programlarına gidebilecekleri belirlenebilir.
- Adaylardan, merkezi sınav sonucunda belirlenen, gidebilecekleri yükseköğretim kurumlarıyla ilgili tercihler yapmaları istenebilir.
- Belirlenen alanlarda aynı adı taşıyan yükseköğretim kurumları tarafından oluşturulan komisyon, standardı sağlamak için ÖSYM ile işbirliğine gidip ilgili alanın temellerine dayalı testler oluşturabilir.
- Esas giriş sınavları için kullanılması düşünülen ve alana göre komisyon+ÖSYM işbirliği sonucu hazırlanan testler, aynı adı taşıyan yükseköğretim kurumlarınca uygulanabileceği gibi, yerleşim yerlerinin durumuna göre bunlardan birkaçında toplu olarak da uygulanabilir.

- Alana ilişkin testler, ilgili yükseköğretim kurumlarının anlaşması ve ÖSYM'nin kabul etmesi halinde ÖSYM tarafından merkezi olarak da uygulanabilir.
- Merkezi sınav sonucunda belirlenen öğrencilerin gidebilecekleri programlar benzer nitelikleri gerektiren fakat farklı adlar taşıdığı için, esas giriş sınavları farklı tarihlerde yapılabilir. Örneğin Hukuk ve felsefe, farklı iki alan olmakla birlikte benzer nitelikleri gerektirmektedirler.
- Aynı adı taşıyan yükseköğretim kurumlarının yerleştirilme puanları birbirlerinden farklı olduğuna göre, adayların esas giriş sınavlarından aldıkları puan ve tercihleri gözönüne alınarak yerleştirme yapılabilir.
- Bir kısım yükseköğretim programlarının(öğretmenlik, psikoloji vb) genel nitelikler yanında belirli kişilik özelliklerini de gerektirdiği düşünülürse, bu programların yer aldığı kurumlarca görüşme yönteminin kullanılabilceği bir sınav da yapılabilir.

Bu modelin ülkemiz eğitim sistemi içinde uygulanabilir olması, başta ÖSYM olmak üzere ilgili yükseköğretim kurumlarına fazladan bir yük getirebilir. Ancak, yükseköğretime girişte karşılaşılan sorunlardan biri ve en önemlisinin sahip olunan niteliklere uygun tercihler yapılıp yapılmadığı olduğuna göre, üzerinde durulması gereken bir modeldir.

Öte yandan başta öğretmenlik olmak üzere, psikolojik danışma ve rehberlik, psikoloji, halkla ilişkiler gibi sosyal bilimlerin uygulamalı dallarında insanların başarılı olmaları, bunların gereklerini yerine getirebilecek kişilik özelliklerine sahip olup olmadıklarıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle ülkemizde uygulanan öğrenci seçme ve yerleştirme sınav sisteminin, yukarıdaki alanlara uygun adayları seçme konusunda fazla etkili olmadığını; merkezi sınavda genel olarak olgusal bilgilere dayalı olan sorulardan belli bir kısmını doğru cevaplayan adayların, eğer tercih listesinde göstermişlerse ilgili yükseköğretim programlarına doğrudan yerleştirilmesi yoluna gidilmektedir. Öte yandan ÖSYM'nin kuruluş amacı ve yaptıkları faaliyetler açısından ele alındığında,

belirli yükseköğretim programlarına yerleşmeyi gerektiren kişilik özelliklerini tayin etmek üzere bir yapılanma içerisine girmesi söz konusu değildir. Söz konusu olsaydı, farklı kişilik özelliklerini içeren her bir yükseköğretim programı için ayrı ayrı merkezi bir sınav düzenlemek zorunda kalırdı. Bu yüzden önerilen modelin ülkemiz şartları içerisinde uygulanabileceğinin temel göstergelerinden biri de bu noktada yoğunlaşmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, merkezi bir sınav sonucunda, yalnızca olgusal bilgileri cevaplamada gösterdiği performansa bakılarak adayları yükseköğretim programlarına yerleştirme, gerçekte hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir yükseköğretimden geçmeyi, hem de bu özellikleri yanında kişilik özelliklerine de ters düşen bir programa geldiği için kazandırılacak bilgilerden üst düzeyde verim almayı önemli oranda etkiler. Merkezi sınav sonucunda yaptığı tercihler arasında sosyal bilimlerin uygulamalı dallarını konu alan programlara yer veren bir adayın kendi kişisel özelliklerinin o programlara uygun olduğunu düşünerek böyle bir seçim yaptığı kabul edilse bile, uygulamadaki görüntü bu fikri desteklememektedir. Somut bir örnek vermek gerekirse, öğretmenlik mesleğinin kazandırılması amacıyla kurulmuş olan Eğitim Fakültelerindeki pek çok öğrenci kişilik özellikleriyle bağdaşmadığını düşünerek öğretmenlik mesleğini sevmediklerini ifade etmektedirler. Gürbüzürk ve Genç (1997) tarafından yapılan bir araştırmanın bulguları da bunu desteklemektedir.

Sonuç olarak, önerilen model bir yandan merkezi sınava ek olarak tercih edilen alanlardaki temel niteliklere sahip olunup olunmadığını belirleyecek; diğer yandan da, başta bütün alanlar olmak üzere, özellikle sosyal bilimlerin uygulamalı dallarıyla ilgili alanlara, gerekli niteliklere sahip adayların yerleştirilmesini sağlayacaktır. Böylelikle hem yanlış alan seçmekle yükseköğretim kurumlarından ayrılmalar önlenip tekrarlanan başvurular sorununun çözümüne yardımcı olunacak ve hem de öğrenci nitelikleri ile tercihleri arasındaki çelişki ortadan kaldırılacaktır.

4. 1. 3. İlköğretimle Başlayan Rehberlik ile Öğrencilerin Gidebilecekleri Yükseköğretim Programlarının Belirlenmesine Dayalı Model

Ülkemizde yükseköğretime giriş sorunlarının odaklandığı noktalardan birisi de yükseköğretim öncesinde yer alan kademelerin öğrencileri yönlendirememesi ve sonuçta yükseköğretim önünde yoğun bir öğrenci sayısının oluşmasıdır.

Eğitim sistemimizde özellikle örgün eğitim kademelerinden ilk ve ortaöğretimin yönlendirme konusundaki eksiklikleri, yükseköğretime girişte yaşanan sorunlardan hemen hepsinin gerekçesi olarak kabul edilebilir. Zira, bu yönlendirmenin yapılamaması, normalde yükseköğretime geçmeyip ara kademe insan gücünü oluşturacak kesimin de yükseköğretimi hedeflemesiyle aday sayısında büyük bir artışı doğurmuş; aynı zamanda ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisini olması gerekenin tersine çevirmiştir. Yine, yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına katılan adayların bilinçsizce tercih yapmasını ve böylelikle yetenek-tercih çelişkisini ortaya çıkarmış ve bunun sonucu olarak başta tercih hatası olmak üzere diğer faktörlerin de etkisiyle başvuruların tekrarlanması sorununa yol açmıştır.

Tüm bu gelişmeler ve sorunlar, ilköğretimden başlayan bir rehberlik ile yükseköğretime geçişin daha sağlam temellere oturtulabilmesi için yeni arayışlar ile modelleri gündeme getirmiştir. Bu amaçla, araştırmada yükseköğretime giriş sorunlarına çözüm getirebileceği düşünülen bir model önerme ihtiyacı doğmuştur. Önerilen model, ilköğretimden başlayan rehberlik ile öğrencilerin gidebilecekleri yükseköğretim programlarının belirlenmesine dayalıdır.

Modelin uygulama esasları şöyledir:

- İlköğretim kademesinde yer alan kurumlar, rehberliği yapabilmek için öğrencilere yönelik çok yönlü etkinlikleri planlayıp gerçekleştirme yoluna gidebilir.

- İlköğretimde yapılacak çalışmalarda bireylerin ilgi ve yeteneklerinin farkına varmasını ve bu yolla okuldaki başarısının gelecekte seçeceği meslekle ilişkisini görmeyi sağlayacak etkinliklere yer verilebilir.
- İlköğretimin özellikle 6,7 ve 8. sınıfı ilgi, yetenek ve meslek değerlerinin daha çok farkına varıldığı sınıf olduğu için, rehberlik gözlem ve izlemeye dayalı olarak daha çok bu sınıflarda başlatılır ve okullar öğrencilerin özelliklerini işlemeye başlayabilir.
- İlköğretim okulları, yürüteceği faaliyetlerde öğrencilerin doğru tercihler yapabilmesi için karar verme yöntemleri hakkında onları bilinçlendirme çalışmalarına yönelebilir.
- Seçimlik derslere yer verilerek, öğrencilerin özel yeteneklerini keşfetme ve geliştirmeye çalışılabilir.
- İlköğretim okulları yapacağı etkinliklerle, ortaöğretime gideceklerin alan seçimine de yardımcı olabilir.
- Ortaöğretim kademesinde, bireylerin öğrenim görecekları okul türünün programları içinde yöneldikleri alanda zorunlu temel derslerin yanında seçimlik derslere de yer verilmek suretiyle ilgi ve yeteneklerinin daha fazla yoğunlaştığı alt alanlar belirlenebilir.
- Bu alanlara göre ortaöğretim kurumları tarafından yapılacak rehberlikle yükseköğretime devam edecek olanlara , yükseköğretimde seçmeleri gereken alanların neler olabileceği önerilebilir.
- Yükseköğretime geçiş aşamasında ise, tercihlerin ortaöğretimde şekillenen alanlardan olması yönünde düzenlemeler yapıp, bu alanlara uygun bir yükseköğretim programına girme fırsatı verilmiş olur.

Önerilen bu modelin eğitim sistemimizde uygulanabilirliği belli noktalarda tartışmaya açıktır. Ancak, günümüzde ilk ve ortaöğretim kurumlarımızın yapısı böyle bir modeli uygulamaya aktarma konusunda sanıldığı kadar yetersiz değildir. Çünkü, eğitimin alt yapısını oluşturan öğelerin doğru yer ve zamanlarda

işe koşulması, böyle bir modelin uygulanmasını oldukça kolaylaştıracaktır. Bu yolla, yükseköğretime girişte karşılaşılan öğrenci yetenekleri ve tercihleri arasındaki çelişki ve tekrarlanan başvurular gibi sorunlar çözümlenebileceği gibi, öğretim kademeleri arasında oluşturulacak koordinasyonla etkili bir rehberlik yapılarak, daha da önemlisi, ortaöğretimde köklü değişiklikler yapılarak öğrencinin belli alanlara hazırlanmasıyla nitelikli bireylerin yetiştirilmesi mümkün olacaktır.

4. 1. 4. Ortaöğretimde Çok Amaçlı Programları İçeren Köklü Değişikliklerle, Öğrencilerin Gidebilecekleri Yükseköğretim Programlarının Belirlenmesine Dayalı Model

Yükseköğretime giriş sorunlarından biri olarak ele alınan ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisinde belirlendiği gibi, eğitim sistemi içinde yer alan ortaöğretim kademesinin uyguladığı programlar açısından yükseköğretime geçişte önemli bir yeri vardır. Ancak, tarihsel süreç içinde ortaöğretimin yapılandırılmasına dönük çalışmalar yapılmasına rağmen, programlar yolu ile sistem bütünlüğü sağlanamamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu görevlisi yetiştirmek, genel kültür vermek üzere açılan liseler, ikinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan nüfus artışı, sanayileşme, meslek çeşitlerinin artması, toplumda dilek düzeylerinin yükselmesi gibi faktörlere uyum sağlayamamış; lise dengi olması gereken diğer kurumlara "lise" adının verilmesiyle bunların lise programlarına benzeme yönündeki uygulamaları, bu uyumu engellemiştir. Sonuçta, Lise, Anadolu lisesi, Teknik lise, Endüstri Meslek lisesi, İmam-hatip lisesi vb. adlarla anılan çok sayıda lise ortaya çıkmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile yapılan düzenlemelerde de sistemin bütünleşmesine dönük maddeler yer almasına rağmen, programların paralelliği korunmuştur. Ayrıca, Dokuzuncu Milli Eğitim Şurasında alınan kararlarla her kurum için ayrı ayrı ders dağıtım çizelgeleri ve bu çizelgelerde ayrı oranlarda mesleki, genel ve seçmeli dersler belirlenmiştir. Ortaöğretim düzeyinde farklı amaçları gerçekleştirmek üzere ortaya çıkan kurumlardan mesleki-teknik alanı temsil edenlerin

uyguladıkları programlarla ara kademe insan gücünü yetiştirmeleri; mezunlarından yükseköğretimi hedefleyenlerin ise, alanlarının devamı niteliğindeki programlara gitmeleri gerekmektedir. Ancak, bu kurumların liseleştirilmesi bir yandan lisenin değerini olumsuz yönde etkilemiş, diğer yandan da farklı programların farklı çatılar altında uygulandığı lise enflasyonunu ortaya çıkarmıştır. Yükseköğretime geçişle ilgili olarak yapılması gereken, bu programların tek bir çatı altında birleştirilmesi fakat farklı programları içeren lise türünün oluşturulması yönünde ortaöğretimde köklü değişikliklere gidilmesidir. Bu amaçla getirilen model, ortaöğretimde çok amaçlı programları içeren köklü değişikliklerle öğrencilerin gidebilecekleri yükseköğretim programlarının belirlenmesidir.

Ortaöğretimde yapılması gereken köklü değişiklik, mevcut durumu itibariyle Türk Milli eğitim sisteminde mesleki-teknik eğitim programlarının lise yönüne çekildiği, fakat okullaşma oranları arttıkça ve mesleklere bağlanan değerlerde değişme oldukça, işlev ve öğretim etkinliği açılarından gittikçe düzey kaybeden lise programlarının mesleki ve teknik bir boyut kazanmaları gereğine dayanmaktadır. Bu yüzden, yükseköğretime geçişte de önemli oranda kolaylık sağlayacak ortaöğretimdeki köklü değişikliğin aşağıdaki esaslara göre yapılması gerekmektedir:

- Tek tip lise programına geçilerek, kendi içinde Genel Kültür başta olmak üzere, Ekonomi-Ticaret, Teknik, Tarım ve Hayvancılık, şeklinde alt bölümler oluşturulacak; bu bölümler de kendi içinde dallara ayrılacaktır. Ancak yerel koşullara göre bu bölümler ile alt dallarda farklılıklar olabileceğini de düşünmek gerekir. Böyle bir düzenlemenin görünümü şekil 1 'de verilmiştir.
- Dönem ve kredi sisteminin uygulanması öngörülen bu yapılanmada öğrencinin bir bölüm ve alt dal seçmesi esas olacak, fakat aynı bölüm içerisinde dal değiştirebilmesine (tekstilden makinaya veya genel tarımdan süt ürünlerine) fırsat verilecektir.
- Üç yıl boyunca, gittikçe azalan oranda Türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler, yabancı dil gibi ortak genel dersler ile birlikte her

bölümün kendi içinde yer alan dallarının dersleri alınacak, ancak bölüm dersleri 9. Sınıftan başlayarak üst sınıflara doğru artan bir yapıda olacaktır. Böyle bir düzenlemenin görünümü şekil 2 'de verilmiştir.

- Okul içi ve dışı uygulama ve staj çalışmalarıyla, kazandırılacak bilgi ve beceriler daha işlevsel hale getirilecektir.
- Öğrencilerin ortaöğretimde alan seçimine yardımcı olmak üzere yapılması gerekenlerden biri de, ilköğretimin 6, 7, ve 8.sınıflarında etkili bir rehberlik sisteminin kurulacak olmasıdır.

Köklü değişikliğin yapılmasıyla, ortaöğretimin işlevlerinde değişme olması beklenmektedir. Bunlardan öncelikle gündeme gelenleri, öğrencilerin ilgi, istidat ve yeteneklerini en son sınırına kadar geliştirmek; bilim ve teknolojide derinleşme sağlayarak onları yükseköğretime hazırlamaktır.

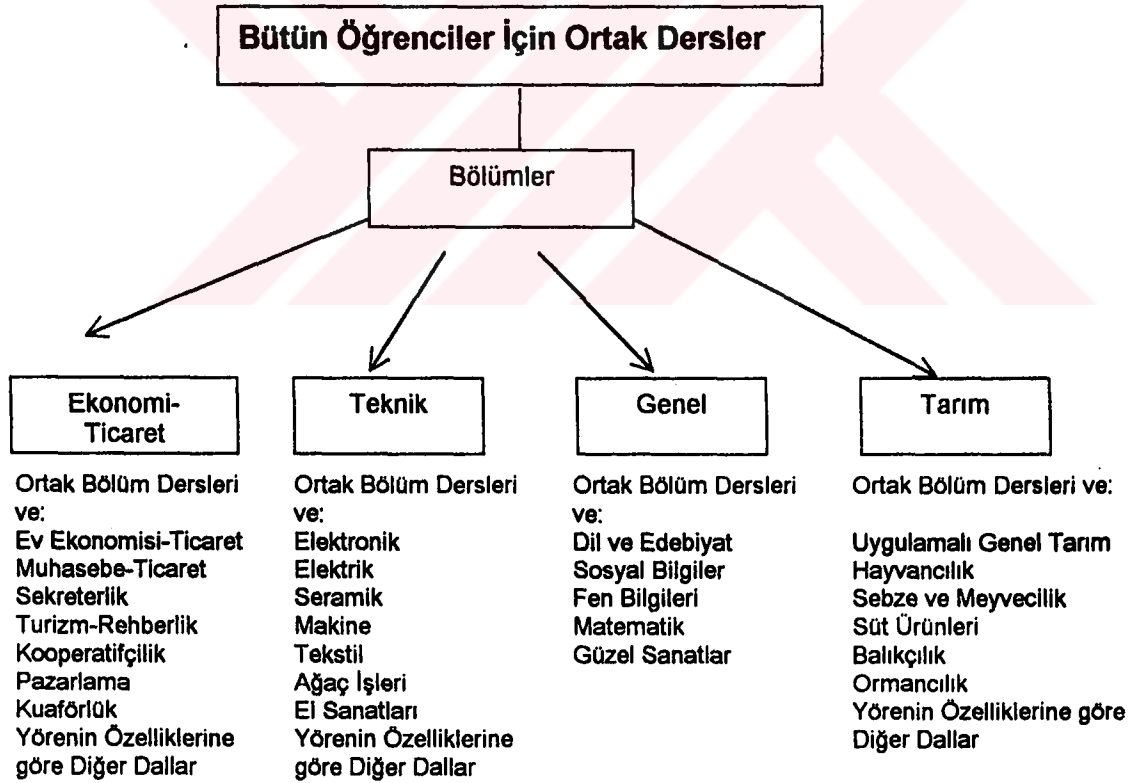
Ortaöğretimde yapılacak bu değişikliğin uygulamaya geçirilmesi durumunda, yükseköğretime geçişle ilgili alınması gereken önlemlerden ilki, öğrencilerin bitirdikleri alanların devamı niteliğindeki programlara gitmelerinin sağlanması; ikincisi ise yükseköğretime giriş amacıyla gerçekleştirilecek sınavın, ortaöğretimde alınan ortak dersler ve bölüm derslerine göre yapılandırılmasıdır.

Yükseköğretimin örgün programlarına her yıl ortalama 250.000 (açıköğretimle bu sayısı daha da artmaktadır) öğrencinin alındığı düşünülürse, yukarıda genel çerçevesi çizilen köklü değişiklikle, o yıl mezun olanların tamamı olmasa bile , geniş bir kesimine yükseköğretime girme fırsatı verilmiş olacaktır. Zira, 1998 yılı öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına giren lise son sınıf öğrencilerinin sayısı 418.298 olduğuna göre, o yıl ki mezunların yaklaşık üçte ikisi yükseköğretime girme fırsatından yararlanmış olacaktır. Özel durumları yönünden istekli olarak açıköğretim programlarına gidenler de düşünüldüğünde bu öğrencilerin tamamı yerleşmiş olacaktır. Bu yolla, yükseköğretime girişte yaşanan ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisi ile ilgili sorunlar başta olmak üzere

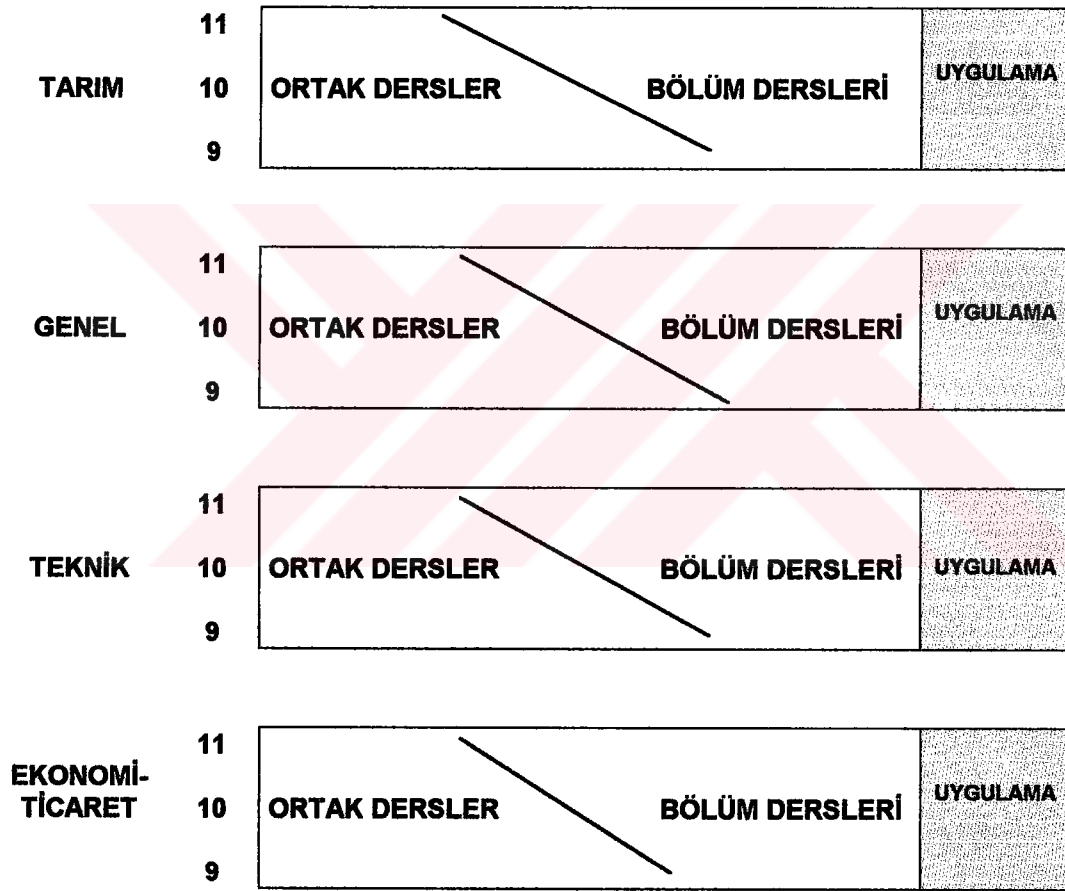
hemen tüm sorunların ortadan kaldırılması ya da en aza indirgenmesi mümkün olacaktır.

Araştırmanın temel amacının ikinci boyutunu oluşturan ve bu bölümde sıralanan alternatif modeller, ülkemizde özellikle yükseköğretim önündeki aşırı yığılmaya bir çözüm olarak getirilmiştir. Önerilen dört modelden ilk üçü, bugünkü eğitim sistemimizde küçük çaplı değişikliklerle; dördüncü model ise ortaöğretim programlarında köklü bir değişikliğin yapılarak çok amaçlı programları içeren tek tip lisenin oluşturulmasıyla uygulamaya geçirilebilecektir.

ŞEKİL 1. ORTAÖĞRETİMDE ÇOK AMAÇLI PROGRAMLARIN BÖLÜM VE DALLARI

ŞEKİL 2. ÇOK AMAÇLI PROGRAMLARDA ORTAK DERSLER -SÜRELİ UYGULAMALARIN GÖRÜNÜMÜ

BÖLÜM V

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen belli başlı sonuçlar maddeler halinde sıralanmış; yükseköğretime giriş sorunlarının çok yönlü ortaya konulması ve giderilmesi amacıyla bir kısım önerilere yer verilmiştir.

5. 1. Sonuçlar

Araştırma, hem Türkiye’de yükseköğretime giriş sisteminin analizini yapma ve hem de karşılaşılan sorunlara çözüm yolları olması bakımından alternatif modeller belirleme amacına yönelik olduğu için, elde edilen sonuçlar iki kategoride verilmiştir.

5. 1. 1. Türkiye’de Yükseköğretime Giriş Sisteminin Analizinden Ortaya Çıkan Sonuçlar

1. Cumhuriyet öncesi dönemde yatılı olan yükseköğretim kurumları ile askeri nitelikli kurumlara seçme sınavı ile öğrenci alınmıştır.
2. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir kısım yükseköğretim kurumları öğrencilerini sınavsız kabul ederken, Yüksek Öğretmen Okulu ve Mülkiye Mektebi seçme sınavı ile almışlardır.
3. Üniversiteler birbirlerinden bağımsız olarak öğrenci seçimi yapmışlardır.
4. Seçme sınavının bütün kurumlara yaygınlaştırıldığı 1964-1974 arasında, o günkü şartlara göre merkezi olduğu düşünülen bir anlayışın sonucu Üniversitelerarası Kurulun belirlediği koordinatör bir üniversite tarafından öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı yapılmıştır.

5. 1951 öncesi klasik usulde yazılı veya sözlü olarak hazırlanıp uygulanan sınavlar, artan öğrenci sayısı karşısında ve değerlendirmelerin daha sağlıklı olması için objektif testlerle yapılmaya başlamıştır.
6. Kısa aralıklarla yeni üniversitelerin kurulması ve işlevin genişlemesi nedeniyle merkezi sisteme geçme fikri benimsenmiş ve bu amaçla seçme ve yerleştirmeye ilişkin bütün işlemlerin bünyesinde yapılabileceği, Üniversitelerarası Kurula bağlı bir merkez olarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi 1974 yılında kurulmuştur.
7. Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçimi için yapılan sınav başlangıçta tek basamaklı iken 1981 yılında iki basamaklı hale getirilmiş ve birinci basamağında yeterli puan alamayanlar ikinci basamak sınavına alınmamışlardır.
8. 1987 yılından başlayarak birinci ve ikinci basamak iki ayrı sınav haline getirilmiş; birinci basamakta yeterli puanı alamayanlar ikinci basamağa girmeyip önlisans programlarına yerleştirilmişlerdir. Lisans programlarına yerleştirme ikinci basamak sınavı sonuçlarına göre yapılmıştır.
9. 1982 yılından başlayarak adayların sınavdan aldıkları ham puanlara Ortaöğretim Başarı Puanı ile katkı sağlanmış; bu puanın ÖSYM tarafından belirlenecek bir katsayı ile çarpımından elde edilen puanlar ham puanlara eklenmiştir. Meslek lisesi mezunlarına alanlarının devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarını tercih etmeleri halinde yerleşmelerini kolaylaştırmak için, ortaöğretim başarı puanları ek bir katsayı ile çarpılıp ham puanlarına eklenmiştir.
10. 1999 yılında seçme ve yerleştirme sınavı yeniden tek basamaklı hale getirilmiş; Yabancı dille ilgili programlar için ayrı bir sınav yapma uygulamasına geçilmiştir.
11. 1999 yılında yerleştirmeye esas olmak üzere, okulların ÖSS puan ortalamalarının da dikkate alınarak hesaplandığı Ağırlıklı Ortaöğretim başarı puanları kullanılmıştır.

12. Son 30 yılda okullaşma oranlarındaki artışlar nedeniyle yükseköğretim önünde önemli oranda yığılmalar meydana gelmiş; tekrarlanan başvurular, planlama eksikliği vb. sorunların da etkisiyle bu oran yıldan yıla artış göstermiştir.

5. 1. 2. Yükseköğretime Geçişte Alternatif Modellerle İlgili Sonuçlar

Yükseköğretime giriş sorunlarının büyük boyutlara ulaşması, bu sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla alternatif model arayışını sürekli gündemde tutmaktadır. Araştırmanın ikinci bir amacı da alternatif modeller öne sürmek olduğu için, bununla ilgili elde edilen sonuçlar şöyle sıralanabilir:

1. Yükseköğretimin fiziki ve beşeri kapasitesinden gereği gibi yararlanılamamaktadır. Buna çözüm olması yönünden getirilen modelde, şartları uygun olanlardan başlamak üzere ve zamanla diğerlerinde de yaygınlaşacak şekilde fiziki ve beşeri kapasitenin artırılması; atıl kalan süre-yaz sömestrelere- düşünülerek yükseköğretim kurumlarına daha fazla yerleştirme yapılması öngörülmüştür.
2. Merkezi olarak yapılan öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının, bütün yükseköğretim programlarının gerektirdiği temel nitelikleri ölçmesi mümkün olmayacağından, bu amaçla getirilen modelde, merkezi bir sınavla adayların hangi yükseköğretim programlarına gidebilecekleri belirlendikten sonra, aynı adı taşıyan kurumlarca esas giriş sınavlarının yapılması öngörülmüştür.
3. Yükseköğretim önündeki yığılmaların temel bir nedeni de ilköğretimden başlayan bir rehberlik anlayışının olmamasıdır. Bu amaçla önerilen modelde, ilköğretim kademesinin özellikle 6,7 ve 8 sınıflarında gözlem ve incelemeye dayalı bir rehberlik anlayışı içerisinde ve seçimlik derslere yer verilerek ilgi ve yeteneklerin ortaya çıkarılması; ortaöğretimin ise bunu sürdürerek, öğrencilerin

gidebilecekleri yükseköğretim programlarının belirlenmesi ve bu programlara yönlendirilmeleri öngörülmüştür.

4. Yükseköğretime giriş sorunlarının odaklandığı temel noktalardan biri ve en önemlisi, yükseköğretime geçişi sağlamada ortaöğretimde uygulanan programların işlevsel olmayışıdır. Bu amaçla getirilen modelde, ortaöğretim-yükseköğretim ilişkisini anlamlı hale getirebilmek için, ortaöğretimde çok amaçlı programları uygulayacak şekilde köklü değişiklikler yapılması ve bu programları bitirenlerin ilgili yükseköğretim programlarına girmelerinin kolaylaştırılması öngörülmüştür.

5. 2. Öneriler

Yükseköğretime geçiş süreci ile ilgili ulaşılan sonuçlar ışığında ortaya çıkan öneriler şöyledir:

1. Yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme amacıyla kurulan ÖSYM, zaman zaman sorunları olsa da, ülkemizin oldukça iyi işleyen ve hizmet veren kurumlarından biri olduğu ve alternatifi bulunmadığı sürece, bu hizmetine devam etmelidir.
2. Öğrenci seçme ve yerleştirme sistemi, günün şartlarına göre yapılacak geliştirmelerle sürdürülmelidir.
3. Ağırlıklı ortaöğretim başarı puanlarının hesaplanmasında kullanılan katsayı ve ek katsayılarla ilgili uygulama, alanda tercih yapmayı daha da özendirmek için, sürekli gözden geçirilerek sürdürülmelidir .
4. Sınavdan alınan ham puanlara eklenecek ağırlıklı ortaöğretim başarı puanlarının hesaplanmasında kullanılan, okulların ÖSS puan ortalamaları bireysel başarı elde edenleri doğrudan etkilediği ve özel okullar lehine önemli bir avantaj sağladığı için değerlendirmeye katılmamalı; ancak yeniden gözden geçirilerek katılması uygun görülürse bu ortalamalar seçme sınavı sonuçlarıyla birlikte adaylara mutlaka bildirilmelidir.

5. Öğretim elemanı sayısı bakımından yeterli olan büyük kent üniversitelerinin fiziki tesisleri ve kapasiteleri geliştirilerek bu üniversitelerin kontenjanları arttırılmalıdır
6. Fiziki tesislerin genişletilmesiyle, yükseköğretime giriş sınavında yeterli puanı aldığı halde kontenjanların kısıtlılığı nedeniyle dışta kalan öğrencilere yerleşme imkanı sağlanmalı, ayrıca varolan fiziki kapasiteleri en rasyonel şekilde kullanarak gerek kapasite artışı ve gerekse öğretimde niteliğin geliştirilmesi yoluna gidilmelidir.
7. Bu araştırma kapsamında ortaya konulan, yükseköğretime giriş sorunlarına çözüm olabilecek alternatif modellerin geliştirilmeleri ve daha etkili olarak nasıl uygulanabileceği yönünde ek araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Adem, M. "Yükseköğretimde Planlama ve Koordinasyon". **Yükseköğretimde Değişmeler**. TED XII. Eğitim Toplantısı Kitapçığı, s.151-174. Ankara: TED Yay., 1988.

Akarsu, F. **Yabancı Ülkelerde Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Alımı** (Yayınlanmamış Araştırma). Ankara: 1986.

Akarsu, F. "Türk ve Amerikan Üniversiteleri Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar". **Eğitim ve Bilim**. Cilt 11, sayı 63, s. 67-72. Ankara: TED Yayınları, Ocak 1987.

Akgün, M. **Üniversiteye Hangi Öğrenciler, Nasıl Alınmalı** (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1976.

Aksu, M. "Ortaöğretimin Amaçları ve Üniversiteye Hazırlık Sorunu". **Çağdaş Eğitim**. Yıl 12, sayı 123. Ankara: Tekişik Matbaası, Haziran 1987.

Akyüz, Y. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)**. 7.Baskı. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. 1999.

Aşkar, P. **Yükseköğretime Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sisteminin Geçerliliği** (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1985.

Baloğlu, Z. **Türkiye'de Eğitim**. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, Temmuz 1990.

Baykul, Y. **ÖSS ile Yoklanan Bilgi ve Beceriler Farklı Okul Tür ve Sınıflarında Ne Ölçüde Kazanılmaktadır?**. Ankara: ÖSYM Yayınları, 1989.

Baykul, Y. **İlkokul Beşinci Sınıftan Lise ve dengi Okulların Son Sınıflarına Kadar Matematik Derslerine Karşı Tutumda Görülen Değişmeler ve Öğrenci Seçme Sınavındaki Başarı ile İlişkili Olduğu Düşünülen Bazı Faktörler.** Ankara: ÖSYM Yayınları, 1990.

Bienayme, A. "The Access to Higher Education of 80 % of Youth in the Year 2000". **Higher Education in Europe.** v. 12, n 4, p. 33-37, 1987.

Bowles, F. **Yükseköğrenime Giriş: Üniversiteye Kayıt-Kabul Usulleri Hk. Milletlerarası İnceleme.** (Çev. Necmi Z. Sarı). İstanbul: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 1967.

Breland, H. **Assessing Student Characteristics in Admissions to Higher Education. A Review of Procedures.** (Research Monograph) New York: The College Board, 1981.

Celep, C. "Amaç ve Yapı Boyutları Bakımından Çeşitli Ülkelerde Eğitim Sistemleri". **Çukurova Üniversitesi I. Eğitim Bilimleri Kongresi.** Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi, 1994.

Celkan, H. Y. **Eğitim Sosyolojisi.** Erzurum: Atatürk Üniv: K.K.Eğit.Fak. Yay. No. 4, 1993.

Coşkun, H. "Yükseköğretim Sistemimizin Sorunları ve Çözüm Önerileri". **Yeni Eğitim.** Yıl 2, Sayı 7, s. 360-364, İstanbul, Ocak-Şubat 1996.

De-Jonge, J.F.M. And Others. **Access to Higher Education in the European Community: Synthesis Report(Volume 1) and Country Reports(Volume 2).** Brussels(Belgium): Commission of the European Communities, 1992.

Demirok, S. **ÖSS ve ÖYS Puanları ile Lise ve Dengi Okullardaki Başarının Yükseköğretimdeki Başarıyla İlişkisi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.

Develioğlu, Ş. **Türkiye’de Yükseköğretime Geçişte Fırsat Eşitliği Açısından Genel Görünüm** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: H.Ü. Sosyal Bil.Ens., 1993.

Doğan, H. **Öğrenci, Öğretmen ve Program Yönünden Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi**. İstanbul, 1972.

Doğramacı, İ. **1981 Yükseköğretim Reformu ve Altı Yıllık Uygulama Sonuçları**. Ankara: Yükseköğretim Kurulu, Nisan 1988.

Doğramacı, İ. “Yükseköğretimin Gelişimi, Üniversite Yönetiminde Özerklik ve Demokrasi”. **Yeni Türkiye**. Yıl 2, Sayı 7, s. 331-349, İstanbul, Ocak-Şubat 1996.

Donald, B. **Higher Education**. London: Biddles Ltd., 1990.

Dökmen, Ü. **T.C. Yükseköğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi** (Kuruluşu, Gelişmesi, Çalışmaları). Ankara: ÖSYM Yayınları, No. 1992-5, 1992.

Ebel, R. **Selective Admission- Whether and How**. An Exploration of Future Role of Selective Admission in Higher Education. The College Board Review, Number 123, 1982.

Erden, M. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Alkım Yayınları, 1998.

Erkan, S. **Sınav Kaygısının Öğrenci Seçme Sınavı Başarısı ile İlişkisi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Eurich, P. **Systems of Higher Education in Twelve Countries. A Comparative View.** New York: Prager Publication, 1981.

Evans, G. **New Models for American Higher Education.** Minnesota: EDRS Price, 1981.

Fulton, O. (Ed.) and Others. **Access to Higher Education. Programme of Study into the Future of Higher Education. Research into Higher Education Monographs.** London: Society for Research into Higher Education Ltd., 1981.

Garbarino, J. and Asp, E. C. **Successful Schools and Competent Students.** Massachusetts: D.C. Heath and Company, 1981.

Gray, M. J. And Others. "Student Access and the "New" Immigrants: Assessing Their Impact on Institutions". **Change.** v.28, n.5, p.40-47, Sep-Oct 1996.

Güçlü, A. "Üniversite Giriş Sistemi Değiştirilmelidir". **Milliyet Gazetesi.** 25 Mayıs 1996.

Gürbüz Türk, O. ve Genç, S. Z. "Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları". **3. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu.** Adana: Çukurova Üniversitesi, 26-27 Ekim 1997.

Güvenç, B. **Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yükseköğretime Geçiş.** Ankara: ÖSYM Yayınları, 1992-4, 1992.

- Hardin, C. J. " Access to Higher Education: Who Belong?". **Journal of Developmental Education.** v. 12, n.1, p. 2-4, Sept. 1988.
- Herman, J. **Access to Higher Education in Europe.** Bucharest (Romania): UNESCO, European Centre for Higher Education, 1981.
- Heyneman, S. And Others. **University Examinations and Standardized Testing: Principles, Experience and Policy Options.** World Bank Technical Paper Number 78. Proceedings of a Seminar on the Uses of Standardized Tests and Selection Examinations. China: April 1985.
- Jallade, J. **Access to Higher Education in Europe: Problems and Perspectives.** Parma(İtaly): Paper Presented at the Joint Conference on Access to Higher Education in Europe, October 13-14, 1992.
- Jossem, L.E. "School Grades-Standart Tests The USA System" (Ed: Paul Black). **Physics Examination For University Entrance. An International Study.** UNESCO, 1992.
- Kanter, M.J. **An Examination of Demographic, Institutional, and Assessment Factors Affecting Access to Higher Education for Underrepresented Students in the California Community Colleges.** Boston: Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, April 16-20, 1990.
- Kaptan, S. **Türkiye'de Yükseköğretim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli.** Ankara: DPT Yayınları, No.2026/sbp-398, 1986.
- Kara, A.Sait. **Türkiye'de Planlı Dönemde Üniversitelerin Sayısal Hedefleri ve Finansmanı(1963-1980).** (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985.

Karagül, T. **Yükseköğretim Programları İçin Gerekli Öğrenci Yeterlikleri ve Yükseköğretime Geçiş Süreci** (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enst., 1996.

Kıncal, R. Y. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Erzurum: 1998.

Kıncal, R. Y. "Okul ve Eğitim". **Eğitim**. Sayı 4, s. 10-15, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1995.

Kısakürek, M. Ali. **Üniversitelerimizde Yenileşme- Programlar ve Öğretim Açısından**, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1976.

Klitgoard, R. **Elitism and Meritocracy in Developing Countries. Selection Policies for Higher Education**. London: John Hopkins University Press, 1986.

Koç, N. "Yükseköğretime Girişte İki Aşamalı Sınav Sistemi: İki Uygulamanın Değerlendirilmesi". **A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Cilt 22, sayı 2, s.655-674, Ankara: A.Ü. Eğt. Bil. Fak. Yayınları, 1989.

Koyuncu, İ. "Yükseköğretim Sistemlerinde Stratejik Planlama Çalışmaları". **Eğitim(Üç Aylık İlmî Dergi)**. Yıl. 1993, sayı 4, s. 81-95, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993.

Kuzgun, Y. **Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi**. Ankara: ÖSYM-AGP Yayınları No.0013, 1985.

Kuzgun, Y. "İlköğretimde Rehberlik" (21-22 Mayıs 1992'de yapılan Türkiye'de İlköğretim Sempozyumu'nda sunulan bildiri) . **Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 8, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1992.

Lieven, M. "The Liberal Progressive Movement and Access to Higher Education". **Higher Education Review**. v. 20, n.3, p. 61-69, Sum. 1988.

Maho, İ. **Yükseköğretime Giriş Fırsatı ve Öğrenim Olanağı**(Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1984.

MEB **Onuncu Milli Eğitim Şurası (23-26 Haziran 1981)**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991.

MEB **Hükümet Programlarında Eğitim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993-a.

MEB **Kalkınma Planlarında Eğitim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993-b.

MEB **Bazı Ülkelerde Eğitim Sistemi ve Yükseköğretime Geçiş**. 15. Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dökümanı-5. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1995.

MEB. **XV. Milli Eğitim Şurası Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi**. (Komisyon Raporu). Ankara, 1996.

Mihçioğlu, C. **İdari Bir Mesele Olarak Üniversiteye Giriş Sınavlarının Yeniden Düzenlenmesi- SBF Tecrübesi, Bir inceleme ve Teklifler**. Ankara: TODAİE Araştırma Serisi, 6, 1962.

Mihçioğlu, C. **Üniversiteye Giriş Sınavlarının Merkezi Bir Sisteme Bağlanması**. Ankara: A.Ü. Yayınları, 1972.

Mihçioğlu, C. **Üniversiteye Giriş ve Liselerimiz**(2.Baskı). Ankara: A.Ü. Basımevi, 1969.

Mihçioğlu, C. **Eğitimde Yörelerearası Dengesizliğin Neresindeyiz?** (1965-1976-1987). Ankara: ÖSYM Yay. Meteksan Matbaası, 1989.

Mihçioğlu, C. **Eğitimde Yörelerearası Dengesizlik.** Ankara: A.Ü. SBF Yayınları, No. 439, SBF Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1980.

Mihçioğlu, C. **Üniversiteye Girişin Yeniden Düzenlenmesi: Bugünkü Durum ve Öneriler.** Ankara: A.Ü. Basımevi, 1974.

Mihçioğlu, C. "Üniversite Giriş Sınavlarına Katılan Aday Sayısını Sınırlama Zorunluluğu". **A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi(Onuncu Yıla Armağan)** . Ankara: A.Ü. Eğit. Fak. Yayınları, No 58, 1976.

Mitter, W. "Selection Mechanisms for Entry to Higher Education". **The International Encyclopedia of Educational Evaluation.** Oxford Pergamon Press, 1990.

Nasuhoğlu, R. "Yükseköğretim Adaylarında Ne Gibi Nitelikler Aranmalıdır?". **Yükseköğretime Giriş Sorunları.** TED I. Eğitim Toplantısı. Ankara: TED Yayınları, 1977.

OECD **Overview of Issues and Notes for Discussion. Intergovernmental Conference on Policies for Higher Education in the 1980s.** Paris: October 12-14, 1981.

OECD **Reviews of National Policies for Education.France.** Paris, 1995.

Onay, P. **Öğrencilerin Lise,Üniversitelerarası Giriş İmtihanı ve Üniversite Başarıları Arasındaki İlişkiler** (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1972.

Oral, T. **1981 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavlarına Katılan Adayların Yükseköğretim Programı Tercihleri Üzerine Bir Araştırma.** (Yayınlanmamış Rapor). Ankara: ÖSYM, 1983.

ÖSYM **1997 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı İkinci Basamak Kılavuzu.** Ankara: Meteksan Matbaası, 1997-a.

ÖSYM **1998 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı İkinci Basamak Kılavuzu.** Ankara : Meteksan Matbaası, 1998-a.

ÖSYM **1999 Öğrenci Seçme Sınavı Kılavuzu.** Ankara: Meteksan Matbaası, 1998-b.

ÖSYM **1999 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu.** Ankara: Meteksan Matbaası, 1999-a.

ÖSYM **1999 Öğrenci Seçme Sınavı ile İlgili Bazı Bilgiler.** (ÖSYM'nin İnternet sayfasında 11.7.1999'da yayınlanan Basın Duyurusu). Ankara:1999-b.

ÖSYM **1999 ÖSYS Yerleştirme Sonuçları.** (ÖSYM'nin İnternet sayfasında 26.8.1999'da yayınlanan Basın Duyurusu). Ankara: 1999-c.

ÖSYM **Yükseköğretim Programlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemindeki Değişiklikler.** Ankara: ÖSYM Yayınları, 1986.

ÖSYM **1995-1996 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri.** Ankara: ÖSYM Yayınları, 1996.

ÖSYM **1996-1997 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri.** Ankara: ÖSYM Yayınları,1997-b.

ÖSYM Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi.

Ankara: ÖSYM Yayınları, 1997-c.

ÖSYM. Adayların Sosyo-ekonomik Özellikleri ve Sınavdaki Başarıları.

Ankara: ÖSYM Yayınları, 1992.

ÖSYM. Yükseköğretim Programlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemindeki Değişiklikler. Ankara: Meteksan Matbaası, 1986.

Özgüven, İ. E. "Türkiye'de Üniversiteye Giriş ile İlgili Uygulamalar". **A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.** Cilt 10, sayfa 179-198, Ankara: 1972.

Özgüven, İ. E. "Üniversiteye Giriş Sorunları Öğrenci Seçmede Ne Derece Geçerlidir?". **Yükseköğretime Giriş Sorunları.** TED I. Eğitim Toplantısı. Ankara: TED Yayınları, 1977.

Özgüven, İ. E. **Yükseköğretime Giriş Sorunları ve Bazı Öneriler** (Teksir materyal). Ankara: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitim Merkezi, 1996.

Özinönü, K. "Yükseköğretim Adaylarında Ne Gibi Nitelikler Aranmalıdır?". **Yükseköğretime Giriş Sorunları.** TED I. Eğitim Toplantısı. Ankara: TED Yay., 1977.

Özoğlu, S. Ç. "Yükseköğretim Adaylarında Ne Gibi Nitelikler Aranmalıdır?". **Yükseköğretime Giriş Sorunları.** TED I. Eğitim Toplantısı. Ankara: TED Yay., 1977.

Özsoy, Y. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Geçerliliğinin Araştırılmasında Kullanılacak Yöntemlere İlişkin Bazı Sorunlar. Ankara: ÖSYM Yayınları, 1982.

Payaslıoğlu, A. Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi. Ankara: ÖSYM Yayınları, Şubat 1985-a.

Payaslıoğlu, A. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin Tarihçesi: Kuruluşu, Teşkilatı ve Çalışmaları. Ankara: ÖSYM Yayınları, 1985-b.

Payaslıoğlu, A. Üniversitelere Olan Talebin Yoğunluğunun Nedenleri ve Özellikleri Konusunda Bir Araştırma. Ankara: ÖSYM Yay. No. 1990-10, 1990.

Porter, J. “Impact of Educational Reforms on Minorities and Access to Higher Education”. NASSP-Bulletin. v. 68, n. 474, p.50-58, October 1984.

Sanlı, N. Ortaöğretimde Uygulanmakta Olan Ders Geçme ve Kredi Modelinin Yükseköğretime Geçiş Boyutunun İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bil. Enst., 1996.

Saracaloğlu, A.S. Türk ve Japon Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırılması. İzmir: Ege Üniv. Yayınları, No.65, 1992.

Sarıyüce, A. Özlem. Bir Mesleğe Yönelik Program Uygulayan Liselerin Öğrencilerine Üniversiteye Girişte Artı Puan Uygulamasının Öğrenci Tercihleri Üzerindeki Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Shom, C. And Others. "Minority Access to Higher Education: The Precollegiate Program". **NASPA-Journal**. v. 27, n.3, p. 222-228, Spring 1990.

Spaulding, S. And A. K. **Democratization of Higher Education Through New Admissions Strategies**. (A Comparative Study of Theory and Practice). Paris: UNESCO Yayınları, 1981.

Spence, J. "Access to Higher Education in the Federal Republic of Germany: the 'Numerus Clausus' Issue". **Comparative Education**. v.17, n.3, p. 285-292, 1981.

Squires, G. And Others. **Access to Higher Education. Intergovernmental Conference on Policies for Higher Education in the 80s**. Paris: OECD, October 12-14, 1981.

T. C. Başbakanlık. **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**. (18 Nisan 1992'de Başbakan Süleyman Demirel Başkanlığındaki Rektörler Toplantısı Raporları). Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992.

Tan, H. **Giriş Sınavlarımız İyi Öğrenci Seçebiliyor mu?** . Ankara: ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 10, 1966.

Tavşancıl, E. **Lise Tür ve Kolunun Yükseköğretimde Akademik Başarıya Etkisi- Kovaryans Analizi ile İlgili Bir Deneme**(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bil. Enst., 1989.

TED **Yükseköğretime Giriş Sorunları**. (TED I.Eğitim Toplantısı). Ankara: TED Yayınları, 1977.

TED **Yükseköğretimde Değişmeler** (TED XII. Eğitim Toplantısı, 17-18.11. 1988). Ankara: TED Yayınları, 1988.

Teichler, U. **Changing the Pattern of Higher Education Systems: An Account of Access and Structural Policies in the Sixties and Seventies**. New York: Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, March 19-23, 1982.

Tezbaşaran, A. Ata. **1987 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme(ÖYS) Sınavı Sonuçlarına Göre Üstün Başarı Gösteren Öğrencilerin Yerleştirildikleri Yükseköğretim Programlarına Göre İncelenmesi**. (Yayınlanmamış Rapor). Ankara: ÖSYM, 1988.

Tezbaşaran, A. Ata. **Yükseköğretime Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sisteminde 1987 Yılında Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Araştırma** (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Thorens, J. "Role and Mission of the University at the Dawn of the 21st Century". **Higher Education Policy**. v.9, n.4, p. 267-275, December 1996.

Toker, F. **Ortaöğretim Başarı Puanlarının Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavlarında Kullanılması** (Yayınlanmamış Rapor). Ankara: ÜSYM Araştırma Geliştirme ve Proje Birimi, 1986.

Tozlu, N. Ve diğerleri. **Ortaöğretimde Öğrenci Başarisinin Değerlendirilmesi ve Yükseköğretime Geçişe Yönelik Bir Model**. Van: Y.Y.Ü. Araştırma Fonu Başkanlığı, 1992.

TÜBA Dünyada ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite. TÜBİTAK Bilimsel Toplantı Serileri 1. Ankara: TÜBİTAK Matbaası, 1994.

Türkoğlu, A. Fransa, İsveç ve Romanya Eğitim Sistemleri. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1983.

TÜSİAD Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji. İstanbul: TÜSİAD Yay. No. TÜSİAD-T/94, 6-167, 1994.

Uçar, E. Ortaöğretim Programlarının Yükseköğitime Öğrenci Seçimindeki Rolü (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985.

UNESCO Access To Higher Education in Europe. Bucharest, 1981.

Uysal, Ş. Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No.12, 1970.

Uzer, A. Sibel. Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarını Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgisi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.

ÜSYM Üniversitelerarası Seçme Sınavına Giren Adayların Yükseköğretim Programlarını Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: ÜSYM Yayınları, 1978-a.

ÜSYM 1977 Üniversitelerarası Seçme Sınavına Katılan Adayların Sosyal, Ekonomik ve Eğitimsel Nitelikleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: ÜSYM Yayınları, 1978-b.

ÜSYM Yükseköğretime Geçişte Fırsat Eşitliği. Ankara: ÜSYM Yayınları, Mart 1979-a.

ÜSYM Yükseköğretim Öğrencileriyle Yükseköğretim Çıktılıların Yeniden Üniversitelerarası Seçme Sınavına Girmeleri Sorunu. Ankara: Meteksan Matbaası, 1979-b.

ÜSYM. İki Aşamalı Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınav Sistemi. Ankara: ÜSYM Yay. No: KY-02-08-0001, 1980.

Variş, F. (Ed.) ve Diğerleri. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Alkım Yayınları, 1998.

Variş, F. "Bilimsel ve Teknolojik Gelişmede Eğitimin Rolü". A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 15, sayı 2. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yayınları, 1982.

Weeber, F. Hollanda Eğitim Sistemi. Amsterdam: Hollanda Eğitim ve Bilim Bakanlığı Yay. Kasım 1990.

YÖK Çağdaş Yükseköğretim Sistemleri ve Ara Kuruluşlar. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları, 1993.

YÖK. Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu.- (YÖK'ün İnternet Sayfasında 14.3. 1999'da Yayınlanan Rapor). Ankara: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Mart 1998.

YÖK Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu. (YÖK'ün İnternet Sayfasında 16.11.1999'da Yayınlanan Rapor), Ankara: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Mart 1999.

ÖZGEÇMİŞ

28.10.1960'da doğdu. İlk ve Ortaokulu Keskin'de, Lise öğrenimini Ankara Atatürk Lisesi'nde tamamladı. 1983 yılında G.Ü. Kırşehir Eğitim Yüksekokulu'ndan mezun olduktan sonra kısa bir süre sınıf öğretmenliği yaptı. Dikey geçişle girdiği G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim dalından 1985 yılında mezun oldu. Aynı yıl Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim dalında Yüksek lisans programına başladı. Aralık 1986'da A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 1988'de A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim -Program Geliştirme Bilim- dalında "Eğitim Fakülteleri Programlarının Değerlendirilmesi" konulu teziyle Yüksek lisans derecesini aldı. 1989-1990 Öğretim yılında A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün aynı adlı anabilim dalında Doktora Programına başladı. Çeşitli nedenlerle bu programdan ayrılıp, Eylül 1996'da Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'ne Öğretim Görevlisi olarak atanması nedeniyle bu üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim – Eğitim Programları ve Öğretim Bilim- dalında Doktora Programına geçiş yaptı. Halen aynı üniversitede görev yapmakta olup, evli ve iki çocuk babasıdır.